

آموزش تاریخ

آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی

دوره‌ی دوازدهم، شماره‌ی ۱، پاییز ۱۳۸۹

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک آموزشی

سال همت مضاعف، کار مضاعف

نسبت تاریخ با حفظ کردن / دکتر عبدالرسول خیراندیش	۲
اهمیت شناخت و توجه به تاریخ / گفت‌وگو با دکتر ابوالقاسم فروزانی	۶
تأثیر نگرش معلمان و دانش‌آموزان بر آموزش تاریخ / عبدالودود سپاهی	۱۲
یک نظرسنجی / مریم سالاری خیابانی	۱۶
یک تجربه؛ تشکیل کارگاه آموزشی درس تاریخ / فرج‌اله گرمسیری نژاد	۲۲
گزارش همایش / نازنین موفق	۲۵
نمایه‌ی رشد آموزش تاریخ (شماره‌های یکم تا چهارم) / دکتر طوبی فاضلی‌پور	۲۶
منع تجارت برده در خلیج فارس عصر ناصری / زهرا مروتی	۳۸
برگی از تاریخ دفاع مقدس / مه‌ری حامد ناجی	۴۴
نگاهی به آثار باستانی شوشتر، کرمانشاه، کردستان، همدان و لرستان / شهناز شعبانی‌پور	۴۷
تاریخ در پایگاه‌های خبری / مژگان عقیقی	۵۴
گزارش جلسه‌ی شورای برنامه‌ریزی درس تاریخ / حشمت‌اله سلیمی	۶۰
سخنی با خوانندگان / مسعود جوادیان	۶۴

مدیرمسئول: محمد ناصری
سردبیر: دکتر عبدالرسول خیراندیش
مدیر داخلی: مسعود جوادیان
هیئت تحریریه: عباس پرتوی مقدم،
کارشناس مسئول گروه تاریخ
دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی
دکتر عطاءالله حسنی، دانشیار دانشگاه شهید بهشتی
دکتر عبدالرسول خیراندیش، دانشیار دانشگاه شیراز
دکتر نصرالله صالحی،
مدرس مرکز تربیت معلم شهیدمفتح شهرری
دکتر منصور صفت‌گل، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر جواد عباسی، استادیار دانشگاه فردوسی
دکتر حسین مفتخری، دانشیار دانشگاه تربیت معلم
دکتر طوبی فاضلی‌پور، مدیر مجتمع آموزشی ربانی
مسعود جوادیان، کارشناس ارشد تاریخ
ویراستار: کبری محمودی
طراح گرافیک: مهسا قباپی
چاپ: شرکت افست (سهام عام)

www.roshdmag.ir
tarik@roshdmag.ir

شمارگان: ۱۱۰۰۰ نسخه

نشانی مجله:
تهران صندوق پستی ۶۵۸۵-۱۵۸۷۵
تلفن امور مشترکین: ۷۷۳۳۵۱۱۰ و ۷۷۳۳۶۶۵۶
نمابر: ۸۸۳۰۱۴۷۸
تلفن مجله: ۸۸۳۱۱۶۱-۹ داخلی: ۲۵۰
پیام‌گیر نشریات رشد:
۸۸۳۰۱۴۸۲-۸۸۳۹۲۳۲
مدیرمسئول: ۱۰۲
دفتر مجله: ۱۱۳
امور مشترکین: ۱۱۴

نسبت تاریخ با حفظ کردن

دکتر عبدالرسول خیراندیش

چنین رشته‌هایی سرانجام جنبه‌ی کاربردی می‌یابد و لذا ضروری است، که باید بگوییم در رشته‌ی تاریخ نیز اگر مطلبی حفظ شود سرانجام به کار گرفته می‌شود. ظاهراً باید مشکل را در تفاوت موقعیت رشته‌های علمی از نظر اشتغال پس از تحصیل یا کسب درآمد دانست. پس مشکل آموزش تاریخ را نمی‌توان یک معضل آموزشی دانست بلکه از مشکلات شرایط اقتصادی به شمار می‌آید. در واقع باید گفت که حفظ کردن یک «معضل آموزشی» نیست بلکه یک «مشکل» است. بدین معنی که چون رشته‌ی تاریخ پول‌ساز نیست حفظ کردن آن، مشکل تلقی می‌گردد و موجب ملالت خاطر می‌شود. آیا احتمال نمی‌دهید که اگر دورنمای کسب درآمد و اشتغال در رشته‌ی تاریخ شکوفا شود دیگر چنین انتقاداتی را شاهد نخواهیم بود؟! به هر حال، تازمانی که براساس رویکردی علمی پدیده‌ی حفظ کردن درس تاریخ بررسی و تحلیل نشود و روش‌های جایگزین آن بر مبنای علمی مشخص نگردد، چنین مباحثی سازنده نخواهد بود و در عمل همان روش قدیمی ادامه خواهد یافت.

این راه هم باید دانست که حفظ کردن، هیچ‌گاه مبنای پرداختن همگان به تاریخ نبوده است. زیرا هر چند همواره انتظار می‌رفته است که مورخ حافظه‌ای قوی داشته باشد یا حتی یک نقال مطالب بسیاری را در خاطر خود نگهدارد، اما هیچ‌گاه کسی نخواسته است که مخاطبان تاریخ از عوام تا خواص، تاریخ را فراگیرند و به خاطر بسپارند. در واقع مستمعین تاریخ خودخواسته به پای صحبت قصه‌گویان و راویان می‌نشستند و از شنیدن تاریخ لذت می‌بردند و سپس پی کار خود می‌رفتند. بر همین اساس نیز بود که ارسطو تاریخ را جزو «ذوقیات» می‌دانست لذا پرداخت به تاریخ، تفننی بود.

هر چند نگارنده، کسب لذت از تاریخ را نفی نمی‌کند اما بر این باور است که منتقدان حفظ کردن تاریخ، هر چند ظاهر مترقیانه‌ای داشته باشند، اما در عمل پیرو همان سخن ارسطو

حفظ کردن و به خاطر سپردن مطالب کتاب‌های درسی تاریخ همواره دستاویزی برای انتقاد بر این بخش از برنامه‌ی درسی مدارس و دانشگاه‌ها بوده است. گستردگی و تداوم این انتقادات و تمکین بدون تحقیق در برابر آن موجب شده است که دیگر کسی به دفاع از حفظ کردن درس تاریخ نپردازد. این در حالی است که هیچ روش عملی مشخصی هم برای جایگزینی آن پیشنهاد نشده است و در نتیجه در عمل همان روش حفظ کردن تداوم می‌یابد. حتی در نظام دانشگاهی که آزادی عمل آموزشی بیشتر است نیز حفظ کردن، هم‌چنان روش غالب است. شاید تصور شود که فعالیت پژوهشی دانشجویان در کنار درس را می‌توان نوعی جایگزین برای یادگیری از طریق حفظ کردن دانست، اما این هم تصور صحیحی نیست. زیرا فعالیت تحقیقی، به عنوان بخشی از برنامه‌ی آموزشی، لزوماً منتهی به یادگیری نمی‌شود، چرا که پژوهش دانشجویی یا دانش‌آموزی، فعالیتی در جهت کسب مهارت برای خودآموزی و یادگیری مستقل است نه فراگیری مباحث اساسی یک رشته‌ی علمی (تحصیلی)؛ لذا پژوهش نمی‌تواند جایگزین آموزش شود و به طور طبیعی و منطقی، آموزش مقدمه‌ی لازم برای ورود به مرحله‌ی پژوهش است. حالا اگر در جایی دیده شود که بدون آموزش، و یا به جای آموزش، فعالیت تحقیقی صورت می‌گیرد پرواضح است که چنین تحقیقی تا چه اندازه بی‌پایه و اساس و بیهوده خواهد بود.

واقعیت امر آن است که علی‌رغم گستردگی انتقاد بر روش حفظ کردن در آموزش تاریخ، هیچ‌گاه به درستی ابعاد و جوانب این امر مورد کنکاش قرار نگرفته است. باید توجه داشت که این تنها رشته‌ی تاریخ نیست که جنبه‌ی حفظی دارد. اصولاً مقدمات و مبانی کلیه‌ی علوم در مرحله‌ی آموزش حفظی هستند. کما این‌که الفبا هم حفظ می‌شود. همه می‌دانیم که دروس رشته‌ی پزشکی یا زیست‌شناسی و زمین‌شناسی بیش از درس تاریخ مطالب حفظی دارند. شاید گفته شود که مطالب حفظی در

این که تاریخ می تواند سپر و سنگر محافظ یک ملت شود، دارای شواهد بسیاری است

هستند که تاریخ را در شمار ذوقیات می دانست. به عبارت دیگر، اینان با پیروی از چنین نظری، بر این باورند که با توجه به ذوقی بودن علم تاریخ ضرورتی به کار مشکل، طاقت فرسا و پرزحمت حفظ کردن وجود ندارد.

ارسطو هر چند تاریخ به عنوان منقولات را متکی به حافظه می دانست، اما هم چنان بر ذوقی بودن تاریخ تأکید داشت. اما فرانسویس بیکن، نظریه پرداز قرن شانزدهم انگلستان بر این نکته تأکید می کرد که تاریخ به قوهی حافظه‌ی انسان مربوط است. او قسوی درونی متعددی برای انسان فرض می کرد و می گفت که هر علمی به یکی از این قوا مربوط می شود و تاریخ مبتنی و متکی بر حافظه‌ی انسانی است. این بدان معناست که جایگاه تاریخ در حافظه‌ی ماست و لذا تاریخ جزو منقولات به شمار می آید. چنین اظهاراتی در آستانه‌ی فرارسیدن عقل گرایی در اروپا که علم تاریخ را هم در بر گرفت، تا حدودی عجیب است. با این حال خردگرایی در اروپا که موجب پیدایش فلسفه‌ی تاریخ یا گرایش‌های عقلی در مطالعات تاریخی شد نیز نتوانست در عمل روش حفظ کردن در تاریخ را منسوخ سازد. تأکید بر استنتاج و استنباط عقلی، از آن جا که در اساس مبتنی بر اسناد و شواهد تاریخی بود، ایجاب می کرد که نقل کردن به عنوان گام اول در هر مبحث تاریخی مورد پذیرش قرار گیرد. جالب این جاست که بزرگان اهل تاریخ که حتی گرایش‌های عقلی آنان در تاریخ‌نگاری نیز مشهور است نه تنها حفظ کردن را نفی نکردند بلکه اساس علم تاریخ را هم منقولات دانستند. بعدها که در قرن بیستم متون آموزشی دچار تحولات و تغییرات بسیار شد، نظر بر این قرار گرفت که داده‌های تاریخی به صورتی غیر از حفظ کردن در اختیار دانش آموزان و دانشجویان قرار گیرد تا قوای فکری آنها صرف مراحل بعدی آموزش، یعنی استنباط و استنتاج و استدلال، شود. به دلیل افزایش امکانات آموزشی مانند سند، کتاب، عکس... این روش جایگزین خوبی برای حفظ کردن است هر چند مطالب بنیادین دانش تاریخی را شامل نمی شود. نیز به کارگیری چنین ابزارها روش‌هایی مستلزم اصلاحی همه جانبه در نظام آموزشی است تا زمینه‌ی این تحول را در خود فراهم آورد.

داد و فریاد و ناله و فغان از مشکل حفظ کردن درس تاریخ تا حدود زیادی از آن روست که این شیوه در راه مدرک گرفتن و سرانجام نان درآوردن، یک مزاحم دانسته شده است. این بدان معناست که اهمیت و ارزش تاریخ برای فرهنگ یک جامعه به صورت حداقلی هم درک نشده است. زیرا رویگردانی از تاریخ به بهانه‌ی مشکل بودن حفظ کردن آن، نوعی اعراض از تاریخ بشری تا تاریخ کشوری (ملی) خواهد بود. در چنین حالتی هر چند هم که بر تاریخ به عنوان اساس میراث فرهنگی، سند افتخار ملی، رکن

اصلی هویت جمعی و امثال آن تأکید شود، نمی توان به وظیفه‌ای که در قبال آن وجود دارد عمل کرد. زیرا اگرچه گفته می شود که ما تاریخ را حفظ می کنیم، یعنی به خاطر می سپاریم، اما واقعیت آن است که این تاریخ است که ما را حفظ می کند.

روی دیگر این سخن آن است که ملت‌ها از تاریخ ملی خود، به عنوان سپر و سنگری برای دفاع از موجودیت و هویت خویش بهره می گیرند. جوامع بشری همان گونه که با ابزارها و شیوه‌های گوناگون به صیانت از خویش می پردازند، دانش تاریخی خود را هم به صورت آموزش‌های همگانی به آحاد افراد جامعه انتقال می دهند تا بدین ترتیب زمینه‌های روحی حفظ موجودیت ملی را فراهم سازند. حال با چنین کارکردی که تاریخ در حفظ حیات جوامع دارد، آیا جفا نیست که این همه از حفظ کردن تاریخ بنالیم و از آن گریزان باشیم؟!

این که تاریخ می تواند سپر و سنگر محافظ یک ملت شود، دارای شواهد بسیاری است. به خاطر این است که می گوئیم پیش از آن که ما به حفظ (نگهداری) چنین آثاری کمک کرده باشیم، آن‌ها در کنار بسیاری امور دیگر به حفظ موجودیت و منزلت ما کمک رسانده‌اند. کافی است در این مورد به حفظ میراث واقعه‌ی بزرگ و تاریخ‌ساز **کربلا** توجه داشته باشیم که چگونه به حفظ تشیع و هویت تاریخی و فرهنگی شیعیان کمک رسانده است.

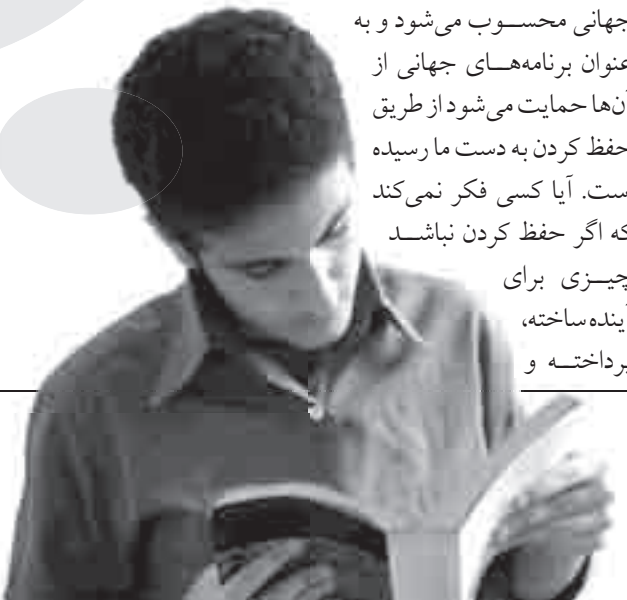
ابوریحان بیرونی در آثارالباقیه نقل می کند که چون قتیبه بن مسلم باهلی، از فرماندهان لشکر بنی امیه، به خوارزم لشکر کشید در تسلط یافتن بر آن سرزمین عاجز شد، زیرا پس از هر لشکرکشی باز مردمان استقلال خود را طلب می کردند. شدت سنگدلی و سرکوب بنی امیه نیز کارساز نبود، تا آن که دریافت که اگر اهل تاریخ خوارزم را بکشند، بر آن سرزمین تسلط خواهد یافت. او نیز چنین کرد و پس از کشتن اهل تاریخ و در واقع نابود کردن تاریخ آن مردم توانست بر آنان سیطره یابد. (ترجمه‌ی اکبر دانا سرشت، ص ۵۷)

این که تاریخ چگونه به حفظ ملت‌ها کمک می رساند موضوع این نوشته نیست، بلکه هدف آن است که جایگاه دانش ارزشمندی چون تاریخ را که حق حیات بر گردن جوامع بشری دارد از یاد نبریم. اگر تاریخ نبود بسیاری از دانش‌های بشری ادامه و تکامل نمی یافت. لذا ناشکیبایی در برابر زحمات‌های احتمالی فراگیری آن موجه نیست. در عین حال که پژوهش و جست‌وجو برای بهبود روزبه‌روز چگونگی فراگیری آن هم جای انکار ندارد. در غیر این صورت استنکاف از درس تاریخ به بهانه‌ی ناخوشایند بودن حفظ کردن آن که به عبارتی ترک کلی آن به خاطر مشکل درک جزئی از آن است. پایین بودن سطح فرهنگی جامعه را متبادر به ذهن خواهد ساخت.

متأسفانه این تنزل سطح فرهنگی جامعه همواره به صورت پدیده‌ای پیچیده و نهفته درمی آید، آن چنان که گاهی حتی خود را به صورت یک امر مترقی نشان می دهد. از مصداق‌های این امر هم یکی نحوه‌ی برخورد با درس و علم تاریخ است. زیرا می بینیم در حالی که همگان بر حفظ میراث فرهنگی و ضرورت تداوم و توسعه و بهره‌برداری مادی و معنوی از آن پای می فشارند و بر اهمیت آن برای حفظ هویت ملی و استقلال کشور و تربیت نسل‌های آینده تأکید می کنند، این درس مظلوم‌ترین درس‌ها در برنامه‌ی مدارس است. از یک سو حجم کتاب‌ها و ساعت و ارزش آن در برنامه‌ی آموزشی کشور روزبه‌روز کاهش می یابد، از سوی دیگر، خانواده‌ها آن اندازه که برای کلاس‌ها و درس‌های دیگر پول و وقت صرف می نمایند یک هزارم آن را هم صرف درس تاریخ نمی کنند. مدیران مدارس وقت و هزینه‌ی مناسب را صرف آن نمی کنند و به راحتی دبیران غیرمتخصص را برای این درس به کار می گیرند توجیه‌شان هم این است که در کنکور و آینده‌ی شغلی فلان درس مهم‌تر از درس تاریخ است. البته خلاف واقع هم نمی گویند! راستی چرا برنامه‌ی درسی ما باید چنان باشد که دروس سرنوشت‌سازی مانند تاریخ و ادبیات و جغرافیا فاقد اهمیت و منزلت باشند؟ آیا راه حفظ میراث فرهنگی و هویت ملی چنین است؟ آیا این با رفتار و روش مترقیانه تأکید بر هویت و ملیت متناقض نیست؟ آیا نمی توان گفت که آدم‌های سنتی که حتی گاهی ندانسته و به صورت پای‌بندی اخلاقی و علاقه‌مندی به سنت‌ها و آداب و رسوم، میراث فرهنگی ما را حفظ کرده و تداوم می بخشند مترقی ترند. در همین شیوه‌ی نامرضیه‌ی ناندیشیده، با این ادعا که حفظ کردن شیوه‌ی مترقیانه‌ی آموزش در دنیای امروز نیست، حفظ کردن نفی می شود اما در عمل هیچ روش صحیح و کاربردی به جای آن نمی نشیند؛ که نتیجه فقط خراب شدن درسی مانند تاریخ است. چنین کسانی که نمی دانند شکل‌گیری و پیدایش دانش تاریخی و حتی ادبی مستلزم نگهداری کردن دلسوزانه و علاقه‌مندانه‌ی آن‌ها بوده است و بدین ترتیب بوده که آثار بزرگ فرهنگ معنوی که اکنون جزو حافظه‌ی

جهانی محسوب می شود و به عنوان برنامه‌های جهانی از آن‌ها حمایت می شود از طریق حفظ کردن به دست ما رسیده است. آیا کسی فکر نمی کند که اگر حفظ کردن نباشد

چیزی برای آینده ساخته، پرداخته و

گذاشته نخواهد شد؟ چه کسی این فرض ناسنجیده را مطرح کرده است که حفظ کردن مانع از دیگر انواع روش‌های یادگیری خواهد شد؟ آیا باقی ماندن در سطح حفظ کردن غلط است یا خود حفظ کردن؟ حفظ کردن مقدمه‌ی تحلیل و استنباط و تطبیق و استنتاج و سرانجام تحقیق و نوآوری است. بدون شک هر فعالیت آموزشی باید به خلاقیت و اختراع و ابتکار منتهی شود. اما حال اگر کسی فقط در حدود حفظ کردن توانایی داشت باید نفی گردد یا همین امکان هم نادیده گرفته شود؟! برای رسیدن به خلاقیت و ابتکار کدام نیروی متخصص در دسترس است و تا چه اندازه‌ای ابزار و امکانات فراهم شده است؟ بسیاری از مدارس ما هنوز امکانات لازم برای این علوم را به زحمت در اختیار دارند. برای معلمی که ساعات متعدد تدریس و تعداد زیاد دانش‌آموز و مشکلات دیگر وجود دارد، طراحی یک تدریس خلاق تا چه اندازه در عمل امکان‌پذیر است؟ لذا در بسیاری از دروس حتی دروس علوم تجربی راهی جز حفظ کردن درس و امتحان و نمره ندارد. کسانی که چشم بسته و حتی تقلیدی حفظ کردن را نفی می‌کنند توجه ندارند که جایگزینی هر نوع روش دیگری مستلزم فراهم آمدن شرایط و امکانات لازم اعم از مادی و معنوی، تدوین قوانین و مقررات مربوطه، تربیت نیروی انسانی و تدوین برنامه‌ها و نظامات آموزشی مورد نظر است. حتی در کشورهای صنعتی غرب نیز نگارنده سراغ ندارد که حفظ کردن به عنوان بخشی از فعالیت آموزشی طرد شده باشد و یا همگان گفته باشند که نباید حفظ کرد. چنان‌که به عنوان یک نیاز کلی و عمومی تأکید می‌شود که حافظه تقویت شود تا از بیماری مربوط به ضعف قوه‌ی حافظه در سنین بالا جلوگیری شود. از این رهگذر حتی انتقادات جدی بر روش‌های آزمون تستی و استفاده از دیجیتال وارد می‌سازند.

متأسفانه به نظر می‌آید که پدیده به ظاهر نوگرایانه نفی قوه‌ی حافظه در آموزش بیشتر راه و بهانه‌ای برای تبلی و بی‌حالی شده است. این در حالی است که تن‌پروری و آسان‌خواهی و علاقه به دانستن بدون کوشیدن، و اتکای به حمایت مادی و معنوی پدر و مادر و معلم و کلاس تقویتی و امثال آن موجب شده است که زحمت حفظ کردن با توجه‌هایی چون بی‌فایده بودن و نامطلوب بودن و امثال آن همراه گردد. بعد هم همواره این انتقاد به دنبال می‌آید که جوان مملکت چیزی از تاریخ و جغرافیا و ادبیات و معاریف و مشاهیر خود نمی‌داند، به آسانی تحت تأثیر فرهنگ کاذب دیگران قرار می‌گیرد، از خود بیگانه می‌شود و دچار بحران هویت. آیا کسانی که بی‌تأمل و تفکر حفظ کردن و به خاطر سپردن را نفی می‌کنند نمی‌دانند که آموخته‌های انسان در شکل‌گیری شخصیت و رفتار و اخلاق او تأثیر دارد؟ کاهش سطح معلومات عمومی جوانان امروز را اگر ملاحظه نمایید پی خواهید برد که حفظ کردن کنار

در پایان و به طور کلی این نکته را یادآور می‌شوم که تأکید بر نکات اساسی که شاکله‌ی هویت فرهنگی و تاریخی و ملی یک ملت را می‌سازد و به صورتی نه چندان دقیق بدان آموزش‌های عمومی می‌گویند حتی به صورت حفظ کردن و به خاطر سپردن ضروری بلکه حیاتی است. برای این امر می‌توان شاهد مثال‌هایی به یاد آورد. از جمله درس تاریخ چنین وضعی دارد. لذا هر چند حفظ کردن هدف درس تاریخ نیست شیوه‌ی بسیار کارآمد آن به شمار می‌آید و نباید با تأکید بر حجم فراوانی از مطالب حفظی، غیرضروری و ناخوشایند که هیچ حاصلی جز دلزدگی و خستگی ندارد، دانش‌آموزان را از تاریخ فراری داد. اما در همان حال نیز باید توجه داشت که به نحو منطقی هم چنان حفظ کردن شیوه‌ی بسیار کارآمد آن به شمار می‌آید.

تا جایی که نگارنده هم دیده و شنیده است، استادان، محققان و معلمان بزرگ و موفق، دارای حافظه‌ی قوی و معلومات و محفوظات فراوان بوده‌اند. همین قدرت حافظه و وسعت معلومات و محفوظات آنان را در تألیف، تحقیق و تدریس و نیز تحلیل و تحقیق باری بسیار رسانده است. به خوبی می‌دانیم که توانایی و ظرفیت اصلی حافظه (به عنوان یکی از قوای حیاتی انسان که از جمله عوامل متمایزکننده‌ی او از حیوانات است) بیشتر تعلق به دوران کودکی و جوانی دارد. لذا صحیح نیست که در چنین سنینی که آحاد افراد جامعه دانش‌آموز و دانشجو هستند از این قوه به عنوان یک سرمایه‌ی فردی و جمعی بهره‌گیری شود. می‌توان گفت که در طول تاریخ بشر این صاحبان حافظه‌های قوی بوده‌اند که فرهنگ و تمدن بشری را حفظ کرده و حتی به وجود آورده‌اند. متون مقدس تمامی ادیان ابتدا از طریق به خاطر سپردن حفظ شده و سپس مکتوب گشته است. در طول صدها سال در اکثریت جوامع در غیاب فرهنگ مکتوب و اندک بودن افراد باسواد، حفظ فرهنگ متکی به حافظه بوده است. خاطره‌ی قومی و ملی و معارف دینی و علمی پیش از آن‌که از طریق فرهنگ مکتوب نگهداری شده باشد از طریق حفظ کردن و سینه به سینه سپردن به دست ما رسیده و سپس مکتوب شده است. چنان‌که باید گفت در مقیاسی چون تاریخ بشری بی‌حافظگی یعنی بی‌دانشی و در همان حال بی‌دانشی مساوی با بی‌هویتی و بی‌فرهنگی بوده است.

اشاره

دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، دانشیار گروه تاریخ دانشگاه شیراز، از استادانی است که حسن خلق و رفتار ملاطفت‌آمیز او با دانشجویان زبان‌زد است. ایشان با وجود اشتغال به فعالیت‌های پژوهشی چشمگیر، آموزش را اصلی‌ترین وظیفه‌ی خود می‌داند، چرا که معتقد است پژوهش پشتوانه‌ی آموزش و به عبارتی فرع بر آن است. تنها فعالیت اجرایی دکتر فروزانی دو سال انجام وظیفه به عنوان رئیس گروه تاریخ دانشگاه شیراز بوده و، جز آن، وی در این سال‌ها اوقات خود را به تدریس تاریخ در سطوح مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری و نیز انجام امور پژوهشی و راهنمایی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد تاریخ اختصاص داده است. نظر به این که دکتر فروزانی، سابقاً در حدود سه سال در آموزش و پرورش نیز فعالیت داشته و با فضای عمومی حاکم بر معلم و دانش‌آموز آشناست، شایسته دیدیم از طریق گفت‌وگویی با استاد، خوانندگان گرامی رشد تاریخ را از نظرات و تجربیاتشان آگاه کنیم.

اهمیت شناخت و توجه به تاریخ

در گفت‌وگو با دکتر سید ابوالقاسم فروزانی

گفت‌وگو: احمد فروغ‌بخش

به راستی در کارنامه زندگی این بنده، چیزی وجود ندارد که به گفتن بیارزد، اما در برابر لطف شما که با صفای خاصان مرا به انجام مصاحبه فراخواندید، توان پایداری ندارم و امیدوارم برای پرسش‌هایتان، پاسخ‌های مناسبی داشته باشم. از زندگی و تحصیلاتم جويا شدید. من در هفتم مرداد سال ۱۳۳۵ در محله‌ی «اسحاق بیگ» شیراز به دنیا آمدم. دوران شش ساله‌ی آموزش ابتدایی را در دبستان «حشمت» که نزدیک خانه‌مان قرار داشت، گذرانیدم و تحصیلات متوسطه را در دبیرستانی که اکنون موسوم به «ولی عصر» است، در رشته‌ی طبیعی (علوم تجربی امروز)، در سال ۱۳۵۴ به پایان رسانیدم. با آن‌که در آزمون سراسری (کنکور) سال ۱۳۵۴ رتبه‌ی خوبی داشتم، به دلیل عدم دقت در انتخاب رشته، از ورود به دانشگاه بازماندم و به خدمت سربازی رفتم. پس از پایان خدمت وظیفه در سال ۱۳۵۶، به صورت متفرقه در امتحانات نهایی سال آخر رشته‌ی ادبی (علوم انسانی) شرکت کردم و در سال ۱۳۵۷ موفق به اخذ دیپلم ادبی با معدل خوب شدم. در همان سال، در کنکور سراسری شرکت کردم که در رشته‌ی تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد که خوشبختانه مورد علاقه‌ام نیز بود، پذیرفته شدم؛ بدین ترتیب دوران تحصیلات دانشگاهی من در اردیبهشت سال ۱۳۵۸ آغاز شد، ولی پس از سه ترم، در خرداد سال ۱۳۵۹ به علت انقلاب فرهنگی، دانشگاه‌ها تعطیل شدند که به دنبال آن، من چند ماهی را در جهاد دانشگاهی خراسان به فعالیت‌های هنری پرداختم. در این

○ آقای دکتر فروزانی، با تشکر از این که در گفت‌وگو شرکت کردید، لطفاً در ابتدا مختصری از زندگی و تحصیلات خودتان برایمان بگویید.

● ثنا و حمد بی پایان خدا را

که صنعش در وجود آورد ما را

با سلام به شما، فرصت را غنیمت می‌شمارم و نخست به اساتید گرانمایه‌ام درود می‌فرستم و به حضورشان اظهار ادب و احترام می‌کنم و سپس با عزیزی که چند صباحی از ایام تحصیل خود را در کلاس‌های درس من، در بخش تاریخ دانشگاه شیراز و سایر مؤسسات آموزش عالی، سپری کرده‌اند، تجدید عهد می‌نمایم. آرزو مندم دوستان گرانقدری که در مراکز آموزشی (در سطوح مختلف) به تدریس اشتغال دارند، منزلت معنوی کار خود را قدر بشناسد و صفای روح و آرامش ضمیر را ارزشمندترین پاداش خود بدانند و چشم امید به اجری داشته باشند که خداوند متعال در دنیا و آخرت به آنان عطا می‌فرماید.

با کمال صداقت عرض می‌کنم که با وجود فرهیختگان صاحب‌نظری که نسبت به این بنده، بارها ارجحیت دارند، حق این بود که خوانندگان این مجله، از نظرات ارزشمند آنان برخوردار می‌شدند.

خطمی و خیری و نیلوفر بستان افروز

در دکان به چه رونق بگشاید عطار؟

آدمم که خوشبختانه در همان سال هم، در دوره ی کارشناسی ارشد رشته ی تاریخ دانشگاه تهران پذیرفته شدم. البته دوره ی تحصیل کارشناسی ارشد از سال ۱۳۶۵ آغاز می شد و من به ناچار در این فاصله، دوباره به مدت یک سال به خدمت در طرح کاد مشغول شدم و بعد دوره ی کارشناسی ارشد را آغاز کردم که در شهریور ۱۳۶۷ آن را به پایان رساندم. خوشبختانه، در همان سال در آزمون اعزام به خارج برای ادامه ی تحصیل در رشته ی تاریخ مقطع دکتری پذیرفته شدم و ضمن آن که درصدد اخذ پذیرش از دانشگاه های معتبر خارجی بودم، در بهمن ۱۳۶۷ به استخدام گروه تاریخ دانشگاه شیراز درآمدم. با توجه به مشکلاتی که آن زمان در زمینه ی اعزام

میان جنگ تحمیلی هم شروع شد. لذا در اواخر سال ۱۳۵۹، پس از گذراندن یک دوره ی یک ماهه ی آموزشی در مرکز توپخانه ی اصفهان، به تیپ هوابرد شیراز منتقل و پس از چند روز در اوائل سال ۱۳۶۰ به غرب سوسنگرد اعزام شدم که پنج ماه در آن جا به انجام وظیفه مشغول بودم؛ سپس به تهران رفتم. در نیمه ی دوم سال ۱۳۶۰، چند ماه در دبیرستان البرز تهران به تدریس پرداختم. در سال ۱۳۶۱ نیز در طرح کاد (کار+دانش) سازمان آموزش و پرورش، در شیراز، مشغول به کار شدم. سرانجام، دانشگاه ها بازگشایی شد و من در سال ۱۳۶۲ از دانشگاه فردوسی به دانشگاه شیراز انتقالی گرفتم و بالاخره در سال ۱۳۶۴ به اخذ درجه ی کارشناسی تاریخ نائل

● لازم است رشته ی تاریخ به ویژه در جامعه ی علمی، جایگاه شایسته ی خود را داشته باشد. از جمله نقاط قوت رشته ی تاریخ، یکی دبیران شایسته و توانا و بانگیزه ای است که با علاقه و شوقی شایسته ی تقدیر، رسالت مهم خویش را که آشنا ساختن نسل جوان با گذشته ی پرافتخار این مرزوبوم است، به انجام می رسانند

● در میان مورخان قدیم، بنده از معتقدان سرسخت خواجه ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی و از شاگردان مکتب او هستم. با توجه به حوزه ی تخصصی ام، با کتاب تاریخ بیهقی سروکار زیادی داشته ام و در درجه ی اول، شخصیت آن رادمرد را شایسته ی تحسین می دانم

● مردم این سرزمین با توجه به واقعیات، بسیار زود دریافتند که پاسداری از زبان فارسی که یکی از ارکان اصلی فرهنگ ایرانی است، ضامن بقای هویت ملی آنان است. بدین ترتیب نقش تجارب تاریخی در اعتلای فرهنگی مردم این سرزمین مقدس، نمایان می‌گردد و نقش فرهنگ در حفظ هویت ملی شاخص می‌شود

● شادروان مادرم حکیمه‌ی فاضله‌ای بود که پدرش نیز در ادبیات و تاریخ تبخر داشت؛ و این امر در علاقه‌مندی من به تاریخ نقش ایفا کرد. داستان‌های شبانه‌ی مادرم که غالباً صبغهی دینی و اخلاقی داشت و او آن‌ها را با هدف تربیت معنوی فرزندانش برای ما می‌گفت، بسیار پر جاذبه بود. به ویژه نتیجه‌گیری‌هایش از آن داستان‌ها و توجه به جنبه‌ی عبرت‌آموزی و نکات سودمند اخلاقی، به راستی جلب توجه می‌کرد. البته حکایت‌هایش در باب تاریخ، به معنای رایج کلمه، نبود بلکه شامل بیان وقایعی بود که خودش به چشم دیده یا از معتمدی شنیده بود و نیز ذکر احوال افرادی بود که یا اجر اعمال خیرشان را کسب کرده و یا سزای گفتار و کردار زشتشان را دیده بودند. علاوه بر این‌ها که گفتم، شاخه گلی هم که روزی معلم کلاس پنجم من، در ازای پاسخ درستی که به سؤالش راجع به کوروش بزرگ دادم، به یقه‌ی کت من نصب کرد، مشوق معنوی من برای توجه به تاریخ شد.

درس معلم ار بود زمزمه محبتی

جمعه به مکتب آورد، طفل گریز پای را

ناگفته نماند که زیبایی تصاویر و خطوط نستعلیق موجود در کتاب‌های تاریخ و جغرافیای کلاس‌های پنجم و ششم دبستان آن زمان هم، به‌ویژه برای من که به خط و نقاشی علاقه داشتم، جذابیت داشت و بسیاری از آن تصاویر و مطالبی که زیر یا در کنار آن‌ها نوشته بود، هنوز در ذهنم زنده است. این نشان می‌دهد که حتی شکل‌های کتاب و تصاویر و خطوط هم می‌تواند در ایجاد علاقه به تاریخ و بستر عمل آن، یعنی جغرافیا، مؤثر باشد. اقرار می‌کنم که در زمان تحصیل ما هم کمتر کسی درس تاریخ را جدی می‌گرفت و باور این نکته مشکل است که به ویژه در کلاس درس تاریخ دوره‌ی دبیرستان، غالباً تنها من بودم که می‌دانستم در جلسه‌ی گذشته معلم تاریخمان (که اتفاقاً فردی توانا و بانگیزه بود) در باب چه موضوعی صحبت کرده است! آخر هم‌کلاسی‌هایم در فکر فیزیک و شیمی و ریاضی و... بودند!

○ حوزه‌ی تحقیقی و تحصیسی شما در تاریخ، چیست و در این زمینه چه تألیفاتی داشته‌اید؟

● تاریخ صحنه‌ی آزمون و خطا برای دستیابی به عالی‌ترین مراحل فرهنگی است و در هر جامعه، فرهیختگان کسانی هستند که از بار فرهنگی شایسته‌ای برخوردارند. به گواهی آشنا و بیگانه، ملت ما در میان سایر ملل، جایگاه فرهنگی ویژه‌ای دارد و بی‌تردید قدمت تاریخی آن، در بارور شدن فرهنگ کنونی ملت ما نقش

غیر قابل انکاری به عهده داشته است

دانشجو به خارج از کشور پیش آمد، بورس خارج را به بورس داخل تبدیل کردم و سرانجام از بهمن ۱۳۷۰ در دانشگاه تربیت مدرس تهران - در همان مقطع دکتری رشته‌ی تاریخ ایران دوره‌ی اسلامی - تحصیل را شروع کردم تا این‌که در شهریور ۱۳۷۷ موفق به اخذ درجه‌ی دکتری شدم. بد نیست یادآور شوم که من در هر سه مقطع تحصیلی دانشگاهی خودم رتبه‌ی اول را کسب کردم. دوران خدمتم در بخش تاریخ دانشگاه شیراز، در بهمن ۱۳۶۷ آغاز شد و تاکنون (بهمن ۱۳۸۸) ادامه دارد.

الهی چنان کن سرانجام کار
تو خشنود باشی و ما رستگار

○ ریشه‌ی آشنایی و علاقه‌مندی خودتان به درس و رشته‌ی تاریخ را از کجا و چگونه می‌دانید؟

● عنوان پایان‌نامه‌ام در دوره‌ی کارشناسی ارشد، «سیمجوریان، نخستین دودمان قدرتمند ترک در ایران» بود. راهنمایی مرا در آن پایان‌نامه، استاد دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی بر عهده داشتند. عنوان رساله‌ی دکتری‌ام نیز «تحولات سیاسی، اجتماعی، و فرهنگی ماوراءالنهر، از ظهور قراخانیان تا تشکیل حکومت سلجوقی» بود که به راهنمایی شادروان دکتر عبدالحسین نوائی آن را به پایان رساندم. در جریان تحقیق درباره‌ی سیمجوریان، که من آن را برای نخستین بار به عنوان یک تألیف مستقل و جامع انجام دادم، به واسطه‌ی مناسباتی که سیمجوریان با سامانیان، آل بویه، صفاریان (دوره‌ی دوم)، غزنویان، قراخانیان، خوارزمشاهیان آل عراق، خوارزمشاهیان آل مأمون، آل محتاج، فریغونیان جوزجان و شارهای غرjestان داشتند، من در مورد سلسله‌های یاد شده، معلومات خوبی کسب کردم. در هنگام نوشتن رساله‌ی دکتری، که آن هم کاری جدید و بسیار مشکل بود، با سلسله‌ی ترک نژاد قراخانیان (آل افراسیاب) که از نظر سازمان و تشکیلات حکومتی دارای وضعی منحصر به فرد بودند، آشنا شدم و آن‌جا بود که دریافتم چیرگی نظامی و سیاسی قراخانیان بر سرزمین فرارود (ماوراءالنهر) - که در پی سقوط سامانیان در سال ۳۸۹ هجری آغاز شد و تا چند سال پیش از یورش مغولان به ایران ادامه یافت - منشأ چه تحولات اجتماعی، نژادی و فرهنگی مهمی در تاریخ ایران بوده است. روابط متغیر سیاسی میان قراخانیان با غزنویان، سلجوقیان، قراختانیان، خوارزمشاهیان آل عراق، خوارزمشاهیان (از نسل آلنوتاش)، خوارزمشاهیان بزرگ (از نسل انوشتگین)، غوریان و... موجب شد که در مورد حکومت‌های یاد شده و نیز سلسله‌های محلی مانند آل برهان (آل مازه) اطلاعاتی ارزشمند به دست آورم. بدین ترتیب می‌توانم بگویم که در زمینه‌ی تاریخ ایران از قرن سوم تا آغاز قرن هفتم هجری، حرف‌هایی برای گفتن دارم. یادآوری کنم که منظورم از ایران، قلمرو وسیع ایران بزرگ در آن عصر است که از سوی شمال شرقی تا کرانه‌های رود سیحون (=گلزریون) امتداد می‌یافت و از جانب شرق، شمال غربی و غرب و جنوب نیز گستره‌ای بسیار وسیع داشت.

● به نظر شما «تاریخ» چه نقشی در فرهنگ و هویت ملی دارد؟
● نخست باید پرسید که تاریخ در چه موضوعی نقش ندارد؟ مگر علوم عقلی و نقلی و تجربی در گذر زمان رشد و تکامل نیافته‌اند؟ مگر صنایع و فنون در طول تاریخ از حالت ابتدایی به وضع کنونی نرسیده‌اند؟ مگر هنرهای تجسمی (خط و نقاشی و پیکرسازی) و موسیقی در درازنای تاریخ، متعالی نشده و در صورت سبک‌های گوناگون تجلی نیافته‌اند؟ و سرانجام، مگر تمدن بشری در سیر تاریخ شکل نگرفته است؟
و اما در باب نقش تاریخ در فرهنگ و هویت ملی ما؛ باید بگویم: فرهنگ، که به روایتی مجموعه‌ی باورها و افکار و عقاید عرفی افراد جامعه و مایه‌ی پیوند فکری و عاطفی آحاد جامعه است، در بستر زمان (تاریخ) مانند موجودی زنده و پویا در حال تحول و تکوین است. در واقع تاریخ صحنه‌ی آزمون و خطا برای دستیابی به عالی‌ترین مراحل فرهنگی است و در هر جامعه، فرهیختگان کسانی هستند که از بار فرهنگی شایسته‌ای برخوردارند. به گواهی آشنا و بیگانه، ملت ما در میان سایر ملل، جایگاه فرهنگی ویژه‌ای دارد و بی‌تردید قدمت تاریخی آن، در بارور شدن فرهنگ کنونی ملت ما نقش غیر قابل انکاری به عهده داشته است. به ساده‌ترین زبان، «مدنیّت» ما که از سابقه‌ای طولانی برخوردار است، «فرهنگ» ما را غنا بخشیده و متقابلاً فرهنگمان در اعتلای مدنیتمان نقش داشته است. هموطنان ذاتاً فرهنگی ما، با توجه به آنچه در طول تاریخ دیرپایشان گذشته، از تیزبینی، دقت نظر، روشن‌اندیشی، واقع‌نگری و عاقبت‌اندیشی ویژه‌ای برخوردارند؛ حتی مردم عامی از شعوری تجربی

آنان را از ساده‌لوحی و زودباوری دور می‌دارد. به عنوان نمونه، مردم این سرزمین با توجه به واقعیات، بسیار زود دریافتند که پاسداری از زبان فارسی که یکی از ارکان اصلی فرهنگ ایرانی است، ضامن بقای هویت ملی آنان است. بدین ترتیب نقش تجارب تاریخی در اعتلای فرهنگی مردم این سرزمین مقدس، نمایان می‌گردد و نقش فرهنگ در حفظ هویت ملی شاخص می‌شود. گفتم «سرزمین مقدس»، چون عشق به سرزمین، خود یکی از آموزه‌های فرهنگی ما است که به جان‌سپاری عاشقانه برای پاسداری از آن منجر می‌شود. ناگفته نگذارم که منظوم از فرهنگ ملی مجموعه‌ای متشکل از عناصر متنوع فرهنگی است که بسیاری از آن‌ها به قومیت‌ها اختصاص دارد. در طول تاریخ، قومیت‌های ساکن در این مرزوبوم در عین کثرت، وحدت داشته‌اند؛ بدین معنی که با حفظ هویت قومی به هویت ملی خود توجه نشان داده‌اند. به عنوان نمونه در جبهه‌های دفاع مقدس، همه‌ی اقوام و معتقدان به مذاهب رسمی با هدف مشترک دفاع از سرزمین ایران، عارفانه و عاشقانه حضور داشتند.

● آموزش تاریخ در نظام آموزشی کنونی ما با چه قوت و ضعف‌هایی روبه‌روست؟

● متأسفانه در جامعه‌ی ما و باید بگویم حتی در جامعه‌ی علمی کشور، تاریخ، جایگاه سزاوار خود را ندارد. در سطح جامعه، تاریخ در معرض آسیب از سوی عام و خاص است. بنده ورود عوام به عرصه‌ی تاریخ و اظهارنظر آن‌ها را در باب وقایع تاریخی و یا درباره‌ی اشخاصی که در تحولات تاریخی نقش داشته‌اند مردود نمی‌شمارم بلکه برعکس آن را نشانه‌ی علاقه‌مندی آنان به تاریخ می‌دانم. اما آگاهی عوام از تاریخ مبتنی بر تاریخ شفاهی و افواهی، یعنی شنیده‌ها، است (که با توجه به آگاهی و معرفت راوی، درجه‌ی وثوق شنیده‌های تاریخی، متفاوت است).

هم‌چنین، نگاه غالباً سطحی و احساسی عوام به آن دسته از وقایع تاریخی که خود شاهد آن بوده‌اند، امری معمول و پذیرفتنی است. اما آن‌چه رنج‌آور و غیرقابل پذیرش است، ورود پاره‌ای از افراد تحصیل کرده اما غیر متخصص در این رشته به عرصه‌ی تاریخ همراه با اظهارنظرهای کارشناسانه و قطعی است! شما معمولاً نمی‌بینید که یک زیست‌شناس در امور مربوط به علم ریاضی از منظر یک کارشناس رأی قطعی بدهد. افراد در هر مقام علمی، در برابر پزشکان تسلیم محض‌اند و خود را در جایگاهی نمی‌بینند که در باب تخصص او اظهارنظر کنند؛ اما در باب تاریخ، بسیاری از افرادی که در زمینه‌ی دیگر تخصص دارند، خود را مجاز می‌دانند که با کمترین اطلاع از این رشته، و حداکثر با خواندن یک دو رمان تاریخی، در باب تاریخ اظهار نظر تخصصی بکنند! وجود چنین فضایی سبب می‌شود افرادی که رنج تحصیل در رشته‌ی گسترده و دشوار تاریخ را بر خود هموار کرده‌اند، احساس هویت و

منزلت اجتماعی نکنند. مثلاً وقتی معلمی که رشته‌ی او تاریخ نیست درس تاریخ می‌دهد آیا برای کارشناس تاریخ جایگاه شایسته‌ای در نظام آموزشی باقی می‌ماند؟ آیا هنگامی که در برنامه‌ریزی دروس، ارجحیت به دروس ریاضی و شیمی و فیزیک داده می‌شود و در برنامه‌ریزی هم ساعات پایانی و کسل‌کننده‌ی روزها برای تدریس تاریخ در نظر گرفته می‌شود، معلم تاریخ نباید بغض خود را در گلو خفه کند؟! وقتی که در آزمون سراسری نمره‌ی تاریخ نقش چندانی ندارد، آیا انتظار داریم که دانش‌آموزان به این درس توجه نشان دهند؟ آیا عدم تناسب تعداد فارغ‌التحصیلان رشته‌ی تاریخ با نیاز بازار کار، موجب بیکاری و احساس یأس افرادی که در رشته‌ی تاریخ تحصیل کرده‌اند، نمی‌شود؟ در هر صورت، لازم است رشته‌ی تاریخ به ویژه در جامعه‌ی علمی، جایگاه شایسته‌ی خود را داشته باشد.

از جمله نقاط قوت رشته‌ی تاریخ، یکی دبیران شایسته و توانا و با انگیزه‌ی است که با علاقه و شوقی شایسته‌ی تقدیر، رسالت مهم خویش را که آشنا ساختن نسل جوان با گذشته‌ی پرافتخار این مرزوبوم است، به انجام می‌رسانند. دیگر، دانش‌آموزانی که با شور و شوقی که از علاقه‌ی وصف‌ناپذیرشان به این سرزمین سرفراز حکایت دارد، به تاریخ افتخارآفرین مملکتشان توجه دارند و برای کسب آگاهی از آن‌چه در طول تاریخ بر پیشینیانشان گذشته و نیز برای پی بردن به عواملی که در پیشرفت کشورشان نقش اساسی دارد، به مطالعه‌ی تاریخ روی می‌آورند.

● آقای دکتر، درس تاریخ در شرایط مطلوب خود چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟

● به قول ابوالحسن علی بن زید بیهقی (ابن فندق)، «تواریخ خزاین اسرار امور است... هیچ واقعه نباشد از خیر و شر که سانح گردد که نه در عهد گذشته مثل آن یا نزدیک بدان واقعه‌ای بوده باشد... هر که از علوم تواریخ اعراض کند، دست زمانه بر وی دراز شود... کسی که در تواریخ تأمل کند و اخبار گذشتگان بداند، در هر حادثه و واقعه که او را پیش آید... با جمله‌ی عقلای عالم در آن مشورت کرده باشد... و هیچ‌کس بدین علم حاجتمندتر از ملوک گذشته و امرا نباشد... و ایشان به معرفت حوادث و وقایع ملک و مکاید حروب و تدبیرها که ملوک گذشته کرده باشند، حاجتمند باشند». با توجه به مطالبی که نقل شد، در اهمیت شناخت و توجه به تاریخ شکی وجود ندارد. بنابراین ضروری است به پایگاه واقعی این علم توجه شود و در راه بهبود آموزش تاریخ تلاش و سرمایه‌گذاری کرد. بازدید برنامه‌ریزی شده از آثار تاریخی و موزه‌های داخل و خارج، تألیف کتاب‌های تاریخی مزین به تصاویر دیدنی، جلب نظر دانش‌آموزان به اهداف فراگیری علم تاریخ با طرح مصداق‌ها و نمونه‌های متنوع، تلاش در بیان واقعیات و جلب اعتماد افرادی

● در اهمیت شناخت و توجه به تاریخ شکی وجود ندارد. بنابراین ضروری است به پایگاه واقعی این علم توجه شود و در راه بهبود آموزش تاریخ تلاش و سرمایه‌گذاری کرد

این مورخ از حکایات مربوط به پیشینیان، و نیز به کارگیری امثال و اشعار متناسب با موضوع، سخن بسیار است و مجال کم. من این سخن استاد بیهقی را به گوش جان شنیده‌ام که: «احمق مردا که دل در این جهان بندد؛ که نعمتی بدهد و زشت باز ستاند».

و اما در میان آثار تاریخی حماسی هم، من به شاهکار بی نظیر حکیم ابوالقاسم فردوسی، **شاهنامه**، علاقه‌ای وافر دارم. چه قدر جالب است که آن رادمرد، پس از بیان و بازآفرینی مہج و شگفت‌انگیز صحنه‌های مبارزات پهلوانان این مرزوبوم در برابر انیران، سرانجام اندیشه‌ی انسان‌دوستانه و ضدجنگ، و نه ضد دفاع خود را بیان می‌کند: «به نزدیک من صلح بهتر که جنگ». باری، او که حتی آزار

حشره‌ای را نمی‌پسندد و می‌گوید:

میزار موری که دانه‌کش است

که جان دارد و جان شیرین خوش است

بدون تردید از جنگ‌های خانمان برانداز بیزار است. از میان کتاب‌های آداب نامه نیز، کتاب **قابوسنامه** را بسیار می‌پسندم و نسبت به مصنف ارجمند و فاضل آن کتاب (عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر بن قابوس زیاری) به علت واقع‌بینی او و این که روزگار را آن‌گونه که هست دیده، ادای احترام می‌کنم. و بالاخره، در میان ادبیات تعلیمی، آثار سعدی، به ویژه کتاب **بوستان** او را اثری بی نظیر می‌دانم. در این کتاب، سعدی، با نظمی شیوا و رسا و استوار، نکات اخلاقی بسیار ارزشمندی را مطرح کرده است که به راستی در زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها راهنمای گران‌قدری است. سعدی که با روح بزرگ و اندیشه‌ی انسان محور خویش معتقد است که «بنی آدم اعضای یک پیکرند». در تذکرات و نصایح خود به زمامداران عصر خویش و اعصار بعد چیزی فروگذار نکرده است.

● از این که وقت خود را در اختیار رشد تاریخ قرار دادید سپاسگزارم و برای حضرت‌تعالی سلامتی و سعادت‌مندی آرزو مندم.

که به وقایع تاریخی مندرج در کتاب‌ها به دیده‌ی تردید، می‌نگرند، ایجاد فضای آزاد برای طرح دیدگاه‌های مختلف در باب موضوع واحد، تشویق دانش‌آموزان به نوشتن مقاله و ایراد سخنرانی در زمینه‌ی مسائل تاریخی استفاده از وسایل کمک‌آموزشی و فیلم‌های تاریخی، تشویق دانش‌آموزان به خواندن رمان‌های تاریخی و اهدای این‌گونه کتاب‌ها به آنان، اجرای نمایش‌هایی که محتوای تاریخی دارند، برگزاری جشنواره‌های سالانه و قدردانی از مؤلفان برجسته در زمینه‌ی دانش تاریخ و نیز تشویق دانش‌آموزان مستعد و اعطای جوایز و نیز بورس تحصیلی به آنان، حمایت از تولیدکنندگان فیلم‌های تاریخی، از جمله عواملی است که می‌تواند در ایجاد انگیزه برای توجه دانش‌پژوهان به رشته‌ی تاریخ مؤثر باشد.

○ جنابعالی از مورخان و ادبای قدیم، کدام یک را در زمینه‌ی

تاریخ بیشتر می‌پسندید؟

● در میان مورخان قدیم، بنده از معتقدان سرسخت خواجه ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی و از شاگردان مکتب او هستم. با توجه به حوزه‌ی تخصصی‌ام، با کتاب تاریخ بیهقی سروکار زیادی داشته‌ام و در رجه‌ی اول، شخصیت آن رادمرد را شایسته‌ی تحسین می‌دانم. فردی است که در بیان واقعیات، دوست و دشمن نمی‌شناسد. از سخنان او است که: «چون دوستی زشت کند از بازگفتن چه چاره؟». با آن‌که رفتار بوسهل زوزنی (رئیس دیوان رسائل سلطان مسعود) نسبت به حسنک وزیر را نمی‌پسندد، ویژگی‌های مثبت او را نفی نمی‌کند و درباره‌اش می‌گوید: «این بوسهل مردی امام‌زاده و محتشم و فاضل و ادیب بود»؛ یا با شیوه‌ای خریدپسند، استبداد رأی سلطان مسعود را از مهم‌ترین عوامل سقوط او برشمرده و بدین صورت از عملکرد آن پادشاه یاد می‌کند: «... و کارهای نااندیشیده مکرر کرده بود در مدت نه سال و عاقبت اکنون پیدا می‌آمد». بیهقی برخلاف بسیاری از مورخان، حقیقت را فدای مصلحت نمی‌کند و با بیانی صادقانه به ذکر نظر خود می‌پردازد. برای مثال، او مانند بعضی دیگر از مورخان، نه تنها سبکتگین را از نسل یزدگرد ساسانی نمی‌داند بلکه به این حقیقت اشاره می‌کند که او فردی گمنام بوده و «اصل بزرگان این خاندان بزرگ، از کودکی آمده است، حامل ذکر». تواضع مثال زدنی بیهقی به راستی انسان را متحیر می‌کند. او اعتراف می‌کند که: «در این حضرت بزرگ - که همیشه باد - بزرگان‌اند که اگر به راندن تاریخ این پادشاه مشغول گردند، تیر بر نشانه زنند و به مردمان نمایند که ایشان سواراند و من [بیهقی] پیاده... چنان واجب کندی که ایشان بنوشندی و من بیاموزم». در واقع بیهقی تنها به این دلیل تألیف کتاب تاریخ آل سبکتگین را به «خلیفتی ایشان» بر عهده گرفته که معتقد است افرادی که شایسته‌ی انجام این کارند، به دلیل اشتغال به کارهای مهم حکومت، وقت پرداختن به تألیف تاریخ را ندارند. درباره‌ی شیوه‌ی نگارش و نثر کم‌نظیر کتاب تاریخ بیهقی و استفاده‌ی

اشاره

درس تاریخ از درس‌هایی است که در نظام آموزشی کشور ما هنوز جایگاه ارزشمند خود را به دست نیاورده است. ارتقای جایگاه تاریخ و واقعی کردن موقعیت آن در نظام آموزشی، به میزان زیادی به اقدامات برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی و تلاش دبیران تاریخ و همکاری دانش‌آموزان در این زمینه وابسته است. در این میان، معلمان تاریخ می‌توانند با برنامه‌ریزی و تلاش و اصلاح نگرش‌هایی که نسبت به درس تاریخ وجود دارد، موقعیت این درس را، چنان‌که شایسته‌ی آن است، برجسته سازند. برای رسیدن به چنین هدفی، قبل از هر چیز، بازنگری در نگرش‌های معلمان توسط خودشان نسبت به درس تاریخ ضروری است. آن‌چه می‌تواند در این باره تأثیرگذار باشد دست‌یابی به «نگرش صحیح تاریخی» است که می‌تواند علل توجه به تاریخ را به عنوان یک علم موجه سازد. در این نوشتار مختصر می‌کوشیم، به تأثیر نگرش معلمان و دانش‌آموزان در آموزش درس تاریخ بپردازیم و روش‌هایی را درباره‌ی چگونگی ایجاد نگرش‌های مثبت و واقعی نسبت به این درس ارائه دهیم.

تأثیر نگرش معلمان و دانش‌آموزان بر آموزش تاریخ

عبدالودود سپاهی

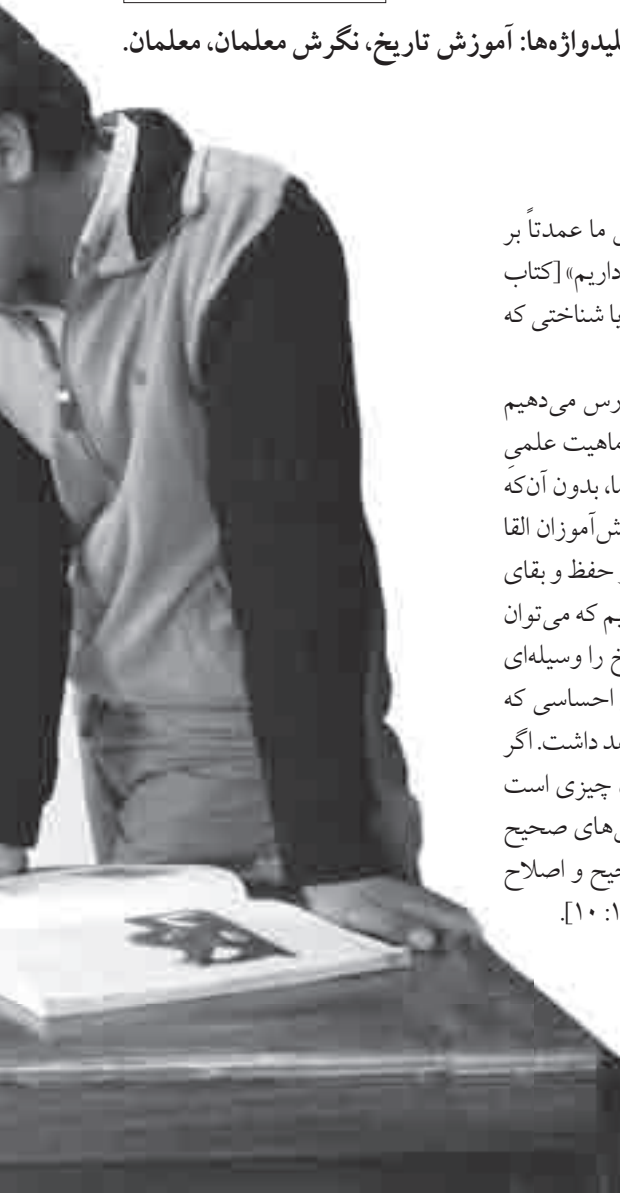
دبیر تاریخ، سراوان

کلیدواژه‌ها: آموزش تاریخ، نگرش معلمان، معلمان.

معنای تاریخ و آموزش آن در نظر معلمان

بحث درباره‌ی این موضوع از آن جهت اهمیت دارد که «تدریس ما عمدتاً بر اساس ادراکی است که از ماهیت موضوع و هم‌چنین ماهیت یادگیری داریم» [کتاب معلم، ۱۳۸۱: ۲]. بنابراین، به‌عنوان معلم، باید برای ما مشخص شود، آیا شناختی که از علم تاریخ داریم درست و کامل است یا خیر؟

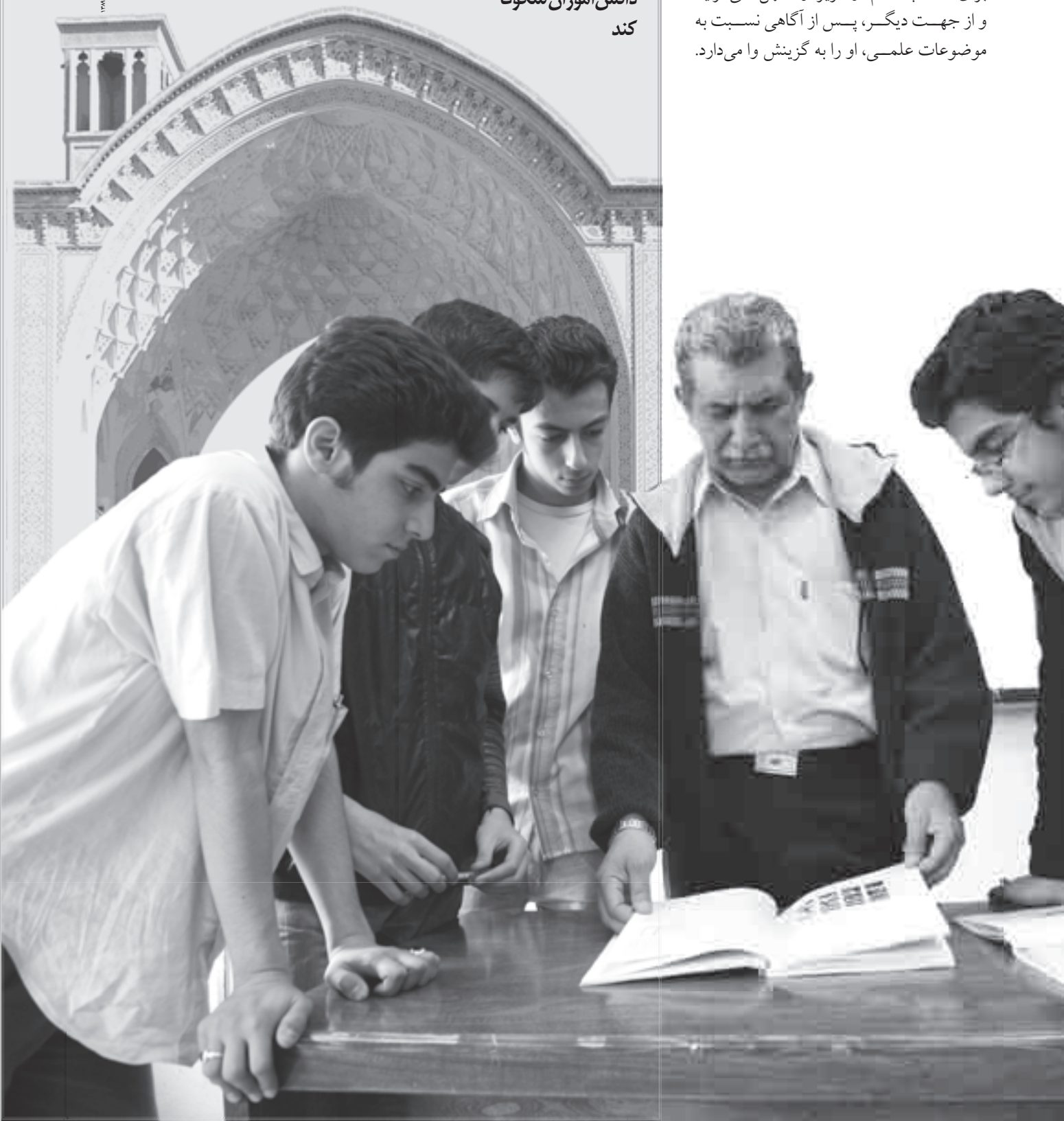
بدیهی است، هر کدام از ما دبیران باید بدانیم که ماهیت آن‌چه درس می‌دهیم چیست؟ اهمیت این مطلب نه تنها به این دلیل است که می‌خواهیم ماهیت علمی موضوعات آموزشی را آموزش دهیم، بلکه به این دلیل نیز هست که ما، بدون آن‌که خود بخواهیم، از طریق آموزش، دیدگاهی نسبت به آن علم را به دانش‌آموزان القا می‌کنیم [پیشین]. برای نمونه، اگر نقش تاریخ یا تجربه‌ی تاریخی را در حفظ و بقای یک جامعه و تأثیر آن بر ترقی و پیشرفت آن باور داشته باشیم و بپذیریم که می‌توان به کمک تاریخ، افق‌های پیشرفت را ترسیم کرد؛ و هم‌چنین اگر تاریخ را وسیله‌ای برای کشف قوانین عمومی حاکم بر جوامع بدانیم، این نوع نگاه و احساسی که نسبت به تاریخ داریم، بر کیفیت آموزش یا تدریس ما تأثیر جدی خواهد داشت. اگر بپذیریم که برداشت دانش‌آموزان از تاریخ، انعکاس و بازخورد همان چیزی است که ما به‌عنوان تاریخ به آن معرفی می‌کنیم بیش از پیش به تأثیر نگرش‌های صحیح در تدریس درس تاریخ واقف خواهیم شد و در کسب نگرش صحیح و اصلاح باورهای کنونی نسبت به درس تاریخ خواهیم کوشید [افضلان، ۱۳۸۴: ۱۰].

بی مورد نخواهد بود که انتظار داشته باشیم، محتوای کتاب‌های درسی تاریخ به گونه‌ای تألیف و تدوین شود که ارضا کننده‌ی کنجکاوی دانش‌آموزان باشد و روحیه‌ی جست‌وجوگری را در دانش‌آموزان شکوفا کند

جنبه‌ی عملگرایی تاریخ

یکی از ویژگی‌های برجسته‌ی در انسان «کنجکاوی» است و این خصلتی است که از دوران کودکی تا پایان عمر، آدمی را به «دانستن» و کشف حقایق و پرده‌برداری از مجهولات سوق می‌دهد. همین کنجکاوی است که تکاپوی او را برای کسب «علم» و گریز از «جهل» می‌افزاید و از جهت دیگر، پس از آگاهی نسبت به موضوعات علمی، او را به گزینش و می‌دارد.

توجه به تفسیر تاریخ و کشف رموز و قوانین حاکم بر آن، هر چند به صورت ابتدایی، برداشت دانش آموزان را نسبت به درس تاریخ تغییر خواهد داد، علاوه بر آن می تواند جنبه‌ی عملگرایی و فایده‌مدارانه‌ی این علم را برجسته سازد

به این معنا که، انسان، با توجه به تنوع و گستردگی دانش در جهان، دانش‌هایی را بر می‌گزیند که برای او بیشترین فایده را داشته باشد و آموختن آن‌ها گرهی از مشکلات پیش روی او را بگشاید. به عبارت دیگر، رویکرد فایده‌مدارانه‌ی سرشت بشری او را وامی‌دارد که «نقد عمر خویش را صرف چیزی کند که بالأخره به درد دنیا یا آخرت او، یا هم به درد دنیا و هم به درد آخرت او بخورد» [رحمتی، ۱۳۸۶: ۴]. بنابراین می‌پذیریم که انسان برخوردار از عقل سلیم، عمر خویش را بر سر هیچ و پوچ نمی‌گذارد، پس به ناگزیر باید پیشه‌ای را که بدان اشتغال می‌ورزد (دیبری تاریخ) و یا دانشی را که می‌آموزد (دیبری و دانش آموزشی تاریخ) معنا دار بیابد.

در چنین شرایطی، دانش‌هایی مورد توجه و استفاده‌ی بشر قرار خواهند گرفت و ارزش خود را حفظ خواهند کرد که بتوان توجیه و تبیینی برای موجودیتشان ارائه کرد و آن‌ها را، در شمار معارف متعدد بشری، به کرسی اثبات نشاند [پیشین].

بنابراین، بی‌مورد نخواهد بود که انتظار داشته باشیم، محتوای کتاب‌های درسی تاریخ به گونه‌ای تألیف و تدوین شود که ارضا کننده‌ی کنجکاوی دانش آموزان

باشد و روحیه‌ی جست‌وجوگری را در آنان شکوفا کند و نیز فلسفه‌ی وجودی و اهمیت درس تاریخ را برای آنان و اولیای آن‌ها خاطر نشان سازد.

برای داشتن ویژگی اول، بیشترین نقش را برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی بر عهده دارند. ولی در مورد دوم، نقش اصلی بر عهده‌ی معلمان است. مؤلفان کتاب‌های فعلی کوشیده‌اند، به منظور نشان دادن اهمیت درس تاریخ، در مبحث «سخنی با دانش آموزان» و «سخنی با دبیران گرامی»، در آغاز هر کتاب^۱، اهمیت وجودی درس تاریخ را برای دانش آموزان بیان کنند. البته باید گفت، این تلاش‌ها کافی نیست و برای نشان دادن جایگاه واقعی درس تاریخ، معلمان باید بیش از دیگران به اهمیت درس تاریخ واقف باشند و در ضمن تدریس هر درس، با نتیجه‌گیری از وقایع تاریخی و ارتباط دادن آن‌ها با زندگی روزمره، که نشان دهنده‌ی جایگاه واقعی درس تاریخ است، مطالب را بیان کنند. اگر با چنین رویه‌ای عمل شود، ضمن داشتن یک کلاس تاریخ جذاب و پویا، می‌توانیم به تدریج دیدگاه و برداشتی را که در جامعه‌ی ما از درس تاریخ وجود دارد، متحول کنیم.

بی‌تردید می‌توان گفت، محتوا و مفاهیم همه‌ی دروس کتاب‌های تاریخی درسی، از دوره‌ی ابتدایی تا متوسطه، به گونه‌ای است که هر معلم برخوردار از فکر و نگاه تاریخی، می‌تواند با بهره‌گیری از آن مفاهیم، ضمن ارضای روحیه‌ی جست‌وجوگری و کنجکاوانه‌ی دانش آموزان، کلاسی بی‌روح و بی‌انگیزه را به کلاسی فعال و پویا تبدیل سازد. علاوه بر این، با خاطر نشان ساختن پیوند شرایط کنونی با اوضاع گذشته، می‌تواند نکات ارزشمند تربیتی فراوانی را که در درس تاریخ وجود دارد و بیشتر

به صورت نهفته و پنهان است، برجسته و آشکار سازد. اگر در نظر داشته باشیم که «وضع کنونی هر جامعه با گذشته‌ی آن جامعه نسبتی دارد، خواه این وضع ادامه‌ی روند تاریخ گذشته باشد یا اعراض از آن روند باشد» [خیراندیش، بی‌تا: ۲]، این مسئله ضروری تر خواهد نمود.

معلم تاریخ می‌تواند با توضیحات بیشتر برای دانش آموزان و ارائه‌ی وقایع مشابه، از دانش آموزان بخواهد که ارتباط «حوادث گذشته» را با «مسائل و شرایط امروز» نشان دهند تا بدین وسیله خودشان به ارزشمندی علم تاریخ و جنبه‌ی کاربردی آن و استفاده از آگاهی‌های تاریخی در زندگی کنونی پی ببرند. اهمیت این نکته زمانی برای ما بیشتر معلوم خواهد شد که بدانیم، در کتاب‌های درسی ما به فواید مطالعه‌ی تاریخ کمتر پرداخته شده است و جدا از «بحث مختصر فایده‌های علم تاریخ در کتاب پایه‌ی دوم» [افضلان، ۱۳۸۵: ۱۲] در کتاب‌های دیگر به این مهم کمتر توجه شده است.

توجه به تفسیر تاریخ و کشف رموز و قوانین حاکم بر آن، هر چند به صورت ابتدایی، برداشت دانش آموزان را نسبت به درس تاریخ تغییر خواهد داد، علاوه بر آن می‌تواند جنبه‌ی عملگرایی و فایده‌مدارانه‌ی این علم را برجسته سازد. توجه به این پیشنهاد (روش) زمانی ضروری تر به نظر می‌رسد که با نگاهی به کتاب تاریخ معاصر در می‌یابیم، در ابتدای این کتاب، درسی در مورد جایگاه، اهمیت و فواید تاریخ وجود ندارد و توضیحات ارائه شده در درس اول تاریخ ایران و جهان (۱)، نمی‌تواند نگاهی دقیق و صحیح از تاریخ ارائه کند. برای اولین بار دانش آموزان در دوره‌ی پیش‌دانشگاهی مطالبی درباره‌ی «روش تاریخ» می‌خوانند، در حالی که زمینه‌ی

۳. رحمتی، ان‌شاء‌الله. چرا باید فیلسوفی کرد؟. اطلاعات حکمت و معرفت. شماره ۱. فروردین ۱۳۸۶. سال دوم.
۴. خیراندیش، عبدالرسول. جایگاه درس تاریخ در شناخت دورنمای گذشته و افق‌های آینده. مجله‌ی رشد تاریخ. شماره ۷. سال سوم.
۵. افضلان، فریده. مجله‌ی رشد تاریخ. شماره ۲۲. بهار ۸۵.
۶. سخنور، حسین. از فلسفه‌ی تاریخ. کتاب ماه تاریخ و جغرافیا. شماره ۱۰۹. خرداد ۸۶.
۷. کیوان، مهدی. درباره‌ی شیوه‌ی تدریس تاریخ در دوره‌ی متوسطه. مجله‌ی رشد تاریخ. شماره ۲۴.
۸. افضلان، فریده. مجله‌ی رشد تاریخ. دوره‌ی ششم. شماره ۴.

آشنایی با چنین، مباحثی باید از دروسی چون ایران و جهان ۲، و حتی قبل از آن (دوره‌ی راهنمایی) ایجاد شود.

بالأخره با چنین دیدگاهی است که می‌توانیم به دانش‌آموزان به صورتی نسبتاً دقیق بفهمانیم که:

۱. تاریخ چیست؟ (ماهیت تاریخ)
۲. تاریخ درباره‌ی چیست؟ (موضوع تاریخ)
۳. تاریخ چگونه عمل می‌کند؟ (روش تاریخ)

۴. ارزش تاریخ در چیست؟ (هدف و غایت تاریخ).

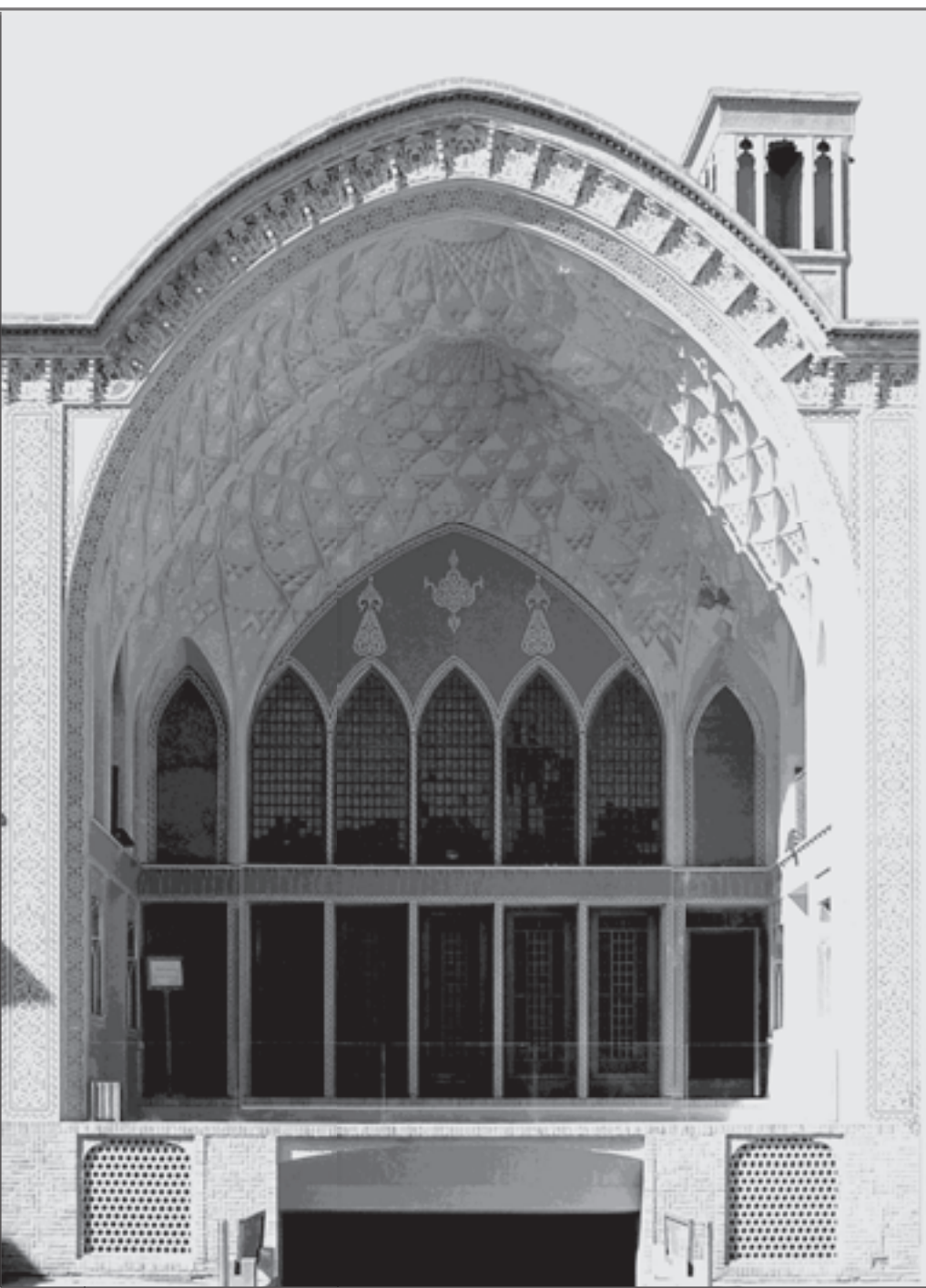
۵. تاریخ به‌عنوان یکی از شاخه‌های دانش، چه ربط و نسبتی با دیگر شاخه‌های دانش دارد؟ [سخنور، ۱۳۸۶: ۲۹] و چنین است که خود توانسته‌ایم به‌عنوان معلم، از اولین شرط معلمی موفق تاریخ برخوردار شویم؛ یعنی «داشتن فکر و نگاه تاریخی» [کیوان، بی‌تا: ۱۵]. علاوه بر آن در تدریس این درس، یک هدف را در نظر نخواهیم داشت، بلکه «هدف‌های ترکیبی» در آموزش تاریخ مدنظر ما خواهد بود و متناسب با هر مرحله از آموزش، مطابق با توان کودکان و نوجوانان هدفی را در نظر خواهیم گرفت [افضلان، ۱۳۸۴: ۱۲]. بنابراین، چگونگی پرداختن به موضوع تدریس و شیوه‌ی ارائه‌ی آن، متناسب با توانمندی‌ها و گرایش‌های فراگیرندگان خواهد بود.

پی‌نوشت

۱. نگاه کنید به مباحثی با همین عناوین در صفحات آغازین کتاب‌های درسی.

منابع

۱. کتاب معلم (راهنمای تدریس) علوم تجربی چهارم دبستان. تألیف: گروه مؤلفان. چاپ اول. ۱۳۸۱. اداره‌ی کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
۲. افضلان، فریده. دانش‌آموزان و تاریخ. مجله‌ی رشد تاریخ. دوره‌ی ششم. شماره ۴. تابستان ۸۴.

چکیده‌ی تحقیق

این تحقیق به روش توصیفی و با هدف سنجش نگرش دانش‌آموزان به درس تاریخ، در مدارس راهنمایی سما در شهر کاشمر انجام گرفته است. جامعه آماری شامل ۱۳۳ نفر دانش‌آموز دختر و پسر سال‌های اول، دوم و سوم راهنمایی است که در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ مشغول به تحصیل بوده‌اند. حجم نمونه شامل ۴۰ نفر است. که حدود ۳۰٪ جامعه‌ی آماری می‌باشد. افراد به صورت تصادفی و به نسبت مساوی انتخاب شده‌اند. روش آماری مورد استفاده نیز روش درصد فراوانی بوده است. پرسش محققین دارای ۱۴ سوال ۵ گزینه‌ای (بسیار زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) بود که با همکاری مدیران سما و دبیران تاریخ بین دانش‌آموزان توزیع گردید. پس از بررسی پاسخ‌نامه‌ها، نتایج جالبی به دست آمد از جمله:

تأثیر خلق و خوی دبیر در جلب دانش‌آموزان، که می‌تواند یکی از مهم‌ترین راه‌های ایجاد انگیزه برای دانش‌آموزان باشد. دیگر این که، آنان از ارائه‌ی درس به صورت مشارکتی استقبال کرده‌اند. ولی در عین حال نسبت به حجم کتاب و کمبود وقت اختصاص داده شده به تاریخ احساس خوشایندی ندارند و...

مریم سالاری خیابانی

دبیر تاریخ، شهر کاشمر

یک نظر سنجی

رغبت‌سنجی دانش‌آموزان مدارس راهنمایی سما
نسبت به درس تاریخ در شهرستان کاشمر

کلیدواژه‌ها: تاریخ، نگرش دانش‌آموزان، سما، کاشمر.

کتاب درسی رکن اساسی آموزش و منبع اصلی مطالعه‌ی دانش‌آموزان است و معلم نیز نقش راهنما و هدایت‌کننده را بر عهده دارد. بنابراین کتاب و معلم لازم و ملزوم یکدیگرند. با وجود این که بیش از صد سال از ایجاد شیوه‌های آموزشی نوین در کشور ما می‌گذرد، اما این شیوه‌ها هنوز نتوانسته است در اهداف خود موفق باشد. خوشبختانه در سال‌های اخیر به همت استادانی هم‌چون دکتر عبدالرسول خیراندیش، مسعود جوادیان، دکتر جواد عباسی و سایر مؤلفین محترم دگرگونی عمیق در تهیه و تنظیم کتاب‌های درسی تاریخ، در مقاطع راهنمایی و متوسطه ایجاد شده، ولی باز هم تا رسیدن به شرایط مطلوب فاصله‌ی زیادی داریم (محمدآبادی، ۱۳۸۲: ۳۱)

تحقیق حاضر با هدف سنجش نگرش دانش‌آموزان مدارس راهنمایی سما نسبت به درس تاریخ، به عنوان بخشی از اجرای برنامه‌ی درسی انجام گرفته است. بدان امید که از این طریق

برنامه‌ریزی صحیح‌تر منطقی‌تری برای درس تاریخ داشته باشیم.

بیان مسئله و اهمیت موضوع

آموزش و پرورش بعد از خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی است که وظیفه‌ی تعلیم و تربیت نسل جوان و نوجوان را برای ساختن آینده‌ای بهتر بر عهده دارد. کیفیت فعالیت‌های سایر نهادهای اجتماعی تا اندازه‌ی زیادی به چگونگی عملکرد آموزش و پرورش بستگی دارد. (ندیمی، ۱۳۷۷: ۵) نظام آموزش و پرورش از اجزایی شامل معلم، دانش‌آموزان و... تشکیل شده، و هر یک از این‌ها دارای نقش و جایگاه ویژه‌ای هستند. یکی از مهم‌ترین اجزای این نظام دانش‌آموزانند که باید به میزان و چگونگی نگرش و علاقه‌ی آن‌ها به آموزش توجه شود.

پر واضح است که در حرکت به سوی تعلیم و تربیت فرایند محور، باید به همه‌ی عرصه‌های برنامه‌ریزی درسی، روش‌های تدریس و ارزش‌یابی در درس‌های گوناگون توجه شود. ما باید

کوشش کنیم تا در نحوه آموزش و یادگیری تاریخ، از همان دوره ابتدایی تحول ایجاد کنیم. دانش آموزان ما باید از دوره ابتدایی با روش های تحقیق و حل مسئله آشنا شوند. (احمدی، ۱۳۸۰) حتی برنامه ریزان درسی باید با توجه به شرایط جامعه و تغییرات به وجود آمده در جهان امروز، هم چنین نقش پررنگ دانش آموزان در نظام نوین آموزش و پرورش (مدرسه محوری و دانش آموز محوری) به نگرش آن ها توجهی خاص داشته باشند. از این روست که بررسی نگرش ها و دیدگاه های دانش آموزان ضروری به نظر می رسد.

محدودیت های تحقیق

تحقیق حاضر، به دلیل محدود بودن جامعه آماری، مشکلات زیادی نداشت ولی در عین حال می توان به مواردی چون: ارسال پرسش نامه به مدارس دختران و پسرانه، جمع آوری پرسش نامه ها، بی پاسخ ماندن برخی از سؤالات و... اشاره کرد.

هدف های تحقیق

مهم ترین هدف پژوهش حاضر، رشد هر چه بیشتر آموزش تاریخ و توجه دادن مسئولان به این امر بوده است اما هدف کلی آن کمک به برنامه ریزی های آموزشی از طریق آشنایی با نگرش و علاقه دانش آموزان در درس تاریخ، بوده است.

اهداف جزئی تر تحقیق نیز عبارت است از:

۱. بررسی میزان علاقه دانش آموزان به درس تاریخ
۲. بررسی تاثیر خلق و خو و سطح اطلاعات دبیران تاریخ در بالا بردن انگیزه دانش آموزان
۳. بررسی تاثیر باز دیدهای علمی در افزایش علاقه دانش آموزان به علم تاریخ
۴. بررسی درصد جذابیت درس تاریخ برای دانش آموزان، مخصوصاً بعد از ایجاد تغییرات جدید در کتاب ها
۵. بررسی تاثیر استفاده از روش های نوین

تدریس در آموزش درس تاریخ

۶. بررسی زمان اختصاص یافته به درس تاریخ با توجه به محتوای دروس و حجم کتب تاریخ

فرضیه های تحقیق

۱. با توجه به تغییرات ایجاد شده در کتاب های تاریخ، میزان علاقه به این درس در سال های اخیر چند برابر شده است.
۲. نحوه ارتباط دبیر با دانش آموز و خلق و خوی دبیران، نقش بسیار مهمی در برانگیختن علاقه دانش آموزان دارد.
۳. استفاده از وسایل کمک آموزشی و باز دیدهای علمی می تواند تأثیر بسیار مهمی در پیشرفت درس تاریخ داشته باشد.
۴. جذابیت و سادگی مطالب کتاب تاریخ دوره راهنمایی، در سال های اخیر زیادتر شده است.
۵. بهره گیری از روش های نوین تدریس می تواند به میزان زیادی در فراگیری مطالب درس تاریخ مؤثر بوده و برای فراگیران جذابیت ایجاد نماید.
۶. حجم زیاد کتب تاریخ در عین زمان کم اختصاص یافته به آن سبب ایجاد دلهره و نگرانی دانش آموزان شده است.

تعریف اصطلاحات

۱. **جامعه آماری:** تمامی دانش آموزان دختر و پسر مدارس راهنمایی سما در شهر کاشمر که در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ مشغول به تحصیل بوده اند و تعداد آنها ۱۳۳ نفر بوده است.
۲. **حجم نمونه:** ۳۰ درصد از جامعه آماری فوق، تحت عنوان حجم نمونه یا گروه آزمودنی، شامل ۴۰ نفر که به نسبت مساوی از مدارس راهنمایی دخترانه و پسرانه و به صورت تصادفی انتخاب شده اند.
۳. **نگرش:** دیدگاه حجم نمونه آماری نسبت به موضوعات مربوط به درس تاریخ و میزان علاقه مندی آن ها به این موضوعات که با درجات (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) مشخص

شده است.

۴. درس تاریخ: مجموعه‌ی درس‌های تاریخ دوره‌ی راهنمایی

اهمیت علم تاریخ و آموزش آن

تاریخ یکی از خواندنی‌ترین موضوعاتی است که هر کس قادر است با مطالعه‌ی آن به فراز و نشیب زندگی و سرگذشت گذشتگان خود دست یابد. خوانندگان کتاب تاریخ با مطالعه‌ی آن، نسل‌های پیش از خود را می‌شناسند و تاریخ هم‌چون پلی مستحکم میان گذشته، حال و آینده است و به عبارتی با اهمیت‌ترین علمی است که بشر از آن می‌تواند بهره‌برداری کند. (هاشمی، ۱۳۸۵: ۶) از نظر آموزشی

هم یکی از درس‌های مهم از دوره‌ی ابتدایی تا پایان دوره‌ی متوسط و پیش‌دانشگاهی در نظام آموزشی هر کشور از جمله جمهوری اسلامی ایران، درس تاریخ است. با وجود این، بنا به دلایل متعددی، از جمله نداشتن درک درست از اهمیت و جایگاه آن در تربیت و پرورش نسل‌های آینده، این درس مورد توجه ویژه و در ردیف درس‌هایی چون فیزیک، شیمی یا

حتی ادبیات فارسی قرار ندارد. مدیران مدارس، اولیای دانش‌آموزان و خود دانش‌آموزان، در خیلی از موارد از آن به عنوان درسی نمره‌آور که تا حد امکان باید قبولی دانش‌آموزان را بالا ببرد، نگاه می‌کنند. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۵: ۴۲)

تاریخ، انباشته از تجربه‌های گذشتگان است و یکی از راه‌های تربیت جوانان محسوب می‌شود. با توجه به تغییرات ایجاد شده در کتاب‌های درسی، یکی از اهداف تاریخ را می‌توان تربیت شهروندانی دانست که این نوع تربیت را از مطالعه و درک تاریخ به دست آورده‌اند، زیرا تربیتی که از مطالعه و درک تاریخ به دست می‌آید بسیار مفید و مؤثر است و شاید بتوان گفت مهم‌ترین نتیجه‌ای که از مطالعه‌ی تاریخ و تفکر درباره‌ی آن به دست می‌آید، تربیت است. در عین حال، تاریخ رابط بین نسل‌های گذشته با حال و آینده به شمار می‌رود. بدون تردید، ریشه‌ی وقایع زمان حاضر در گذشته است و اگر ما از این منظر گذشته را مورد مطالعه قرار دهیم نه تنها خاطرات گذشتگان را مرور کرده‌ایم، بلکه تاریخ را نیز علمی زنده و پویا خواهیم دید.

سابقه‌ی تحقیق

تحقیق و پژوهش در زمینه‌ی آموزش تاریخ سابقه‌ای دیرینه دارد. در این زمینه مجله‌ی «رشد آموزش تاریخ» نقش ارزشمندی را ایفا می‌کند و تاکنون مقالاتی را به چاپ رسانده است از جمله: مقالات دکتر ایمان‌پور (شماره‌ی ۲۷؛ ۱۳۸۶: ۳-۶)، دکتر جواد عباسی (شماره‌ی ۲۷؛ ۱۳۸۶: ۵۴-۵۱)، مسعود جوادیان (شماره‌ی ۳۲؛ ۱۳۸۷: ۹-۴)، دکتر یوسف متولی حقیقی (شماره‌ی ۲۵؛ ۱۳۸۵: ۳-۷) و

هم‌چنین در فصل‌نامه‌ی گروه تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی مقاله‌ی دکتر رادمنش (شماره ۱۹)

و ۲۰؛ ۱۳۸۶: ۱۱۶-۱۰۷) چاپ شده است. تحقیقات زیاد دیگری نیز در سایر نقاط کشور انجام گرفته است. البته مورد مطالعه‌ی ما (کاشمر) در زمینه‌ی آموزش تاریخ تحقیق خاصی صورت نگرفته یا حداقل، تحقیقی در دسترس ما قرار نداشت.

روش تحقیق

تحقیق حاضر با روش توصیفی انجام گرفته و میزان علاقه و نگرش دانش‌آموزان به درس تاریخ را بررسی کرده است روش جمع‌آوری اطلاعات نیز پرسش‌نامه‌ای بسته بوده که نمونه‌ی از آن به پیوست آمده است. این پرسش‌نامه ۱۴ سؤال یک متغیره دارد که با توجه به فرضیه‌های تحقیق تنظیم شده‌اند. برای هر سؤال پنج گزینه (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم) در نظر گرفته شده است. روش آماری مورد استفاده نیز درصد فراوانی بوده است، چرا که با این روش به سادگی می‌توان نتایج را معلوم کرد.

آزمودنی‌ها و نحوه‌ی گزینش آن‌ها

جامعه‌ی آماری شامل ۱۳۳ نفر بوده که ۴۰ نفر (حدود ۳۰ درصد) از آن‌ها به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. آنان در دو مدرسه راهنمایی دخترانه و پسرانه‌ی سما، در شهر کاشمر مشغول به تحصیل بوده‌اند و تاریخ یکی از درس‌های آنان محسوب می‌شود. آزمودنی‌ها به صورت تصادفی و به نسبت مساوی از هر کلاس برای پاسخ‌گویی به سؤالات پرسش‌نامه انتخاب شده‌اند.

یافته‌های تحقیق

۱. در پاسخ به میزان علاقه‌مندی به درس تاریخ، ۴۵ درصد پاسخ بسیار زیاد، ۳۵ درصد پاسخ زیاد، و ۱۰ درصد پاسخ متوسط داده‌اند.

۲. در مورد میزان خوشایندی از فرا رسیدن ساعت تاریخ، ۴۰ درصد پاسخ زیاد، ۳۵ درصد پاسخ بسیار زیاد و ۱۵ درصد پاسخ متوسط اعلام کرده‌اند.

۳. در ارتباط با ساعت اختصاص یافته به درس تاریخ در هفته و تناسب آن با حجم کتاب، ۳۵ درصد پاسخ بسیار کم، ۳۰ درصد پاسخ کم و ۱۵ درصد پاسخ متوسط را برگزیده‌اند.

۴. در پاسخ به اهمیت تاریخ در زندگی آینده، ۴۵ درصد آن را بسیار زیاد، ۳۵ درصد زیاد و ۵ درصد متوسط دانسته‌اند.

۵. در پاسخ به سوال مربوط به میزان سادگی و قابل فهم بودن مطالب کتاب‌های درسی تاریخ، ۵۲ درصد پاسخ بسیار زیاد، ۳۸ درصد پاسخ زیاد، ۱۰ درصد پاسخ متوسط داده‌اند.

۶. در پاسخ به میزان علاقه‌مندی به مشارکت در بحث‌های درس جغرافیا، ۵۰ درصد پاسخ بسیار زیاد، ۲۵ درصد پاسخ

متوسط، ۲۰ درصد پاسخ زیاد داده‌اند.

۷. در ارتباط با میزان علاقه به شنیدن و خواندن اخبار جغرافیایی از طریق رسانه‌ها، ۴۰ درصد آن را زیاد، ۲۵ درصد متوسط و ۱۵ درصد کم دانسته‌اند.

۸. در پاسخ به نقش اطلاعات دبیر تاریخ در علاقه‌مندی دانش‌آموزان به این درس، ۸۰ درصد بسیار زیاد و ۱۲ درصد زیاد اعلام کرده‌اند.

۹. در مورد نقش بازدیدهای علمی در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به این درس، ۶۵ درصد نقش آن را بسیار زیاد و ۲۰ درصد نیز زیاد دانسته‌اند.

۱۰. تأثیر حسن برخورد و خوش اخلاقی دبیران تاریخ در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به این درس را ۸۰ درصد بسیار زیاد و ۱۵ درصد زیاد دانسته‌اند.

۱۱. در مورد جذابیت کتاب‌های درسی تاریخ، ۳۵ درصد میزان جذابیت را متوسط، ۲۸ درصد کم، ۲۷ درصد زیاد و فقط ۲۰ درصد بسیار زیاد دانسته‌اند.

۱۲. در پاسخ‌گویی به نقش استفاده از وسایل کمک آموزشی در ایجاد رغبت به درس تاریخ، ۳۵ درصد پاسخ بسیار زیاد، ۲۵ درصد پاسخ متوسط و ۲۰ درصد پایین زیاد را برگزیده‌اند.

۱۳. در مورد میزان انجام فعالیت‌های خارج از کلاس دانش‌آموزان در زمینه‌ی تاریخ، مانند نوشتن مقاله، برگزاری نمایشگاه و... که با راهنمایی و تشویق دبیر تاریخ صورت گرفته، ۵۵ درصد پاسخ زیاد و ۴۰ درصد پاسخ بسیار زیاد را انتخاب کرده‌اند.

۱۴. در خصوص میزان استفاده‌ی دبیران تاریخ از روش‌های نوین تدریس و تأثیر آن در میزان یادگیری دانش‌آموزان، ۴۰ درصد آن را بسیار زیاد و ۲۵ درصد زیاد و ۲۵ درصد نیز متوسط دانسته‌اند.

نتایج تحقیق

۱. دانش‌آموزان به درس تاریخ بیش از حد متوسط علاقه نشان می‌دهند.

۲. کلاس تاریخ از کلاس‌هایی است که بیش از نیمی از دانش‌آموزان با احساس خوشایندی زیاد و بسیار زیاد به آن وارد می‌شوند. مشارکت آنان در بحث‌های کلاس هم زیاد است و تعداد کسانی که با اکراه و احساس ناخوشایندی به کلاس می‌آیند و نسبت به بحث‌های کلاس بی‌تفاوت‌اند، بسیار اندک است.

۳. دانش‌آموزان به حسن برخورد و خوش اخلاقی دبیران تاریخ بها می‌دهند. علاوه بر این، دبیران با افزایش اطلاعات علمی خود می‌توانند به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به این درس کمک کنند.

۱. در تالیف کتاب‌های درس تاریخ بایستی با انتخاب بهترین تصاویر، یادگیری را آسان و هدفمند کنیم (عکس‌ها، نقص تکنولوژی آموزشی در ساختار آموزش و پرورش را جبران می‌کنند). (کریم‌زاده، ۱۳۸۲: ۷)

۲. استفاده از وسایل کمک آموزشی، فیلم، تئاتر تاریخی، قرائت کتب کهن، حکایات، روزنامه‌ها و... موجب ایجاد حس زیبایی‌نگر و نگاهی نو به تاریخ می‌شود.

۳. حجم زیاد کتاب‌های تاریخ موجب هراس و دلسردی در دانش‌آموزان شده است، بجاست برنامه‌ریزان درس تاریخ خواهان تقسیم عادلانه در برنامه‌ی هفتگی مدارس باشند و ساعات درس تاریخ افزایش یابد.

۴. برگزاری بازدیدهای علمی تاریخ برای دانش‌آموزان در درس تاریخ به صورت هدفمند و تهیه‌ی گزارش از این نوع بازدیدها توسط دانش‌آموزان ضروری است، حتی بودجه‌ای جهت بازدید از اماکن تاریخی در نظر گرفته شود.

۵. جهت ارتقاء سطح علمی دبیران و دانش‌آموزان، کتاب راهنمای معلم و هم‌چنین کتاب کار در کنار کتب درسی در نظر گرفته شود.

۶. برداشته‌های تاریخی دانش‌آموزان برگرفته از تفکرات دبیرانشان است، پس دبیران باید بکوشند با علاقه درس بدهند و نوع نگاهشان به تاریخ، علمی، درست و حقیقت‌گرایانه باشد.

۷. استفاده از شیوه‌های نوین تدریس و فعال، که موجب تنوع و علاقه‌مندی بیشتر دانش‌آموزان به این درس می‌گردد، توصیه می‌شود.

۸. افزایش دوره‌های آموزش ضمن خدمت و دانش‌افزایی دبیران تاریخ و شرکت فعال همکاران در این دوره‌ها ضروری است.

۹. لازم است به نحوی میزان جذابیت مطالب کتاب‌های درس تاریخ، توسط مؤلفان محترم، افزوده شود.

منابع

۱. احمدی، غلامعلی، مجله‌ی رشد آموزش تاریخ، شماره ۵، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۰.
۲. کریم‌زاده، علیرضا، روزگاران، فصل‌نامه‌ی تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان، بهار ۱۳۸۲.
۳. مهدی‌زاده، احمد، مجله‌ی رشد آموزش تاریخ، شماره‌ی ۲۵، وزارت آموزش و پرورش، زمستان ۱۳۸۵.
۴. محمدآبادی، نصراله، روزگاران، فصل‌نامه‌ی گروه تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی، بهار ۱۳۸۲.
۵. ندیمی، محمدتقی، آموزش و پرورش. انتشارات مهرداد، تهران چاپ چهارم، ۱۳۷۷.
۶. هاشمی، حمید، تاریخ ایران از آغاز تا عصر حاضر، انتشارات فرهنگ و قلم، ۱۳۸۵.

۴. بازدیدهای علمی تاریخی و استفاده از وسایل کمک آموزشی، نقش بسیار زیادی در ایجاد رغبت در دانش‌آموزان به این درس دارد و آنان برای انجام فعالیت‌های خارج از کلاس در زمینه‌ی تاریخ، مانند مقاله‌نویسی و برگزاری نمایشگاه، خواستار راهنمایی و همکاری دبیران تاریخ هستند.

۵. آشنایی دبیران تاریخ با روش‌های نوین تدریس مانند روش‌های نمایشی، کاوشگری، همیاری و... و اجرای این نوع روش‌ها با مشارکت فعال دانش‌آموزان، نقش زیادی در افزایش میزان جذابیت جهت فراگیری مطالب درس تاریخ در بین دانش‌آموزان دارد، چرا که روش‌های مشارکتی انگیزه‌ی فراگیران را برای یادگیری افزایش می‌دهد.

۶. اکثریت قریب به اتفاق دانش‌آموزان ساعات اختصاص یافته به درس تاریخ در هفته را متناسب با حجم و محتوای کتاب درسی خود نمی‌دانند و خواهان افزایش ساعات اختصاص یافته به این درس و یا کاهش حجم کتاب‌های درسی هستند.

مرور فرضیه‌های تحقیق

۱. فرضیه‌های اول، دوم، سوم، پنجم و ششم اثبات می‌شوند.
۲. فرضیه‌های چهارم از دو بخش تشکیل شده است، بخش اول، یعنی سادگی مطالب و آسانی کتاب‌های درسی تاریخ، اثبات می‌شوند ولی بخش دوم فرضیه یعنی جذابیت زیاد کتاب‌های تاریخ در دوره‌ی راهنمایی، تأیید و اثبات نمی‌شود.

پیشنهادها

با توجه به تحقیق حاضر که نشان دهنده‌ی نگرش مثبت و علاقه‌مندی به درس تاریخ است می‌توان گفت: این موضوع برای دبیران تاریخ یک موهبت محسوب می‌شود، زیرا ایجاد انگیزه برای یادگیری بسیار مهم است و در بسیاری از دروس مشکل اولیه‌ی دبیران، کمبود و یا عدم رغبت و علاقه‌مندی دانش‌آموز است. پیشنهادهای زیر براساس نتایج این تحقیق در بالا بردن سطح کیفی درس تاریخ تا حدودی مؤثر خواهد بود.

تاریخ،
انباشته از تجربه‌های
گذشتگان است

یک تجربه؛

فرح اله گرمسیری نژاد

دبیر تاریخ، برازجان

استفاده‌ی مورخان برای تدوین کتاب‌های تاریخی کتیبه‌ها و الواح یا گل‌نوشته‌های عهد کهن است، در سال گذشته همزمان با تدریس دروس اولیه‌ی کتاب «تاریخ ایران و جهان ۱» فکر ساختن ماکتی کتیبه‌ای به خط میخی را با دانش‌آموزان در میان گذاشتم که با استقبال چندان مواجه نشدم و به زودی به فراموشی سپرده شد. اما ناامید نشدم و در فرصتی مناسب در حالی که درس‌های اولیه‌ی کتاب را خوانده بودیم، با تکثیر حروف الفبای خط میخی باستان و توزیع آن بین دانش‌آموزان، تحرکی در آنان ایجاد کردم و با پرسش‌های مکرر آن‌ها درباره‌ی خط میخی و سیر تحول خط روبه‌رو شدم. باز در فرصتی دیگر، به مدت سه شب متوالی، با دقت در بخشی از تصویر کتیبه‌ی داریوش در صفحه ۶۱ کتاب، شکل حروف به کار برده شده در کتیبه را با دقت و حوصله و با وسایلی مانند اره‌ی ظریف، سمباده و خاک رس سنگین (گل کرده) به صورت لوحی کوچک به ابعاد ۱۵×۱۵ سانتی‌متر در آوردم، سپس مهرهای ساخته شده را به تقلید از کتیبه‌های همان صفحه بر روی لوح حک نمودم که بعد از دو سه روز تقریباً خشک شد. در هفته‌ی بعدی لوح را با خود به کلاس درس بردم و به دانش‌آموزان نشان دادم، با استقبال بی‌نظیر و تحسین آن‌ها روبه‌رو شدم، اتفاقاً مهرها را نیز در کیفم همراه داشتم که آن‌ها را به دست بچه‌ها دادم تا از نزدیک آن‌ها را لمس کنند و ببینند.

وقتی شور و هیجان آن‌ها را دیدم، مطمئن شدم که تا این‌جا در کارم موفق شده‌ام، اما این تمام کار نبود. از آن‌ها پرسیدم که کدام یک از آن‌ها حاضرند در کتیبه‌سازی با من همکاری کنند. پاسخ قریب به اتفاق آن‌ها مثبت بود.

بنابراین آن‌ها را به پنج گروه به نام‌های پارسه، بیستون، سورنا، آناهیتا و پاسارگاد تقسیم‌بندی کردم تا در جلسه‌ی بعدی، کلاس درس را به کارگاه کتیبه‌سازی تبدیل کنیم و هر کدام از گروه‌ها بخشی از کتیبه‌ی داریوش را بسازند. شور و هیجانی عجیب به راه افتاده بود و سیل پرسش‌های گوناگون

درس تاریخ ایران، به یک تعبیر، کارگاهی به گسترده‌ی کشورمان دارد، طوری که هر معلم تاریخ، به فراخور شرایطی که در آن قرار گرفته است و بسته به موقعیت جغرافیایی محل تدریس، ماده‌ی درسی، مقطع تدریس (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه) و وجود انگیزه، علاقه‌مندی خود و فراگیران و... می‌تواند به بهترین وجهی از این کارگاه عظیم بهره‌جوید. بهره‌گیری از این کارگاه بزرگ، البته همراهی مدیر آموزشگاه، معلم تاریخ و دانش‌آموزان را طلب می‌کند. بدیهی است غفلت هر کدام از وجوه سه‌گانه‌ی یاد شده نتیجه‌ی دلخواه را در استفاده از کارگاه تاریخ به دنبال نخواهد داشت.

از آن‌جا که در نگاه اول، درس تاریخ، درسی شفاهی و کاملاً توضیحی جلوه می‌کند، شرح و توضیح مطالب درون کتب درسی آن هم به صورت سخنرانی، آن‌چنان که باید شور و شوقی در دانش‌آموز بر نمی‌انگیزد و طبیعی است که معلم و فراگیران را گرفتار خستگی و دل‌زدگی از نقش خود می‌کند. به این جهت امروزه شیوه‌های مختلف تدریس متناسب با درس‌های یک کتاب و نیز استفاده از وسایل کمک آموزشی، برای معلم و فراگیران، توصیه می‌شود.

اینجانب به عنوان دبیر تاریخ، همواره در فکر استفاده از وسایل کمک آموزشی و تنوع در تدریس بوده و به راه‌های مختلف تلاش کرده‌ام تا نظر فراگیران را به شیرینی درس تاریخ و ایجاد انگیزه در آن‌ها جهت تقویت هویت ملی جلب نمایم.

اگرچه گروه تاریخ شهر ما (بrazجان) نمایشگاهی هر چند کوچک آمیخته از آثار بدلی و اصلی در اختیار دارد که به همت همکار و سرگروه قبلی تاریخ ما، آقای محمد شفیی، راه‌اندازی شده و مورد استفاده‌ی همکاران و دانش‌آموزان قرار می‌گیرد، اما به کار گرفتن ذوق و سلیقه‌ی دانش‌آموزان و درگیر کردن آن‌ها برای ساختن وسایل کمک آموزشی، خود تأثیرات شگرفی در ایجاد انگیزه و علاقه‌مندی بیش از پیش آنان به تاریخ و گذشته‌ی تاریخی این سرزمین کهن دارد. از آن‌جا که یکی از منابع مورد

تشکیل کارگاه آموزشی درس تاریخ

بسیار جالب بود که برای اولین بار می‌دیدند در کلاس درس تاریخ، معلمشان گل رس را ورز می‌دهد و مانند سفالگران در تکاپوی خلق کردن چیزی است. همزمان با ورز دادن گل رس گریزی به کتاب می‌زدم و با حالتی پرسش‌ی به یادشان می‌آوردم که اولین سازندگان اشیاء سفالی زنان بوده‌اند. با این حرف‌ها قصد داشتم آن‌ها را تشویق کنم که از فضای کلاس خارج و به دنیای دیگری وارد شوند. در حقیقت، با توجه به این که فراگیران دختر بودند، می‌خواستم جایگاه تاریخی‌شان را در تمدن بشری یادآور شوم. بالاخره قالب را استوار و گل رس را درون آن قالب زده و صاف کردم. حالا نوبت دانش‌آموزان بود که استعداد و سلیقه‌ی

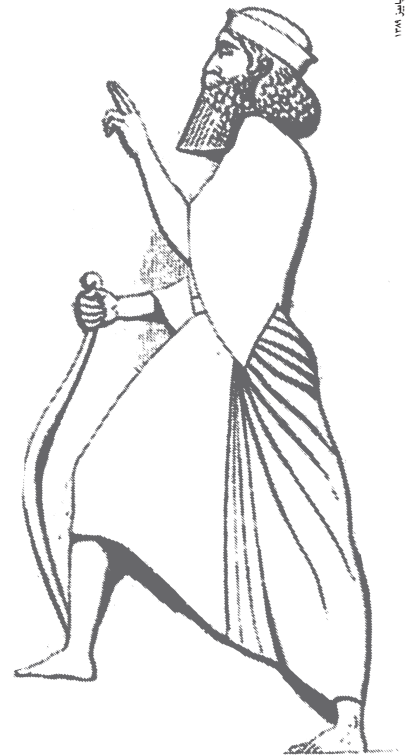
بود که هر گروهی قصد دانستن پاسخ آن را داشت. قرارمان این بود که برای جلسه‌ی بعد چهار گروه اول قالبی به ابعاد $20 \times 65 \times 2/5$ سانتی‌متر و گروه پنجم قالبی به ابعاد $20 \times 65 \times 2/5$ بسازند و با مقداری گل رس همراه خود به کلاس بیاورند. روز موعود فرا رسید. وقتی وارد کلاس شدم، همه چیز آماده بود. برایشان توضیح دادم که امروز می‌خواهیم به سفر برویم، سفری مجازی به اعماق تاریخ؛ سفر به دوره‌ی هخامنشی (عهد داریوش بزرگ)، وسیله‌ی سفرمان قالب تخته‌ای، گل رس و مهرها و وسایل جانبی دیگر بود! میز کلاس را در وسط قرار دادم و آستین‌ها را بالا زدم و برایشان

بی‌مورد نخواهد بود که انتظار داشته باشیم، محتوای کتاب‌های درسی تاریخ به گونه‌ای تألیف و تدوین شود که ارضاکننده‌ی کنجکاوی دانش‌آموزان باشد و روحیه‌ی جست‌وجوگری را در دانش‌آموزان شکوفا کند

خود را نشان دهند. اعضای گروه‌های یاد شده را، دوبه‌دو، برای کتیبه‌سازی فرا می‌خواندم. این‌جا بود که همه‌ی دانش‌آموزان کلاس علاقه‌مند به مشارکت در کار شدند. حتی یکی از دانش‌آموزانم که کم بینا است و از خط بریل استفاده می‌کند، علاقه نشان داد که الفبای خط میخی را به خط بریل تبدیل کند.

این کار با موفقیت پیش رفت. من دوربین به دست تلاش کردم فضای حاکم بر کلاس و روحیات و دقت نظر دانش‌آموزان را ثبت کنم. وقتی کار لوح اول به پایان رسید زنگ استراحت زده شد. از آن‌جا که این کار با موفقیت انجام شد و همه‌ی فراگیران را درگیر ساخت کتیبه کرده بودم، دیگر نیازی به ساختن قسمت‌های بعدی کتیبه احساس نکردم، چون به هدف رسیده بودم. جلسه‌ی بعد، نظرخواهی از کار کارگاهی بود که همگی اظهار رضایت داشتند و خواهان تشکیل اردوهای علمی و رفتن به مکان‌های باستانی چون تخت جمشید و نقش رستم و پاسارگاد بودند. اگرچه اجرای اردوهای خارج از استان برایمان مقدور نبود اما وعده‌ی ساخت ماکت منشور حقوق بشر کوروش را که هم اکنون در موزه‌ی بریتانیا نگهداری می‌شود، به آنان دادم. این کار نیز با همکاری خود دانش‌آموزان با موفقیت انجام شد و قرار گذاشتیم که به عنوان یادگار کلاس دوم «دبیرستان تزکیه برازجان» کتیبه‌ی داریوش و منشور کوروش را به کوره‌ی کوزه‌گری بسپاریم تا پخته و محکم شود و برای نگهداری و نمایش و استفاده‌ی فراگیران دیگر مدارس به نمایشگاه دائمی گروه تاریخ اهدا کنیم.

توجه به تفسیر تاریخ
و کشف رموز و قوانین
حاکم بر آن، هرچند
به صورت ابتدایی، برداشت
دانش‌آموزان را نسبت به
درس تاریخ تغییر خواهد
داد، علاوه بر آن می‌تواند
جنبه‌ی عملگرایی و
فایده‌مدارانه‌ی این علم را
برجسته سازد

گزارش همایش

ساعاتی با معلمان تاریخ شهرستان‌های استان تهران

نازنین موفق

سرگروه تاریخ شهرستان‌های استان تهران

عبارت از موارد ذیل دانست:

۱. بایستی ترتیب سلسله‌ها را بداند؛
۲. نکته‌ای که می‌تواند عیب تلقی شود این است که معلم، اسم سلسله‌ها را اشتباه تلفظ کند و یا ترتیب تاریخی سلسله‌ها را نداند؛
۳. باید عصر تطبیق سلسله‌های کشورهای مختلف جهان با یکدیگر را بداند. مثلاً این که سلسله‌ی ساسانیان در ایران، معاصر با چه سلسله‌هایی بوده است.
۴. بداند که بعضی از سلسله‌ها به چند نام خوانده می‌شوند؛ مثلاً سلسله‌ی آق قویونلوها دولت ترکمان نیز می‌گویند، یا اشکانیان همان پارتیان هستند.
۵. از تنوع و تعدد سلسله‌ها باید با اطلاع بود
۶. ما باید همیشه منابعی را در اختیار داشته باشیم، چون به مادر شناسایی تاریخ ایران کمک می‌کنند؛ منابعی نظیر:
 - تاریخ جهان آرا؛ تألیف قاضی احمد غفاری. این کتاب از منابع مادر در کتاب‌های تاریخی است که اسم سلسله‌ها را به ترتیب، و نام‌های دیگر آن‌ها و کسانی را که به قدرت رسیده‌اند، به طور محدود توضیح داده است.
 - طبقات سلاطین اسلام؛ اثر لین پل، ترجمه‌ی عباس اقبال
 - سلسله‌های اسلامی؛ اثر باسپورت، ترجمه‌ی فریدون بدره‌ای
 - نسب‌نامه‌ی خلفا و شهریاران؛ تألیف زان باور، ترجمه‌ی دکتر محمدجواد مشکور
 - خاندان‌های حکومت‌گر؛ نشر تاریخ ایران (خلیل احمد) بعد از سخنرانی دکتر خیراندیش، آقای سلیمانی توصیه‌هایی چند را در خصوص تاریخ ایران بیان نمود، از جمله این‌که:
 ۱. باید بر اهمیت درس تاریخ در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران تاکید کنیم؛
 ۲. جایگاه درس تاریخ را برای دانش‌آموزان روشن کنیم؛
 ۳. با تدریس تاریخ ایران، هویت ملی ایرانی را تقویت و حفظ کنیم؛
 ۴. با تدریس تاریخ، اندیشه ساز باشیم؛
 ۵. لازم است دایره‌ی اطلاعات خود را گسترده کنیم.
 در پایان به قید قرعه به سه نفر از دبیران حاضر هدایایی، اهدا گردید.

همایش انجمن معلمان تاریخ شهرستان‌های استان تهران در سال تحصیلی ۸۹-۸۸ راس ساعت ۱۰ سیح روز پنجشنبه مورخ ۸۷۹/۲۶ در هنرستان طاهری و حیدی شهرستان رباط کریم آغاز گردید. پس از تلاوت آیاتی از قرآن مجید و خوش آمدگویی توسط آقای تیموری معاون منطقه، خانم موفق گزارش یک ساله‌ی فعالیت‌های انجمن را بر این اساس به اطلاع حاضران رساند:

۱. انتشار بروشور معرفی انجمن
 ۲. انتشار ۱۴ شماره پیام‌نامه‌ی انجمن
 ۳. انتشار ۶ شماره پیام‌نامه‌ی دانش‌آموزی
 ۴. انتشار ۸ شماره آوای تاریخ
 ۵. انتشار معرفی مراکز تاریخی شهرستان‌های استان تهران
 ۶. برگزاری همایش تاریخ میراث فرهنگی، با همکاری سازمان میراث فرهنگی کشور
 ۷. برگزاری ۸ همایش سالانه
 ۸. برگزاری ۷ همایش دانش‌آموزی
 ۹. بازدید از سازمان میراث فرهنگی
 ۱۰. انجام ۱۱ سفر علمی و آموزشی به شهرستان‌های استان تهران، بازدید از ری و تهران
 ۱۱. بازدید از موزه‌های تهران و کاشان و اصفهان و آثار تاریخی این شهرها
 ۱۲. برگزاری نمایشگاه آثار تاریخی، با همکاری میراث فرهنگی
 ۱۳. برگزاری نمایشگاه کتاب، با همکاری سازمان میراث فرهنگی، در پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت
- در ادامه گروه سرود حنانه به اجرای سرود زیبای خود پرداختند و سپس دکتر عبدالرسول خیراندیش استاد دانشگاه شیراز به ایراد سخنرانی با موضوع مبانی تاریخی سلسله‌های تاریخی پرداخت و گفت: سلسله کلمه‌ای عربی است به معنای زنجیر، ولی در اصطلاح علم تاریخ به تعدادی پادشاه یا فرمانروا که به صورت با هم، مثل دانه‌های زنجیر، در پی یکدیگر قرار گرفته باشند سلسله می‌گوییم. اگر بخواهیم به جای سلسله لغت فارسی به کار ببریم باید کلمه‌ی دودمان را به کار ببریم.
- وی در پایان نکاتی را که یک معلم تاریخ باید بدان توجه کند،

شماره‌های یکم تا چهارم

نمایه‌ی رشد آموزش تاریخ

دکتر طوبی فاضلی پور

این نمایه برای شماره‌های ۱ تا ۴۰ مجله‌ی، رشد آموزش تاریخ تنظیم شده و خود از سه بخش تشکیل گردیده است:

۱. نمایه‌ی گفت‌وگوها؛ این بخش براساس نام کسانی که با آن‌ها در مجله گفت‌وگو شده و به ترتیب حروف الفبا مرتب گردیده است.

۲. نمایه‌ی مقالات؛ در این بخش عناوین کلیه‌ی مقالات به صورت الفبایی، تنظیم شده است.

۳. نمایه‌ی نویسندگان؛ در این بخش، نام نویسندگان و پدیدآورندگان مقالات، مرتب شده است.

کلیدواژه: نمایه.

۱. نمایه‌ی گفت‌وگوها

اتحادیه، منصوره: تاریخ اجتماعی ایران در آینه‌ی اسناد، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۴، جواد عباسی، مسعود جوادیان و نصراله صالحی

احمدی، غلامعلی: روش تدریس ارزشیابی تاریخ، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۶، مسعود جوادیان، قسمت اول

احمدی، غلامعلی: روش تدریس ارزشیابی تاریخ، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۳۰، مسعود جوادیان، قسمت دوم

ارفعی، عبدالمجید: ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۴، مسعود جوادیان و طوبی فاضلی پور

اصفهانیان داوود: باید‌ها و نباید‌ها در آموزش تاریخ، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۴، جواد عباسی و جمشید نوروزی

امداد، حسن: مصاحبه با استاد حسن امداد؛ ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۴، عبدالرسول خیراندیش

ایمان پور، محمدتقی: ایران باستان، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۳، مسعود جوادیان

باستانی پاریزی، محمدابراهیم: روایتگر نکته‌سنج تاریخ، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۴، جواد عباسی

برادران شکوهی، سیروس: نیم‌قرن تدریس تاریخ، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۴، جمشید نوروزی

بهرامی، محمد: تاریخ هنر ایران، ش ۱۴، س ۱۳۸۳، ص ۲۹، طوبی فاضلی پور و مسعود جوادیان

بیات، عزیزاله: شصت سال با تاریخ، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۴، مسعود جوادیان

بیانی، شیرین: معلم دلسوز و پژوهشگر

برجسته، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۴، جواد عباسی

حسینی، عطاءالله: از دنیای ایلات و عشایر تا دنیای معلمی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۴

حقانی، موسی: آشنایی با مؤسسه‌ی مطالعات تاریخ معاصر ایران، ش ۳۹، تابستان ۱۳۸۹، ص ۴، حشمت‌اله سلیمی

خطیبی، عذرا: آفریقا و مسائل جهانی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴، سیروس غفاریان و مسعود جوادیان

دولت‌شاهی، اسماعیل: تاریخ عمومی، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۳، ناصر افشارفر

احمدزلی، اشتیاق، افضل، حسین، اقتدارصدیقی، حسین: آموزش تاریخ در هند، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳، مسعود جوادیان و جمشید نوروزی

راشد محصل، محمدتقی: فرهنگ ایران، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۳، جمشید نوروزی

رجب‌زاده، هاشم: زاپنی‌ها و ایرانیان، ش ۱۱، س ۱۳۸۱، ص ۴، مسعود جوادیان و جواد عباسی

رحیم‌لو، یوسف: تاریخ و وحدت ملی، ش ۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۴، جمشید نوروزی

روح‌الامینی، فاطمه‌بیگم: کاری بزرگ از معلمی بی‌ادعا، ش ۲۴، ص ۴، طوبی فاضلی پور و مسعود جوادیان

زرگرنژاد، غلامحسین: مشروطه و مشروطه‌خواهی در ایران، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۴، مسعود جوادیان

ستوده، منوچهر: نویسنده، محقق و مصحح متون تاریخی، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۸، ناصر افشارفر

سعادت‌مند، طاهره: تلاشی صمیمانه برای ارتقای آموزش تاریخ، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۴، مسعود جوادیان

شعبانی، رضا: نسبت زمان و تاریخ، ش ۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۴، طوبی فاضلی پور و مسعود جوادیان

عالم‌زاده، هادی: پنج دهه آموزش و پژوهش، ش ۲۶، س ۱۳۸۶، ص ۳، مسعود جوادیان

علیزاده، عباس: پیوند تاریخ و باستان‌شناسی، ش ۱۵، س ۱۳۸۳، ص ۱۴، طوبی فاضلی پور و مسعود جوادیان

فاضلی پور، طوبی و فروزانی، ابوالقاسم: آموزش تاریخ، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴،

ص ۱۴، مشهد

روح الامینی، فاطمه بیگم: چگونه دانش آموزان را به درس تاریخ علاقه مند کردم؟، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۱۰، کرمان

زندیه، حسن: اهداف و مقاصد تاریخ و تاریخ نویسان، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۲۲، تهران

سالمی، فیروزه: تاریخ و خلاقیت؛ گزارشی از برپایی نمایشگاه تاریخ، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۴۹، مشهد

سلیمانی، کریم: چهره‌ی متقابل ایران و آلمان در کتاب‌های درسی تاریخ دو کشور، ش ۱۵، ص ۱۳۸۳، تهران

شمیلت، دنیس: ترجمه: حشمت‌اله سلیمی، نوجوانان و تاریخ، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۱۵، تهران

شهیدزاده، خاتون: درس تاریخ در کشور فرانسه، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۹، تهران

صالحی، نصراله: آموزش تاریخ؛ وقایع یا شخصیت‌ها، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۸، شهریار

صالحی، نصراله: دیوار کوتاه درس تاریخ (نگاهی آماری به شمار دبیران تاریخ غیر متخصص در مدرسه‌های استان مرکزی)، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۳۱، شهریار

طیبیان، فرزانه: راهبرد ادبی در یادگیری تاریخ، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۴، شهرضا

عادل، پرویز: علم تاریخ از نظر فضل‌اله بن روزبهان خنجی اصفهانی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۱

عرفان منش، جلیل: ضرورت تقویت هویت ایرانی و اسلامی در کتاب‌های درسی تاریخ، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۸، تهران

عظیمی نصرآباد، سیدهادی: اندیشه‌ی ترقی و نگرش تاریخی، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۲۴، قم

علی خانی، اکرم: پیشگامان آموزش و پرورش جدید ایران، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۵، تهران

فارمر، آلن و کوپر، کریستین: ترجمه: جمشید نوروزی و مرجان نگهی: قصه‌گویی در تاریخ، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۳۴، تهران

ص ۱۳۸۲، ۲۶

پرهون، حسن: ضرورت بازنگری و اصلاح روش‌های آموزش تاریخ، ش ۱۳، ص ۱۳۸۲، ص ۳۶، گچساران

پرهون، حسن: رویکرد قرآن به تاریخ، ش ۲۶، بهار ۱۳۸۶، ص ۱۵، شیراز

توئین، تومو، ترجمه: حمید ملک‌محمدی: ایفای نقش، شیوه‌های در تدریس تاریخ، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۱۴، شهریار

جوادیان، مسعود: چگونگی تبیین نگرش تاریخی در برنامه‌ها و کتاب‌های درسی وزارت آموزش و پرورش، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۳۹، تهران

حاجی قاسم، فاطمه: نگاهی اجمالی به کتاب‌های درس تاریخ در کشور آلمان، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۳۹، تهران

حسین، آزاده: کتاب‌شناسی آموزش تاریخ، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۵۱

حسینی، میرهادی: آموزش تاریخ در اینترنت، بخش اول، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۳۴، تهران

حسینی، میرهادی: آموزش تاریخ در اینترنت، بخش دوم، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۴۶، تهران

خیراندیش، عبدالرسول: تخیل و تاریخ؛ درآمدی بر چگونگی به کارگیری قوه‌ی تخیل در آموزش تاریخ، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۱۴، شیراز

خیراندیش، عبدالرسول: آموزش درس تاریخ، ضرورت‌ها و تنگناها، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۱۲، شیراز

خیراندیش، عبدالرسول: آموزش تاریخ؛ تقلیل و تفضیل ثانویه خبر، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۱۲، شیراز

رامبد، آیدا: ترجمه: درس تاریخ در کشور سوئیس، شماره ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۲۶، تهران

رامبد، آیدا: نگاهی به کتاب‌های درس تاریخ دبیرستان در فرانسه، شماره ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۵۰، تهران

رامبد، آیدا: تفسیرهای متفاوت از تاریخ، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۲۹، تهران

رحمانی، رامین: نگاهی اجمالی به آموزش تاریخ در آلمان، شوروی و ایالات متحده، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، چغابال (لرستان)

رمضان پور، سکینه: آموزش تاریخ در آینه‌ی رشد تاریخ: ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۲۶، مشهد

جوادیان، مسعود

کولوبل، گلافر: آموزش تاریخ در انگلستان، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۴، مسعود جوادیان و جمشید نوروزی

کیوان، مهدی: تفکر تاریخی، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰، ص ۴، مسعود جوادیان

متولی حقیقی، یوسف: تاریخ و تاریخ‌نگاری، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۳، مسعود جوادیان

نوائی، عبدالحسین: نیم‌قرن تدریس و تحقیق، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۳، جواد عباسی، جمشید نوروزی

هندرسن، دیورا: آموزش تاریخ در استرالیا، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۴، مسعود جوادیان و جمشید نوروزی

آموزش و روش تدریس تاریخ

آدلر، فیلیپ، ترجمه: جمشید نوروزی، چرا مطالعه‌ی تاریخ ارزشمند است؟، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۳۰، تهران

آرام، محمد باقر: روش تدریس تاریخ، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۲۷، تهران

آزاد، زهرا: جایگاه موزه‌ها در آموزش تاریخ، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۲۰، رشت

اصلاحی، سکینه: الگوی روش تدریس فعال و مشارکتی درس تاریخ، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۵۸، همدان

افضلان، فریده: جایگاه رشته‌ی تاریخ در انگلستان، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۱۶، تهران

افضلان، فریده: زبان و آموزش تاریخ، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۵۴، تهران

افضلان، فریده: دانش‌آموزان و تاریخ، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۱۰، تهران

افضلان، فریده: استنباط تاریخی در حصار کتاب درسی، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۱۰، تهران

افضلان، فریده: سرفصل‌های آموزش تاریخ در انگلستان، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۱۲، تهران

الدویری، محجوب: آموزش تاریخ در مدرسه‌های اردن هاشمی، ش ۱۱، ص ۱۳۸۱، ص ۵۴

باقالسی، ناهید: چگونه دانش‌آموزان را به درس تاریخ علاقه‌مند کردم، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۲۴، فریدون‌شهر

بتلی، میشل، ترجمه: علیرضا ملائی توانی: تاریخ‌نگاری عهد روشن‌نگری: ش ۱۳، ص ۲۶، مشهد

فاضلی پور، طوبی: ویژگی‌های کلاس یادگیرنده، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۲۲، تهران

کلبعلی، امیر: روش‌های تدریس درس تاریخ، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۱۷، کرمان
کیوان، مهدی: درباره‌ی شیوه‌ی تدریس درس تاریخ در دوره‌ی متوسطه، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۱۴، اصفهان

گروه تاریخ همدان: روش تدریس تاریخ، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۷، همدان
گودرزی، محمد: چگونگی علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به درس تاریخ معاصر ایران، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۱۴، بروجرد

مجد، مصطفی: شورای عالی آموزش و پرورش، نگاهی تاریخی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۵۱، تهران

مجد، مصطفی: آموزش تاریخ معرفتی میان رشته‌ای، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۳۰، تهران

معافی، محمود: آموزش تاریخ در کشور مالزی، ش ۲۴، پاییز ۱۳۸۵، ص ۲۴، تهران

موسوی، سید حسن: نگاهی به روش تاریخ نگاری طبری، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۴۷، شیراز

موفق، نازنین: روش‌های تقویت انگیزه زمینه‌ساز بروز خلاقیت در درس تاریخ، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۴، شهرستان‌های استان تهران

مهدی‌زاده، احمد: ضرورت تحول در آموزش تاریخ، ش ۲۵، زمستان ۱۳۸۵، ص ۴۱، گیلان

نوروزی، جمشید: تاریخ از دیدگاه ابوعلی مسکویه، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۴۳، تهران
نوروزی، جمشید: نگاهی به کتاب‌های درسی تاریخ در کشور آلمان، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۳۴، تهران

۲. نمایه‌ی مقالات

آشنایی با اصطلاحات تاریخی، ماری ابوت، ترجمه: سعادت رضوی، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۲۴

آلبویه، کلودکاهن، ترجمه: علی بحرانی‌پور، ش ۱۰، سال ۱۳۸۳، ص ۳۰

آموزش تاریخ در مدارس، زمینه‌ساز تربیت شهروند آگاه، خلاق و متعهد، نسرين فیروزآبادی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۰

آموزش نژادپرستی در برنامه‌های درسی اسرائیل [رژیم اشغالگر قدس]، اکرم علیخانی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۵۰

آوانویسی اعلام تاریخی در کتاب‌های درسی (قسمت اول)، طوبی فاضلی‌پور، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۲۰

آوانویسی اعلام تاریخی در کتاب‌های درسی (قسمت دوم)، طوبی فاضلی‌پور، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۳۰

ارتش، تشکیلات و واحدهای آن در عصر ساسانیان، ایرج جلالی، ش ۱۳، سال ۱۳۸۲، ص ۱۲

اردوان، نادر میرسعیدی، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۱۶

ارزش و اهمیت شهر آشوب در تاریخ ادبیات ایران، زهرا کشاورز قاسمی، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۳۵

از روسیه تا روسیه، گذر از سه دوره‌ی پرمخاطره، سیروس غفاریان، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۴۲

اسب و منزلت آن در جامعه‌ی فرهنگ و ادب ایرانی، داود ایزدی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۲

اقدامات میلسپو در ایران، محمد امیری، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳۱

اکباتان، استوارت براون، ترجمه: رضا دستجردی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۱

القاب و مناصب نظامی در عصر ساسانیان، ایرج جلالی، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۷

انتقال پایتخت صفویه به اصفهان، علل و پیامدهای آن، حسین یزدی، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۴۲

اندیشه‌ی ترقی و نگرش تاریخی، سید هادی عظیمی نصرآباد، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۲۴

انفصال کلیسای ایران از روم (بررسی وضعیت مسیحیت در دوره‌ی ساسانیان)، الهه محجوب، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۹

انقلاب اسلامی و چالش‌های جهانی شدن تمدن‌سازی و آینده، جلیل عرفان‌منش، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲۶

انقلاب کبیر فرانسه، علل و نتایج، فرشته علیزاده سوده، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۱

انیس الدوله از زنان دربار ناصرالدین شاه، مریم فراهانی، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۳۸

اهداف و مقاصد تاریخ و تاریخ‌نویسان، ترجمه: حسن زندیه، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۲۲

اهمیت خلیج فارس در سیاست‌های بریتانیا تا پایان جنگ جهانی اول، فاطمه مؤمنی، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۴۳

ایرانیان در عصر پیامبر اعظم (ص)، رحیم شبانه، ش ۲۶، بهار ۱۳۸۶، ص ۱۰

ایلات جنوب در دوره‌ی سلسله‌ی پهلوی، کشواد سیاهپور، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۶

ایلام از ظهور تا افول، طوبی فاضلی‌پور، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۳۰

بازخوانی بعضی از اعلام کتیبه‌ی بیستون، مسعود ابراهیمی، ش ۸، ص ۴۲

بحران نان در دوره‌ی مشروطه، بهزاد کریمی، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۴۶

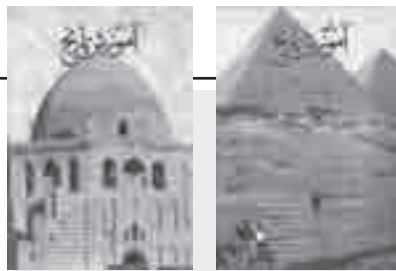
برج‌های دوگانه‌ی خرقان در گذر زمان، زهرا میرزائی، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۵۷

بررسی باورهای دینی مردم تپه حصار دامغان، ناصر افشارفر، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۰

بررسی تاریخ مصونیت مستشاران خارجی در ایران از معاهده‌ی ترکمانچای تا سال ۱۳۴۳، آرزو ربیعی فراهانی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۱۰

۳۱. بررسی چگونگی کشف حجاب، زهرا مروتی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳۶
- بررسی قیام شاهوردی خان‌لر در عصر شاه عباس اول، ماشاءالله فرهادی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۹
- بررسی نسب آل‌بویه، محمد رویگر، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۳
- برگ‌هایی از تاریخ ژاپن، محمد جعفر جباری، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۳
- برگی از تاریخ دفاع مقدس، مهری حامد ناجی، ش ۴۰، پاییز ۱۳۸۹
- بنادر خوزستان در قرون سوم و چهارم هجری قمری، عبدالواحد عبادی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۳۶
- بیان تاریخ به زبان شعر، بعثت پیامبر اعظم (ص) در عصر جاهلیت، زهرا ملا ابراهیم، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۲
- بیمارستان عضدی بغداد، محمد رویگر، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۳۱
- پارسیان در سرزمین فراغنه، رحیم شبانه، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۸
- پایتخت‌های اشکانیان (تأملی در شهرهای دایره‌ای اشکانیان، مژده زحمتکشان، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۰
- پدیده‌ی اسناد به خود و خودی کردن شخصیت‌های تاریخی و افسانه‌ای، جلیل عرفان‌منش، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۶
- پریخان خانم، شهره گلسرخ، ترجمه: محمدرضا پیری، ش ۱۲، سال ۱۳۸۲، ص ۱۳
- پژوهشی درباره‌ی ضرورت‌های مطالعه‌ی تاریخ، اکرم علیخانی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۸
- پیامدهای اقتصادی و اجتماعی کشف حجاب در دوره‌ی رضاشاه، رحیم روح‌بخش، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۴۵
- پیدایش و تکوین نهضت علویان در جهان اسلام (قرون اول و دوم هجری قمری)، صالح پرگاری، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۳۲
- پیشگامان آموزش و پرورش جدید ایران، اکرم علیخانی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۵
- پیوند روح ملی و دینی در روایات کهن ایرانی و بازنمایی هویت ایرانی، جلیل عرفان‌منش، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۹
۴۸. تأثیر بیماری‌های نادر بر تصمیمات او،

- مریم فرزانه، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۴۵.
- تأثیر هنر و معماری ایران هخامنشی در تمدن یونان، جانین بیگر، ترجمه: احمد فضلی‌نژاد، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۱۸
- تاریخ از دیدگاه ابوعلی مسکویه رازی، جمشید نوروزی، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۴۳
- تاریخ ایران در کتاب‌های درسی قطر، قربانعلی جلیل‌فر، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۶
- تاریخ سیاسی سامانیان، وی.اف.بوختر، ترجمه: سعادت رضوی، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۱۸
- تاریخ مبارزات زنان آلمان برای حقوق اجتماعی، حمیدرضا میرزآقا، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳۶
- تاریخ معاصر ایران از دیدگاه امام خمینی (ره)، فریده حشمتی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲
- تاریخ ملوک هرمز از آغاز تا تشکیل دولت صفوی (قسمت اول)، غلامرضا عوض‌نژاد، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۳۷
- تاریخ ملوک هرمز از آغاز تا تشکیل دولت صفوی (قسمت دوم)، غلامرضا عوض‌نژاد، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۴۱
- تاریخ‌نگاری بیهقی از منظر فلسفه‌ی تاریخ، محبوبه یعقوبی خانقاهی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۴
- تاریخ‌نگاری عهد روشنگری، میشل بنتلی، ترجمه: علیرضا ملائی توانی، ش ۱۳، سال ۱۳۸۲، ص ۲۶
- تاریخ و جغرافی دارالسلطنه تبریز (اثری از دوره‌ی قاجاریه درباره‌ی تاریخ و جغرافی تبریز)، مهدی کیوان، ش ۱، پائیز ۱۳۷۸، ص ۵۶
- تأملی در تاریخ‌نگاری قرن بیستم و یکم، عبدالرسول خیراندیش، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۱۲
- تاریخچه‌ی اقامت ارمنی‌ها در تهران، مهناز سریشگی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۲
- تاریخچه‌ی پول کاغذی در شرق، سرهنری یول، ترجمه‌ی محسن جعفری مذهب، ش ۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۱۴

- تاریخچه‌ی تأسیس مدرسه‌ی ایرانیان استانبول، علی رسول‌زاده اصل، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۵۲
- تاریخچه‌ی تحول پوشاک بانوان ایرانی در دوره‌ی قاجار، اشرف رجبی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳۹
- تاریخچه‌ی تکوین خط نستعلیق، منصور چهارزی، ش ۸، سال ۱۳۸۰، ص ۲۴
- تاریخچه‌ی کنفرانس‌های خلع سلاح، سیروس غفاریان، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۲۱
- تاریخچه‌ی مدرسه‌ی سعادت بوشهر، مهدی فتوت، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۱۰
- تاریخچه‌ی موسیقی در تمدن اسلامی، زهرا مؤمنی کشتلی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۲۳
- تبریز در دوره‌ی استبداد صغیر (۱۲۸۸-۱۲۸۷ ه.ش)، معصومه حق وردیان، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۶
- تجارب الامم اثری مهم در باب تاریخ اسلام و ایران، مهدی کیوان، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۷
- ترموپیل افسانه یا واقعیت، طاهره عبدی‌پور، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵
- ترور لنینکلن، محسن خالصه دهقان، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۳۴
- تصرف شبانکاره به وسیله‌ی مغولان، علی محمد نصر اصفهانی، ش ۱۰، سال ۱۳۸۱، ص ۴۴
- تعالیم بودا به مثابه مدخلی بر تاریخ تصوف ایران، فریدون شایسته، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۱۹
- تقویم جلالی، سیدحسین رضوی خراسانی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۴
- تمدن مارلیک و جایگاه آن در تاریخ ایران، مهرداد افشون، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۲۳
- تمدن و فرهنگ مصر باستان در چشم‌انداز تاریخ، فریدون شایسته، ش ۱۰، سال ۱۳۸۱، ص ۱۹
- تیموریان (جان‌شینان تیمور)، ترجمه: نرگس زارعی، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۱۶
- جاده‌ی شاه‌ی، جوناندرینگ، ترجمه: مرتضی داوری، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۱۹
- جایگاه زنان در دوره‌ی عیلام، مریم قاسمی، فاطمه قاسمی، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۳
- جدال معاصران بر تاریخ باستان، عبدالرسول

جباری، محمد جعفر، برگ‌هایی از تاریخ ژاپن، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۳

جعفری مذهب، محسن، کهن‌ترین اشاره درباره‌ی فراماسونری در ایران، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، ص ۱۷

جلالی، ایرج، ارتش، تشکیلات و واحدهای آن در عصر ساسانیان، ش ۱۳، ص ۱۳۸۲، ص ۱۲

جلالی، ایرج، القاب و مناصب نظامی در عصر ساسانیان، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۷

جلالی، ایرج، عملکرد زنان در مطبوعات عصر مشروطیت، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۴۲

جلالی، ایرج، کارکرد دریانوردی ساسانیان در دوره‌ی خسرو انوشیروان، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۱۸

جلیل فر، قربانعلی، تاریخ ایران در کتاب‌های درسی قطر، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۶

جلیلیان، شهرام، روابط ماد و لیدی، ش ۱۵، تابستان ۱۳۸۳، ص ۱۸

چهرازی، منصور، تاریخچه‌ی تکوین خط نستعلیق، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰، ص ۲۴

حامدناجی، مه‌ری، برگ‌ها از تاریخ دفاع مقدس، ش ۴۰، پاییز ۱۳۸۹، ص ۱۳۸۹

حبیبی، احمد، یاد از استاد حسین نوربخش محقق و خلیج‌فارس‌شناس، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۳

حسینی، پرویز، مناسبات سلجوقیان روم با مغولان، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۲۰

۵۷. **حسینی، پرویز**، نگاهی به وضعیت اقتصادی ایران در دوره‌ی قاجاریه، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۷

حشمتی، فریده، تاریخ معاصر ایران از دیدگاه امام خمینی (ره)، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲

حصاری مقدم، جواد، علامه محمد باقر مجلسی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۲

حق‌وردیان، معصومه، تبریز در دوره‌ی استبداد صغیر (۱۲۸۸-۱۲۸۷ ه.ش)، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۶

خالصه‌ی دهقان، محسن، ترور لینکلن، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۳۴

خدادادیان، اردشیر، کهن‌ترین متن جغرافیای تاریخی ایران باستان، ش ۵، ص ۱۳۸۰، ص ۴۶

خصوصیات معماری بناهای ایرانی در دوره‌ی سلوکی و اشکانی، زینب علی‌نژاد، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۳

خط میخی ایران باستان؛ نقد و بررسی نظریات، مصطفی ندیم، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۱۴

خلع سلاح عشایر قشقایی فارس در دوره‌ی پهلوی، فاطمه نجفی کشکولی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۴۷

خلیج فارس همیشه فارس، حسین نوربخش، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۱۶

درآمدی بر تاریخ تشیع، حسین احمدی، ش ۸، ص ۱۳۸۰، ص ۱۸

دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه‌ی هنری، محسن غنی یاری، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۳۵

دودمان‌های حماسی ایران، عبدالرسول خیراندیش، ش ۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۸

دوران تبعید امام خمینی (ره) در ترکیه، عبدالرضا آقایی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۴۵

دوران تبعید امام خمینی (ره) در عراق، عبدالرضا آقایی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۰

دیسکی گروه در گفت‌وگو با نام لایچاس (تاریخ جهان) همان موضوعی بود که من می‌خواستم، صادق علامتی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۳

دین زرتشت آریابنده‌ی هند باستان، غلامحسین اتنی عشری، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۷

دیوانسالاری عهد تیموری، عبدالمحمد عزیزیان، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۳۲

رباط شرف، یادگاری از دوران رونق تمدن و فرهنگ ایرانی‌اسلامی، سکینه رمضان‌پور، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۲۹

روابط ایران و چین در عهد باستان، بیات ستاریان، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۲۹

روابط سلجوقیان با خلافت عباسی با تأکید بر دوران سلطان مسعود سلجوقی، آنا دردی کریمی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۲۹

روابط ماد و لیدی، شهرام جلیلیان، ش ۱۵، تابستان ۱۳۸۳، ص ۱۸

ریشه و اصل ایل افشار و ظهور نادرشاه، فرهاد مرندی علمداری، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۲۸

زُط‌ها در تاریخ، رحیم شبانه، ش ۲۷،

تابستان ۱۳۸۶، ص ۱۷

زمینه‌های قدرت‌یابی اطروش در طبرستان، صالح پیرگاری، ش ۶، سال ۱۳۸۰، ص ۴۱

زن در عصر قبل از اسلام، آریتا رضوی بنی، تابستان ۱۳۸۶، ص ۷

زندگی سیاسی-اجتماعی میرزا اسماعیل خان ممتازالدوله، معصومه خوشکام، ش ۳۱، تابستان ۱۳۷۸، ص ۴۳

زندیان از نگاه منابع قاجار، ناهید بهزادی، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۲۹

ژئوپلتیک تاریخی ایران، اکرم علیخانی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۶

ساتی در هند باستان، ترجمه کوروش فتاحی، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۰

ساختار ارتش و شیوه‌ی نبرد در عصر اشکانیان، اسماعیل نساجی زواره، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۲۲

سرزمین‌های آن سوی مصر در نخستین سده‌ی اسلامی، عبدالله ناصر طاهری، ش ۲۶، ص ۱۳۸۶، ص ۲۸

سفر در دنیای قدیم (قسمت اول)، حسن پرهون، ش ۹، ص ۱۳۸۱، ص ۳۰

سفر در دنیای قدیم (قسمت دوم)، حسن پرهون، ش ۱۰، ص ۱۳۸۱، ص ۲۸

سفری کوتاه به جزیره‌ی شیخ اندرابی (کوچک‌ترین جزیره‌ی خلیج فارس)، حسین نوربخش، ش ۱۰، ص ۱۳۸۱، ص ۴۸

سکاه و همیت آن‌ها در تاریخ ایران باستان، امیر سید محمودی، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۱

سکه‌های اشکانی، ام‌آلارم، ترجمه: بهمن نوروززاده چگینی، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۳۰

سکه‌های دوره‌ی مغول، مهدی یاراحمدی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۹

سه گنبدان یا قلاع شکسته‌ی استخر و اشکنوان، فرج مؤمنی، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۵۰

سیاست آل‌کیا در قبال آق‌قویونلو (درآمدی بر تشکیل حکومت صفوی)، پرویز عادل، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۸

سیاست علمی و فرهنگی تیمور، محمد رضا ناظری، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۷

سیاست فراگیر سلوکیان، م. روستونزف، ترجمه: نادر میرسعیدی، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۳۶

۱۷۰. قیام ابن اشعث، تهماسب طالبی، ش ۳۳، ص ۱۳۸۵، ص ۳۵

قیام حمزه بن آذرک خارجی در سیستان و خراسان، حسین مفتخری، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۴۱

قیام شیخ محمد خیابانی، عبدالمحمد عزیزیان، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۵۲

قیام صاحب الزنج، رضا شاه ملکی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۲۸

قیام عبدالرحمن بن اشعث بن قیس، تهماسب طالبی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۱

قیام‌های شیعی در دوره اول عباسیان، بهزاد ابوالحسنی، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۲۳

قیام یعقوب خان ذوالقدر، ماشاءالله فرهادی، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۴۰

کاخ شهرستاک، نعیمه قربانی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۵۴

کاخ ناپیدای ساسانیان در تپه‌ی حصار دامغان، ناصر افشارفر و حسن معمارزاده، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۴۰

کاخ موزه‌ی باغچه جوق ماکو و گذری بر پاره‌ای از آثار باستانی ماکو، شهرزاد ساسان‌پور، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۴۲

کاربرد روش یادگیری مشارکتی (الگوی جیگ ساو) در درس تاریخ، ترجمه و تألیف: مرتضی باتوانی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۴

کاربرد مشاهده‌ی مستقیم در آموزش تاریخ، نازنین موفق، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۶

کارکرد دریانوردی ساسانیان در دوره‌ی خسرو انوشیروان، ایرج جلالی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۱۸

کتاب‌های درسی تاریخ در کشور صربستان و جایگاه ایران در آن، سکینه سلیقه‌دار، ش ۳۲، زمستان ۱۳۸۷، ص ۴

کتیبه‌ی سارگن دوم آشوری در تنگی‌ور، گرنت فریم، ترجمه: عالم نعیمی، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۲۴

کمیوجیه «به خویش مرگی» مرد نه با خودکشی (تفسیر یک واژه، از کتیبه بیستون)، پیتر آلموسن جس، ترجمه: محمد شکری فومشی، ش ۱۰، ص ۱۳۸۱، ص ۲۴

طبقات اجتماعی عصر ساسانی، طوبی فاضلی‌پور، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۷

طرحی برای آموزش تاریخ، غلامرضا زائری، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۴۱

عباس اقبال، معلمی سخت‌کوش و دانشمند، جمشید نوروزی، ش ۸، سال ۱۳۸۰، ص ۲۸

عصر عضدالدوله، دوره‌ی اقتدار و وحدت و شکوفایی و معرفت، منیژه اباذری، ش ۱۱، ص ۱۳۸۱، ص ۲۴

علامه محمد باقر مجلسی، جواد حصارى مقدم، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۲

علل اسلام آوردن لایه‌های اجتماعی ایران، سید اسدالله بال افکن، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۲۵

علل یورش مغول به ایران، حسین احمدی، ش ۷، سال ۱۳۸۰، ص ۳۴

علم تاریخ از نظر فضل‌الله بن روزبهان خنجی اصفهانی، پرویز عادل، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۱

علیقلی خان سردار اسعد و تاریخ‌نگاری بختیاری، بختیار غفارپور، ش ۱۴، سال ۱۳۸۳، ص ۴۲

عملکرد زنان در مطبوعات عصر مشروطیت، ایرج جلالی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۴۲

عنادورزی جهانشاه با شیخ جنید صفوی (دلیل سیاسی یا مذهبی؟)، پرویز عادل، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۳۴

فتح انطاکیه در نقاشی‌های دیواری طاق کسری از نگاه بحتری شاعر، علی بحرانی‌پور، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۱۸

فروهر نگاره‌ی بالدار زرتشتیان، فرزانه زرپوش، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۲۱

فلک‌الافلاک و پیوند آن با تاریخ لرستان، ناصر افشارفر، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۵۲

فعالیت وعاظ و روحانیون در نهضت امام خمینی (ره)، سال ۱۳۴۱، حشمت الله سلیمی، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲۰

قرآن و تاریخ، اعظم دانش اعتمادی، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۴

قضوات در ایران باستان، محمد احمدی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۲۳

قلعه‌ی دارالامان ایچ در گذر تاریخ، جمشید سمیع‌پور، ش ۱۱، سال ۱۳۸۱، ص ۵۲

سیر تحول خط در ایران باستان، سیاوش یاری، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، ص ۳۳

سیر جمهوری خواهی در ایران عصر قاجار، ایران میرعابدینی، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۴۰

سیره‌ی پیامبر اعظم (ص) در جنگ‌ها، احمد مهدی‌زاده، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۵

سیف‌الدین بیتکچی، اولین وزیر دولت ایلخانان، بهمن شهریاری، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۴

سیمای سلسله‌ی کرد شیعه مذهب آل حسنویه در عصر آل بویه، زهرا قیداری، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۲۳

سیمای هخامنشیان در تاریخ حماسی ایران، حمید کریمی‌پور، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۱۰

شخصیت عمر بن عبدالعزیز، شیرعلی نادیان‌فر، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۱

شورای عالی آموزش و پرورش و نگاهی تاریخی، مصطفی مجد، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۵۱

شهر آشوب و تاریخ اجتماعی، ابوطالب محسنی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۷

شیوه‌ی طرح سؤال درس تاریخ در دبیرستان بین‌المللی زیر نظر دانشگاه کمبریج، سکینه سلیقه‌دار، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۱

صاحب بن عباد، محمد رویگر، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۲۸

صفی میرزا از مدعیان سلطنت پس از سقوط صفویه، قاسم فتاحی، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۴۴

صلح وودرو ویلسون، قرارداد ورسای فرصت طلایی برای آمریکا، مرجان سادات بنی‌طبا، ش ۷، سال ۱۳۸۰، ص ۲۵

صنفتی شدن مجلس اول مشروطه، مهناز سریشگی، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۴۱

ضرورت‌ها و هدف‌های ترویج فرهنگ ایرانی در عهد سامانیان، سید ابوالقاسم فروزانی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳۱

ضیافت و پذیرایی (تغذیه و پوشاک)، منبع تأمین نیازهای سپاه در صدر اسلام، فالح حسین، ترجمه: قاسم‌علی قائدان، ش ۲۶، بهار ۱۳۸۶، ص ۲۰

طبقات اجتماعی جامعه‌ی ایران عصر قاجار از ابتدا تا پایان دوره‌ی ناصرالدین شاه، ایران میرعابدینی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۵۳

کوفه در عهد حجاج، ایران میرعابدینی، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۴۱

کهن ترین اشاره درباره‌ی فراماسونری در ایران، محسن جعفری مذهب، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، ۱۷

کهن ترین متن جغرافیای تاریخی ایران باستان، اردشیر خدادادیان، ش ۵، ص ۱۳۸۰، ص ۴۶

گوشه‌ی از تاریخ تهران در گورستان سر قبر آقا، ناصر افشارفر، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۴۸

لشگرکسی کوروش صغیر براساس آناپاسیس، سکینه رمضان‌پور، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۹

ماجرای جوی در شرق، سفر دوک باواریا به مصر و فلسطین، ماریا برگمان رودلف، ترجمه: رامین اصیلی، ش ۱۳، ص ۱۳۸۲، ص ۴۵

مالک اشتر، و گلیری و چپا، ترجمه: علی اکبر عباسی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۹

مالیات در دوره‌ی ایلخانان، مسعود فرشیدنیا و سوسن رحمانیان، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۳۳

مانی، ژان دانیل دوپرا، ترجمه: خاتون شهیدزاده و آیدا رامبد، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۲۸

مبادلات فرهنگی ایران و هند در دو دوره‌ی تاریخی ساسانی و صفویه، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۲

مدخلی بر جنبش‌های ایرانی در اوایل عهد عباسیان، حسین مفتخری، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۱۹

مراکز علمی مسلمانان در اسپانیای اموی، مریم شپیری، ش ۱۳، سال ۱۳۸۲، ص ۳۲

مرزهای قدرت شاهان در دوره‌ی هخامنشیان، رضا موسوی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۱۴

مروری بر تاریخ بلوچستان ایران در عصر رقابت اروپاییان، عبدالودود سپاهی، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۴۲

مروری بر روابط ایلخانان و ممالیک، رحیم شبانه، ش ۱۳، ص ۱۳۸۲، ص ۲۱

مروری بر شخصیت ابن خلدون (مورخ و جامعه‌شناس جهان اسلام)، محمد نجف‌پور، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۱۸

مروری تحلیلی بر قیام عباسیان در خراسان،

حسین مفتخری، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۲۳

مسجد رانگونی‌ها، اثری از معماری هندی در آبادان، افسانه کریمیان، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۵۴

معلم و احساس شور و شوق در درس تاریخ، محمود معافی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۷

مناسبات ایرانیان و عرب‌ها قبل از اسلام، رحیم شبانه، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۱۴

مناسبات ایران و آسیای مرکزی در عصر امپراتوری اشکانی، لاله فرزین‌فر، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۱۲

مناسبات سلوچویان روم با مغولان، پرویز حسینی، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۲۰

موزه‌ی مادام توسا، ترجمه: طیبه نبی، ش ۱۲، سال ۱۳۸۲، ص ۴۸

مهارت در درس تاریخ، یک نمونه طرح و اجرای درس، نازنین موفق، ش ۳۴، زمستان ۱۳۸۷، ص ۱۰

میرزا علی خان ظهیرالدوله حکمران اصلاح‌خواه و درویش دموکرات، بهمن شعبان‌زاده لمر، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۴۲

میرمیران یزدی و سلسله‌ی صفویه، سهراب آقایی، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۳۲

نام‌کوشان در تاریخ باستان و کتیبه‌ها، لاله فرزین‌فر، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۲۴

نبرد حران، مرتضی ابراهیمی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۱

نخبگان و جایگاه آن‌ها در نظام‌های سیاسی ایران، فریدون شایسته، ش ۴۰، پاییز ۱۳۸۹، ص ۱۳

نظام مالیات و خراج‌گذاری در زمان هخامنشیان، علی اصغر میرزائی، ش ۱۴، ص ۱۰، ۱۳۸۳

نقاره‌زنی و نقاره‌خانه در اصفهان عصر صفوی، فرید طیبی‌پور، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۴۲

نقش آموزش تاریخ در تربیت، زهرا هاشم آبادی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۸

نقش اداری و حکومتی خاتون‌های مغول، احمد فروغ بخش، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۸

نقش امپراتوری مقدس روم در تاریخ تحولات اروپا، احمد فضل‌نژاد، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۳۳

نقش ایران در سیاست خارجی امپراتوری اتریش-مجارستان در خلال جنگ جهانی اول،

ولف، د. قیق بیهل، ترجمه: احمد رضا اکبری، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۳۹

نقش زرتشتیان در انقلاب مشروطیت، بیات ستاریان، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۱۱

نکاتی درباره‌ی میرزا کوچک‌خان و نهضت جنگل، فریدون شایسته، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، ۴۷

نگاهی اجمالی به ظهور فرقه‌های اسلامی، نجابت رصافیان، ش ۱۵، تابستان ۱۳۸۳، ص ۲۴

نگاهی به درآمد حکومت اسلامی در عصر رسالت، نجابت رصافیان، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۲۷

نگاهی به روش تاریخ‌نگاری طبری، سید حسن موسوی، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۴۷

نگاهی به سیاست مذهبی آل‌بویه، محمد باقر طالش عزیزبی، ش ۱۱، ص ۱۳۸۱، ص ۳۲

نگاهی به سیره‌ی ابن هشام، سیاوش یاری، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۲۳

نگاهی به قیام مختار، تهماسب طالبی، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۲۷

نگاهی به نخستین کتاب درسی تاریخ در عهد ناصرالدین شاه، ناصر افشارفر، ش ۱۵، ص ۱۳۸۳، ۵۴

نگاهی به وضعیت اقتصادی ایران در دوره‌ی قاجار، پرویز حسینی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۷

نگاهی تطبیقی به اسطوره‌های آفرینش و قصه‌ی آدم، احمد فضل‌نژاد، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۴۶

واقع‌ی اترار در منابع تاریخی دوره‌ی مغول، سهیلا نعیمی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۲

واقع‌ی سیواس و شکل‌گیری حکومت آق‌قویونلوها، علی منصوری، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۳۹

وزرات در عهد مغول، احمد فروغ‌بخش، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۱۵

وزرات سعدالدوله با نگاهی به فراز و فرود موقعیت یهودیان در عصر ایلخانی، مرتضی داوری، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۵

وزرای شاهزادگان حکمران در دوره‌ی قاجاریه، هوشنگ خسرویگی، ش ۱۴، ص ۱۳۸۳، ۷

وزرات و وزیران در عصر صفویه، عبدالحسین سبحانی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷،

۱۳۸۸، ص ۱۴
بال افکن، سید اسدالله، علل اسلام آوردن لایه‌های اجتماعی ایران، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۲۵
بحرانی پور، علی، فتح انطاکیه در نقاشی‌های دیواری طاق کسری از نگاه بحرری شاعر، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۱۸
بساوان، استوارت سی، ترجمه: رضا دستجردی، اکباتان، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۱

برگمان، رودلف

ماریا، ترجمه: رامین اصیلی، ماجراجویی در شرق (سفر دوک باوریا به مصر و فلسطین در ۱۸۳۸ م.)، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۴۵
بتلی، میشل، ترجمه: علیرضا ملائی، تونانی، تاریخ‌نگاری عهد

روشنگری، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۲۶
بنی طب، مرجان سادات، صلح وودورو ویلسون، قرارداد ورسای فرصت طلایی برای آمریکا در اروپای خسته‌ی بعد از جنگ جهانی اول، ش ۷، س ۱۳۸۰، ص ۲۵

بوات، ال، ترجمه: نرگس زارعی، تیموریان، (جانشینان تیمور)، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۱۶
بوختر، وی، اف، ترجمه: سعادت رضوی، تاریخ سیاسی سامانیان، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۱۸

بهبزادی، ناهید، زندیان از نگاه منابع قاجار، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۲۹
بیکر، جانین، ترجمه: احمد فضل‌نژاد، تأثیر هنر و معماری ایران هخامنشی در تمدن یونان، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۱۸

پرگاری، صالح، پیدایش و تکوین نهضت علویان در جهان اسلام (قرون اول و دوم هجری قمری)، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۳۲

پرگاری، صالح، زمینه‌های قدرت‌یابی اُطروش در طبرستان، ش ۶، س ۱۳۸۰، ص ۴۱
پرهون، حسن، سفر در دنیای قدیم (قسمت اول)، ش ۹، س ۱۳۸۱، ص ۳۰
پرهون، حسن، سفر در دنیای قدیم (قسمت دوم)، ش ۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۲۸

جباری، محمد جعفر، برگ‌هایی از تاریخ ژاپن، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۳

احتشامی، لطف الله، جغرافیای تاریخی فریدن، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۳۶
احمدی، حسین، درآمدی بر تاریخ تشیع، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰، ص ۱۸
احمدی، حسین، علل یورش مغول به ایران، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۳۴
احمدی، حسین، حاج ابراهیم خان کلاتر در تحول از زندیه به قاجاریه، ش ۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۴۰

احمدی، محمد، قضاوت در ایران باستان، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۲۳
افشارفر، ناصر، فلک‌الافلاک و پیوند آن با تاریخ لرستان، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۵۲
افشارفر، ناصر، نگاهی به نخستین کتاب درسی تاریخ در عهد ناصرالدین شاه، ش ۱۵، س ۱۳۸۳، ص ۵۴

افشارفر، ناصر، جنبه‌های تاریخی کتاب قرائت بحرالآلکی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۵۴

افشارفر، ناصر، بررسی باورهای دینی مردم تپه حصار دامغان، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۰
افشارفر، ناصر و معمارزاده حسن، کاخ ناپیدای ساسانیان در تپه حصار دامغان، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۴۰

افشارفر، ناصر، گوشه‌ای از تاریخ تهران در گورستان سر قبر آقا، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۴۸

افشون، مهرداد، تمدن مارلیک و جایگاه آن در تاریخ، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۲۳
امیری، عفت و امیری، معصومه، تاریخچه‌ی پارچه‌بافی در ایران باستان، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۷

امیری، محمد، اقدامات میلسپو در ایران، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳۱
ایزدی، داود، اسب و منزلت آن در جامعه‌ی فرهنگ و ادب ایرانی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۹

باتوانی، مرتضی، کاربرد روش یادگیری مشارکتی (الگوی جیگ ساو) در درس، تاریخ، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۴

باسورث، کلیفورد ادموند، ترجمه: نصرالله صالحی، بنی الیاس در کرمان، ش ۱۵، س ۱۳۸۳، ص ۳۸

باقرپور، افسانه، چگونه دانش‌آموزان را به درس تاریخ علاقه‌مند کنیم؟، ش ۳۵، تابستان

ص ۲۳
هپتال‌ها، زهرا مروتی، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۳۰
هخامنشیان و دین زرتشت، لوئیس گری، ترجمه: حسین حیدری، ش ۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۲۲
یادی از استاد حسین نوربخش محقق و خلیج فارس‌شناس، احمد حبیبی، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۳

یاسا و اثر آن بر نظام حقوق ایران در عصر مغول، مرجان نگهی، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۴۸
۲۴۲ یافته‌های نو درباره‌ی اهرام، فاطمه رحمانیان، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۳۶

۳. نمایه‌ی نویسندگان

آسموسن، چس پیترو، ترجمه: محمد شکری فوموشی، کمبوجیه «به‌خویش مرگی» مرد نه با خودکشی (تفسیر یک واژه از کتیبه‌ی بیستون)، ش ۱۰، تابستان ۱۳۸۱، ص ۲۴

آقای، سهراب، میرمیران یزدی و سلسله‌ی صفویه، ش ۳۳، پاییز ۱۳۸۷، ص ۳۲

آقای، عبدالرضا، دوران تبعید امام‌خمینی (ره) در ترکیه، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۴۵

آقای، عبدالرضا، دوران تبعید امام‌خمینی (ره) در عراق، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۰

آل‌ارم، ام، ترجمه: بهمن نوروززاده‌ی چگینی، سکه‌های اشکانی، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۳۰

ایبازری، منیژه، عصر عضدالدوله دوره‌ی اقتدار و وحدت و شکوفایی و معرفت، ش ۱۱، س ۱۳۸۱، ص ۲۴

ابراهیمی، مرتضی، نبرد حران، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۱

ابراهیمی، مسعود، بازخوانی بعضی از اعلام کتیبه‌ی بیستون، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰، ص ۴۲

ابوالحسنی، بهزاد، قیام‌های شیعی در دوره‌ی اول عباسی، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۲۳

ابوت، ماری، ترجمه: سعادت رضوی، آشنایی با اصطلاحات تاریخی، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۲۴

اثنی عشری، غلامحسین، دین زرتشت آراینده‌ی هند باستان، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۷

اثنی عشری، غلامحسین، مبادلات فرهنگی ایران و هند در دوره‌ی تاریخی ساسانی و صفویه، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۲

جعفری مذهب، محسن، کهن‌ترین اشاره درباره‌ی فراماسونری در ایران، ش ۱۴، س ۱۳۸۳، ص ۱۷

جلالی، ایرج، ارتش، تشکیلات و واحدهای آن در عصر ساسانیان، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۱۲

جلالی، ایرج، القاب و مناصب نظامی در عصر ساسانیان، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۷

جلالی، ایرج، عملکرد زنان در مطبوعات عصر مشروطیت، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۴۲

جلالی، ایرج، کارکرد دریانوردی ساسانیان در دوره‌ی خسرو انوشیروان، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۱۸

جلیل‌فر، قربانعلی، تاریخ ایران در کتاب‌های درسی قطر، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۱۶

جلیلیان، شهرام، روابط ماد و لیدی، ش ۱۵، تابستان ۱۳۸۳، ص ۱۸

چهرازی، منصور، تاریخچه‌ی تکوین خط نستعلیق، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰، ص ۲۴

حامدناجی، مه‌ری، برگ‌های تاریخی دفاع مقدس، ش ۴۰، پاییز ۱۳۸۹

حبیبی، احمد، یاد‌ی از استاد حسین نوربخش محقق و خلیج‌فارس شناس، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۳

حسینی، پرویز، مناسبات سلجوقیان روم با مغولان، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۲۰

۵۷. **حسینی، پرویز،** نگاهی به وضعیت اقتصادی ایران در دوره‌ی قاجاریه، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۷

حشمتی، فریده، تاریخ معاصر ایران از دیدگاه امام خمینی (ره)، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲

حصاری مقدم، جواد، علامه محمد باقر مجلسی، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۲

حق‌وردیان، معصومه، تبریز در دوره‌ی استبداد صغیر (۱۲۸۸-۱۲۸۷ ه.ش)، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۶

خالصی دهقان، محسن، ترور لینکلن، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۳۴

خدادادیان، اردشیر، کهن‌ترین متن جغرافیای تاریخی ایران باستان، ش ۵، س ۱۳۸۰، ص ۴۶

خسرویگی، هوشنگ، وزرای شاهزادگان

حکمران در دوره‌ی قاجاریه، ش ۱۴، س ۱۳۸۳، ص ۷

خوشکام، معصومه، زندگی سیاسی اجتماعی میرزا اسماعیل خان ممتازالدوله، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۴۳

خیراندیش، عبدالرسول، دودمان‌های حماسی ایران، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۸

خیراندیش، عبدالرسول، جدال معاصران بر سر تاریخ باستان، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۲۸

خیراندیش، عبدالرسول، تأملی در تاریخ‌نگاری قرن بیست و یکم، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۱۲

دادور، علیرضا، چند پیشنهاد برای جذاب شدن کتاب‌های درسی تاریخ، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۵

دانش اعتمادی، اعظم، قرآن و تاریخ، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۴

داوری، مرتضی، وزرات سعدالدوله با نگاهی به فراز و فرود موقعیت یهودیان در عصر ایلخانی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۵

دردی کریمی، آن، روابط سلجوقیان با خلافت عباسی با تأکید بر دوران سلطان مسعود سلجوقی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۲۹

دوبوا، ژان دانیل، ترجمه: خاتون شهیدزاده و آیدا رامبد، مانی، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۲۸

ریعی فراهانی، آرزو، بررسی تاریخ مصونیت مستشاران خارجی در ایران از معاهده‌ی ترکمانچای تا سال ۱۳۴۳، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۴۹

رجبی، اشرف، تاریخچه‌ی پوشاک بانوان ایرانی در دوره‌ی قاجاریه، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳۹

رحمانیان، سوسن و مسعود فرشیدنیا، مالیات در دوره‌ی ایلخانان، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۳۳

رحمانیان، فاطمه، یافته‌های نو درباره‌ی اهرام، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۳۶

رسول‌زاده‌ی اصل، علی، تاریخچه‌ی تأسیس مدرسه‌ی ایرانیان استانبول، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۵۲

رصافیان، نجابت، نگاهی به درآمد حکومت اسلامی در عصر رسالت، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۲۷

رصافیان، نجابت، نگاهی اجمالی به ظهور

فرقه‌های اسلامی، ش ۱۵، تابستان ۱۳۸۳، ص ۲۴

رضوی خراسانی، سید حسین، تقویم جلالی، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۴

رضوی بنی، آریتا، زن در عصر عرب قبل از اسلام، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۷

رمضان‌پور، سکینه، رباط شرف، یادگاری از دوران رونق تمدن و فرهنگ ایرانی-اسلامی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۲۹

رمضان‌پور، سکینه، لشگرکشی کورش صغیر بر اساس آنا‌بسیس، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۹

روح‌بخش، رحیم، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی کشف حجاب در دوره‌ی رضا شاه، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۴۵

روستوفت‌زف، م، ترجمه: نادر میرسعیدی، سیاست فراگیر سلوکیان، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۳۶

رویگر، محمد، بیمارستان عضدی بغداد، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۳۱

رویگر، محمد، بررسی نسب آل بویه، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۳

رویگر، محمد، صاحب بن عباد، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۲۸

زائری، غلامرضا، طرحی برای آموزش تاریخ، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۴۱

زحمتکشان، مژده، پایتخت‌های اشکانیان: تأملی در شهرهای دایره‌ای اشکانیان، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۳۰

زرین‌پوش، فرزانه، فروهرنگاره‌ی بالدار زرتشتیان، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۲۱

زندیه، حسن (ترجمه)، اهداف و مقاصد تاریخ و تاریخ‌نویسان، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۲۲

ساسان‌پور، شهرزاد، کاخ موزه‌ی باغچه جوق ماکو و گذری بر پاره‌ای از آثار باستانی ماکو، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۴۲

سبحانی، عبدالحسین، وزرات و وزیران در عصر صفویه، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۲۳

سپاهی، عبدالودود، مروری بر تاریخ بلوچستان ایران در عصر رقابت اروپائیان، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۴۳

ستاریان، بیات، روابط ایران و چین در عهد باستان، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۲۹

ستاریان، بیات، نقش زرتشتیان در انقلاب

تاجیکستان، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۱۴
عباسی شنبه بازاری، عباس، چگونگی پیشرفت روس‌ها در ماوراءالنهر، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۲۷
عبدی پور، طاهره، ترموئیل افسانه با واقعیت، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵
عرفان منش، جلیل، پیوند روح ملی و دینی در روایات کهن ایرانی و بازنمایی هویت ایرانی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۹
عرفان منش، جلیل، پدیده‌ی اسناد به خود و خودی کردن شخصیت‌های تاریخی و افسانه‌ای، ش ۳۵، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۶
عرفان منش، جلیل، انقلاب اسلامی و چالش‌های جهانی شدن تمدن‌سازی و آینده، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲۶
عزیزیان، عبدالمحمد، دیوان‌سالاری عهد تیموری، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۳۲
عزیزیان، عبدالمحمد، قیام شیخ محمد خیابانی، ش ۲۸، پاییز ۱۳۸۶، ص ۵۲
عظیمی نصرآباد، سیدهدادی، اندیشه‌ی ترقی و نگرش تاریخی، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۲
۱۴۱. علاماتی، صادق، دیسکی گرویه در گفت‌وگو با تام لایچاس (تاریخ جهان) همان موضوعی بود که من می‌خواستم، ش ۲۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۳
علیخانی، اکرم، آموزش نژادپرستی در برنامه‌های درسی اسرائیل، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۵۰
علیخانی، اکرم، پژوهشی درباره‌ی ضرورت‌های مطالعه‌ی تاریخ، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۸
علیخانی، اکرم، پیشگامان آموزش و پرورش جدید ایران، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۵
علیخانی، اکرم، ژئوپلیتیک تاریخی ایران، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۶
علی‌زاده، زینب، خصوصیات معماری بناهای ایرانی در دوره‌ی سلوکی و اشکانی، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۳
علیزاده سوده، فرشته، انقلاب کبیر فرانسه، علل و نتایج، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۵۱
عوض‌نژاد، غلامرضا، تاریخ ملوک هرمز از آغاز تا تشکیل دولت صفوی (قسمت اول)، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۲۷

ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۸
شبانہ، رحیم، زطها در تاریخ، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۱۷
شبانہ، رحیم، مروری بر روابط ایلخانان و ممالیک، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۲۱
شبانہ، رحیم، مناسبات ایرانیان و عرب‌ها قبل از ظهور اسلام، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۱۴
شپیری، مریم، مراکز علمی مسلمانان در اسپانیای اموی، ش ۱۳، س ۱۳۸۲، ص ۳۲
شعبان‌زاده لمر، بهمن، میرزا علی خان ظهیرالدوله حکمران اصلاح‌خواه و درویش دموکرات، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۴۲
شکری کاظم آبادی، حسینعلی، حدود و چگونگی اداره‌ی فارس در فاصله‌ی سال‌های (۱۵۰۱-۱۶۳۳ م/ ۹۰۷-۱۰۴۲ ه.ق)، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۱۴
شهریاری، بهمن، سیف‌الدین بیتکچی اولین وزیر دولت ایلخانان، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۴
طالبی، تهماسب، قیام ابن اشعث، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۳۵
طالبی، تهماسب، قیام عبدالرحمان بن محمد بن اشعث بن قیس، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۱
طالبی، تهماسب، نگاهی به قیام مختار، ش ۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۲۷
طالش عزیززی، محمد باقر، نگاهی به سیاست مذهبی آل بویه، ش ۱۱، س ۱۳۸۱، ص ۳۲
طیبی پور، فرید، نقاره‌زنی و نقاره‌خانه در اصفهان عصر صفوی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۴۲
عادل، پرویز، سیاست آل کیا در قبال آق قویونلو (درآمدی بر تشکیل حکومت صفوی)، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۸
عادل، پرویز، علم تاریخ از نظر فضل‌الله بن روزبهان خنجی اصفهانی، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۴، ص ۴۱
عادل، پرویز، عنادورزی جهان‌شاه با شیخ جنید صفوی دلیل سیاسی یا مذهبی، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۳۴
عبادی، عبدالواحد، بنادر خوزستان در قرون سوم و چهارم هجری قمری، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۳۶
عباسی، جواد، چند روز با تاریخ در

مشروطیت، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۳، ص ۱۱
سریشگی، مهناز، تاریخچه‌ی اقامت ارمنی‌ها در تهران، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۳۲
سریشگی، مهناز، صنفی شدن مجلس اول مشروطه، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۴۱
سلیقه‌دار، سکینه، کتاب‌های درسی تاریخ در کشور صربستان و جایگاه ایران در آن، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۰
سلیقه‌دار، سکینه، شیوه‌ی طرح سؤال درس تاریخ در دبیرستان‌های بین‌المللی زیر نظر دانشگاه کمبریج، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۱
سلیمی، حشمت‌الله، فعالیت و عاظ و روحانیان در نهضت امام خمینی (ره) سال ۱۳۴۱، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲۰
سمیع پور، جمشید، قلعه‌ی دارالامان ایچ در گذر تاریخ، ش ۱۱، س ۱۳۸۱، ص ۵۲
سوید، یاسین، ترجمه: اصغر قائدان، حکومت در اندیشه‌ی امام علی (ع)، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۸
۱۰۵. سهرابی، شهین، جغرافیای تاریخی اران، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۳۲
۱۰۶. سیاهپور، کشواد، ایلات جنوب در دوره‌ی سلسله‌ی پهلوی، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۶
سیاهپور، کشواد، خاستگاه هخامنشیان، ش ۱۱، س ۱۳۸۱، ص ۱۶
سید محمودی، امیر، سکاها و اهمیت آن‌ها در تاریخ ایران باستان، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۹، ص ۱۱
شاه ملکی، رضا، قیام صاحب‌الزنج، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۲۸
شایسته، فریدون، تعالیم بودا به مثابه مدخلی بر تاریخ تصوف ایران، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۱۹
شایسته، فریدون، تمدن و فرهنگ مصر باستان در چشم‌انداز تاریخ، ش ۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۱۹
شایسته، فریدون، نخبگان و جایگاه آن‌ها در نظام سیاسی ایران، ش ۴۰، پاییز ۱۳۸۹
شایسته، فریدون، نکاتی درباره‌ی میرزا کوچک‌خان و نهضت جنگل، ش ۱۴، س ۱۳۸۳، ص ۴۷
شبانہ، رحیم، ایرانیان در عصر پیامبر اعظم (ص)، ش ۳۶، بهار ۱۳۸۶، ص ۱۰
شبانہ، رحیم، پارسیان در سرزمین فراعنه،

عوض نژاد، غلامرضا، تاریخ ملوک هزمز از آغاز تا تشکیل دولت صفوی (قسمت دوم)، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۴۱

غفارپور، بختیار، علیقلی خان سردار اسعد و تاریخ نگاری بختیاری، ش ۱۴، س ۱۳۸۳، ص ۴۲

غفاریان، سیروس، از روسیه تاروسیه، گذر از سه دوره ی پر مخاطره، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۴۲

غفاریان، سیروس، تاریخچه ی کنفرانس های خلع سلاح، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۲۱

غفاریان، سیروس، جنبش کشورهای غیر متعهد، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۱۱

غنی یاری، محسن، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه ی هنری، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۳۵

فاضلی پور، طوبی، آوانویسی اعلام تاریخی در کتاب های درسی (قسمت اول)، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۲۰

فاضلی پور، طوبی، آوانویسی اعلام تاریخی در کتاب های درسی (قسمت دوم)، ش ۵، بهار ۱۳۸۰، ص ۳۸

فاضلی پور، طوبی، ایلام از ظهور تا افول، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۳۰

فاضلی پور، طوبی، طبقات اجتماعی عصر ساسانی، ش ۲۹، زمستان ۱۳۸۶، ص ۱۷

فالح، حسین، ترجمه: قاسمعلی قائدان، ضیافت و پذیرایی (تغذیه و پوشاک) منبع تأمین نیازهای سپاه در صدر اسلام، ش ۲۶، بهار ۱۳۸۶، ص ۲۰

فتاحی، قاسم، صفی میرزا از مدعیان سلطنت

پس از سقوط صفویه، ش ۱۶، پاییز ۱۳۸۶، ص ۴۴

فتاحی، کوروش (ترجمه) ساتی در هند، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۰

فتوت، مهدی، تاریخچه ی مدرسه ی سعادت پوشهر، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۱۰

فراهانی، مریم، انیس الدوله از زنان دربار ناصرالدین شاه، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۳۸

فرزانه، مریم، تأثیر بیماری های نادر بر تصمیمات او، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۴۵

فرزین فر، لاله، مناسبات ایران و آسیای مرکزی در عصر امپراتوری اشکانی، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۱۲

فرزین فر، لاله، نام کوشان در تاریخ باستان و کتیبه ها، ش ۳۳، تابستان ۸۵، ص ۲۴

فروزانی، سید ابوالقاسم، خدعه ی عباسیان در سقوط صفاریان، ش ۱، پاییز ۷۸، ص ۱۰

فروزانی، سید ابوالقاسم، ضرورت ها و هدف های ترویج فرهنگ ایرانی در عهد سامانیان، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۳۱

فروغ بخش، احمد، وزرات در عهد مغول، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص ۱۵

فروغ بخش، احمد، نقش اداری و حکومتی خاتون های مغول، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۸

فرهادی، ماشاءالله، بررسی قیام شاهوردی خان لر در عصر شاه عباس اول، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۹

فرهادی، ماشاءالله، خان احمد گیلانی و شاه عباس اول، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۴۳

فرهادی، ماشاءالله، قیام یعقوب خان ذوالقدر، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۴۰

فریم، گرنت، ترجمه: عالم نعیمی، کتیبه ی سارگن دوم آشوری در تنگی ور، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص ۲۴

فضلی نژاد، احمد، نقش امپراتوری مقدس روم در تاریخ تحولات اروپا، ش ۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۳۳

فضلی نژاد، احمد، نگاهی تطبیقی به اسطوره های آفرینش و قصه ی آدم، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۴۶

فیروزآبادی، نسرین، آموزش تاریخ در مدارس، زمینه ساز تربیت شهروند آگاه، خلاق و متعهد، ش ۳۷، زمستان ۱۳۸۸، ص ۴۰

قاسمی، مریم و فاطمه، جایگاه زنان در دوره ی عیلام، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۳

۱۷۹. **قربانی، نعیمه**، کاخ شهرستانک، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص ۵۴

قیداری، زهرا، سیمای سلسله ی کرد شیعه آل حسنویه در عصر آل بویه، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۲۳

کاهن، کلود، ترجمه: علی بحرانی پور، آل بویه، ش ۱۵، س ۱۳۸۳، ص ۳۰

کرمی پور، حمید، سیمای هخامنشیان در تاریخ حماسی ایران، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۱۰

کریمی، بهزاد، بحران نسان در دوره ی مشروطه، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۴۶

کریمیان، افسانه، مسجد رانگونی ها، اثری از معماری هندی در آبادان، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۵۴

کشاورز قاسمی، زهرا، ارزش و اهمیت شهر آشوب در تاریخ و ادبیات ایران، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۳۵

کیوان، مهدی، تجارب الامم اثری مهم در باب تاریخ اسلام و ایران، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۲۷

کیوان، مهدی، تاریخ و جغرافی دارالسلطنه ی تبریز (اثری از دوره ی قاجاریه درباره ی تاریخ و جغرافی تبریز)، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۵۶

گری، لویس، ترجمه: حسین حیدری، هخامنشیان و دین زرتشت، ش ۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۳۳

گل سرخی، شهره، ترجمه: محمدرضا پیری، پریخان خانم، ش ۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۱۳

لندریگ، جوتا، ترجمه: مرتضی داوری، جاده ی شاهی، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۱۹

مجدد، مصطفی، شورای عالی آموزش و پرورش و نگاهی تاریخی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص ۵۱

محبوب، الهه، انفصال کلیسای ایران از روم (بررسی وضعیت مسیحیت در دوره ی ساسانیان)، ش ۳۵، بهار ۱۳۸۸، ص ۴۴

محسنی، ابوطالب، شهر آشوب و تاریخ اجتماعی، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۷

مرتدی علمداری، فرهاد، ریشه و اصل ایل افشار و ظهور نادر شاه، ش ۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۲۸

مروتی، زهرا، بررسی چگونگی کشف حجاب، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳۶

مروتی، زهرا، هپتال ها، ش ۲۳، تابستان ۱۳۸۵، ص ۳۰

شیخ اندرابی (کوچک‌ترین جزیره‌ی خلیج فارس)،
ش ۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۴۸

نوروزی، جمشید، تاریخ از دیدگاه ابوعلی
مسکویه رازی، ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۴۳

نوروزی، جمشید، عباس اقبال معلمی
سخت‌کوش و دانشمند، ش ۸، زمستان ۱۳۸۰،
ص ۲۸

نوری مجیری، مهرداد، جنبش بابک
خرم‌دین، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۵

وچیا، وگلیری، ترجمه: علی‌اکبر عباسی،
مالک‌اشتر، ش ۱۹، تابستان ۱۳۸۱، ص ۳۹

ولف، د، تیق بیهل، ترجمه: احمد رضا
اکبری، نقش ایران در سیاست

خارجی امپراتوری اتریش -
مجارستان در خلال جنگ جهانی

اول، ش ۳۶، پاییز ۱۳۸۱، ص ۳۹

هاشم‌آبادی، زهرا، نقش
آموزش تاریخ در تربیت، ش ۳۸،
بهار ۱۳۸۹، ص ۲۲

یاراحمدی، مهدی، سکه‌های
دوره مغول، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹،
ص ۳۹

یاری، سیاوش، سیر تحول
خط در ایران باستان، ش ۱۴، س
۱۳۸۳، ص ۳۳

یاری، سیاوش، نگاهی به
سیره‌ی ابن‌هاشم، ش ۹، بهار
۱۳۸۱، ص ۲۳

یزدی، حسین، انتقال پایتخت
صفویه به اصفهان، علل و پیامدهای آن، ش ۲۳،
تابستان ۱۳۸۵، ص ۴۲

یعقوبی خانقاهی، محبوبه، تاریخ‌نگاری
بیپتی از منظر فلسفه‌ی تاریخ، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹،
ص ۲۴

یول، سرهنری، ترجمه: محسن جعفری
مذهب، تاریخچه‌ی پول کاغذی در شرق، ش
۱۰، س ۱۳۸۱، ص ۱۴

منبع

۱. آقابخش، علی، نمایه‌سازی همارا. مفاهیم و روش‌ها. نشر چاپار، سال ۱۳۸۶، تهران.
۲. نیازی، سمین، نمایه‌ی مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی. نشر امن سال ۱۳۸۵، تهران.
۳. نوروزی، علی‌رضا. نمایه‌ی سازی کتاب، نشر چاپار، سال ۱۳۸۷، تهران.

گذر زمان، ش ۲۷، تابستان ۱۳۸۶، ص ۵۷

میرزایی، علی‌اصغر، جغرافیای تاریخی
امپراتوری پارتیان، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴، ص
۲۱

میرزایی، علی‌اصغر، نظام مالیات و
خراج‌گذاری در زمان هخامنشیان، ش ۱۴، س
۱۳۸۳، ص ۱۰

میرعابدینی، ایران، سیر جمهوری خواهی
در ایران عصر قاجار، ش ۹، بهار ۱۳۸۱، ص ۴۰

میرعابدینی، ایران، طبقات اجتماعی
جامعه‌ی ایران عصر قاجار از ابتدا تا پایان دوره‌ی
ناصرالدین شاه، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص ۵۳

میرعابدینی، ایران، کوفه در عهد حجاج، ش
۱۸، بهار ۱۳۸۴، ص ۴۱

نادریان، فرشیدعلی، شخصیت عمر بن
عبدالعزیز، ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۳۱

ناصری طاهری، عبدالله، سرزمین‌های آن
سوی مصر در نخستین سده‌ی اسلامی، ش ۲۶،
بهار ۱۳۸۶، ص ۲۸

ناظری، محمدرضا، سیاست علمی و
فرهنگی تیمور، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۳۷

نبئی، طیبه، (ترجمه)، موزه‌ی مادام توسا، ش
۱۲، س ۱۳۸۲، ص ۴۸

نجف‌پور، محمد، مروری بر شخصیت ابن
خلدون (مورخ و جامعه‌شناس جهان اسلام)، ش
۷، پاییز ۱۳۸۰، ص ۱۸

نجفی کشکولی، فاطمه، خلع سلاح عشایر
قشقایی فارس در دوره‌ی پهلوی، ش ۳۸، بهار
۱۳۸۹، ص ۴۷

ندیم، مصطفی، خط میخی ایران باستان، نقد
و بررسی نظریات، ش ۲، بهار ۱۳۷۹، ص ۱۴

نساجی‌زواره، اسماعیل، ساختار ارتش
و شیوه‌ی نبرد در عصر اشکانیان، ش ۳۶، پاییز
۱۳۸۸، ص ۲۲

نصر اصفهانی، علی محمد، تصرف
شبانکاره به وسیله‌ی مغولان، ش ۱۰، س ۱۳۸۱،
ص ۴۴

نعیمی، سهیلا، واقعه‌ی اترار در منابع تاریخی
دوره‌ی مغول، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۲

نگهی، مرجان، یاسا و اثر آن بر نظام حقوق
ایران در عصر مغول، ش ۲۲، بهار ۱۳۸۵، ص
۴۸

نوربخش، حسین، خلیج همیشه فارس، ش
۲۰، پاییز ۱۳۸۴، ص ۱۶

نوربخش، حسین، سفری کوتاه به جزیره‌ی

معافی، محمود، معلم و احساس شور و
شوق در درس تاریخ، ش ۳۳، زمستان ۱۳۸۷،
ص ۷

معصومی، فاطمه، چرا آلمان و ایتالیا مخالف
مستعمره ساختن مراکش و تونس فرانسه بودند؟،
ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸، ص ۴۴

مفتخری، حسین، قیام حمزه بن آذرک
خارجی در سیستان و خراسان، ش ۷، پاییز
۱۳۸۰، ص ۲۸

مفتخری، حسین، مداخلی بر جنبش‌های
ایرانی در اوایل عهد عباسیان، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹،
ص ۱۹

مفتخری، حسین، مروری تحلیلی بر قیام
عباسیان در خراسان، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸، ص ۲۳

ملا ابراهیم، زهرا، بیان تاریخ به زبان شعر،
بعثت پیامبر اعظم (ص) در عصر جاهلیت، ش
۳۶، پاییز ۱۳۸۸، ص ۴۲

منصوری، علی، واقعه‌ی سیواس و
شکل‌گیری حکومت آق‌قویونلوها، ش ۳۱،
تابستان ۱۳۸۷، ص ۳۹

موسوی، رضا، مرزهای قدرت شاهان در
دوره‌ی هخامنشیان، ش ۳۱، تابستان ۱۳۸۷، ص
۱۴

موسوی، سید حسن، نگاهی به روش
تاریخ‌نگاری طبری، ش ۶، تابستان ۱۳۸۰، ص
۴۷

موفق، نازنین، کاربرد مشاهده‌ی مستقیم در
آموزش تاریخ، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۶

موفق، نازنین، مهارت در درس تاریخ یک
نمونه طرح و اجرای درس، ش ۳۴، بهار ۱۳۸۸،
ص ۱۰

مومنی، فاطمه، اهمیت خلیج فارس در
سیاست‌های بریتانیا تا پایان جنگ جهانی اول،
ش ۱۷، زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۶

مومنی، فرج، سه گنبدان یا قلاع شکسته‌ی
استخر و اشکنوان، ش ۳۲، پاییز ۱۳۸۷، ص ۵۰

مومنی کشلی، زهرا، تاریخچه‌ی موسیقی
در تمدن اسلامی، ش ۳۵، تابستان ۱۳۸۸، ص
۲۳

مهدی‌زاده، احمد، سیره‌ی پیامبر اعظم (ص)
در جنگ‌ها، ش ۳۰، بهار ۱۳۸۷، ص ۱۵

میرزاآقا، حمید، تاریخ مبارزات زنان آلمان
برای حقوق اجتماعی، ش ۲۱، زمستان ۱۳۸۴،
ص ۳۶

میرزایی، زهرا، برج‌های دوگانه خرقان در

منع تجارت برده در خلیج فارس عصر ناصری

اشاره
خلیج فارس، به علت موقعیت اقتصادی، راهبردی و سیاسی خاص خود، همواره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. موقعیت منحصر به فرد خلیج فارس در میان کشورهای شرق و غرب و رقابت‌های استعماری کشورهای بزرگ، همواره سبب شده است که دولت‌های استعماری در جهت تثبیت منافع خویش، قدرت خود را بر منطقه تحمیل کنند. با روی کار آمدن ناصرالدین شاه در نیمه‌ی دوم قرن سیزدهم، این منطقه به عنوان یک آبراه مهم و راهبردی مورد توجه قدرت‌های جهانی قرار گرفت و تحولاتی رخ داد که منشأ بسیاری از رویدادهای مهم منطقه به حساب می‌آید. از جمله وقایع مهم در این دوره، مسئله‌ی تجارت برده در خلیج بود. در همین راستا، انگلیسی‌ها به بهانه‌ی بازرسی کشتی‌ها در خلیج فارس برای جلوگیری از فروش برده، سعی در بسط نفوذ و اقتدار خود در خلیج فارس داشتند. با صدارت امیرکبیر و تشکیل ناوگان دریایی، گام‌های بلندی در جهت تثبیت قدرت حکومت مرکزی در منطقه و مقابله با افزایش حضور انگلیسی‌ها برداشته شد.

زهرا مروتی

دبیر تاریخ شهر تهران

کلیدواژه‌ها: تجارت برده، خلیج فارس، عصر ناصری، امیرکبیر، استعمار.

نگاهی گذرا به تجارت برده در خلیج فارس

تجارت برده و برده‌فروشی که با طرز تفکر مردم مشرق زمین و به خصوص اعراب مبنایی نداشت (۱)، همیشه در خلیج فارس یکی از مسائل مهم به شمار می‌رفت [جناب، بی تا: ۱۰۷]. این تجارت درست پیش از آغاز قرن هجدهم شروع شد. تحقیقات و گزارش‌های مربوط به سده‌های میانه، به طور پراکنده پیرامون برده‌ها به عنوان نوکران خانگی و محافظ اشاراتی دارند. به این ترتیب، پیش از قرن هجدهم در نظام‌های اقتصادی و اجتماعی حوزه‌ی خلیج فارس، تعداد برده‌ها بسیار اندک و ناچیز بود و تنها در خلال قرن‌های هجدهم و نوزدهم بود که برده‌فروشی در ایران و منطقه‌ی خلیج فارس به طور چشم‌گیری رونق یافت. [توماس، ۱۳۸۰: ۱۵-۱۴].

- رونق تجارت و بازار برده‌فروشی در خلیج فارس مبتنی بر دلایل متعددی بود؛ از جمله:
 - امام مسقط، زنگبار (۲) را تصرف کرد و سالانه چندین قایق که متعلق به او بود، برای تجارت برده از زنگبار به کار گرفته می‌شدند [عیسوی، ۱۳۶۹: ۱۹۳].
 - در خلال قرن‌های هجدهم و نوزدهم، جنوب ایران و منطقه‌ی خلیج فارس با کمبود نیروی کار مواجه بود. برای تأمین نیروی کار مورد نیاز بنادر خلیج فارس و روستاهای ساحلی آن، از خارج از منطقه برده وارد می‌کردند.
 - در این دوره، به دلیل برتری بریتانیا در عرصه‌ی اقتصاد جهانی، جنوب ایران و حوزه‌ی خلیج فارس دستخوش دگرگونی‌های اقتصادی و سیاسی گسترده و پردامنه‌ای شد [توماس، ۱۳۸۰: ۲۷].

از مایملک ارباب خود را در حیات و ممت مطالبه کنند. برده در صورت احراز شایستگی، از همان اوان به عنوان دستیار و عامل به استخدام درمی آید و اداره‌ی بخش قابل ملاحظه‌ای از دارایی ارباب خود را به دست می‌گیرد. چندان غیر معمول نیست که به هنگام عقد نکاح با یک زن آزاد، بخشی از دارایی ارباب خود را به عنوان پاداش خدمت در اختیار بگیرد» [مارتین، ۱۳۸۲: ۴۶].

رونق تجارت برده در خلیج فارس در

شرایطی بود که در سال ۱۷۹۴، مقارن

با لشکرکشی آقامحمدخان قاجار به

گرجستان، از طرف مجلس فرانسه

برده‌فروشی در تمام مستعمرات

آن کشور رسماً منع شد. دو

سال بعد، دولت انگلستان

کوشید به پیروی از

سیاست فرانسه،

برده‌فروشی را

لغو کند، ولی

منبع

صدور

برده به

خلیج فارس،

مشرق آفریقا بود

و تجارت آن بین بنادر

خلیج فارس، بندر عباس،

بندر لنگه، رأس الخیمه و

بصره صورت می‌گرفت

منبع صدور برده به خلیج فارس، مشرق آفریقا بود [ویلسون، ۱۳۶۶: ۲۵۰] و تجارت آن بین بنادر خلیج فارس، بندرعباس، بندر لنگه، رأس الخیمه و بصره صورت می‌گرفت. بردگان معمولاً به روش‌های زیر مورد بهره‌کشی قرار می‌گرفتند:

● به عنوان سرباز، در جنوب ایران (دشتستان، تنگستان، دشتی و ساحل عباسی)، در بنادر خلیج فارس (بصره، بوشهر، بندرلنگه، بندرعباس و...) و در جزایر خارک، قشم و بحرین.

● به عنوان ملوان و کارگر.

● به عنوان نوکر خانگی، در شهرهای بندری خلیج فارس و در شهرهای جنوبی ایران.

● به عنوان غواص صید مروارید در جزایر بحرین، بندر لنگه و بندرعباس.

مسافران خارجی که در سده‌ی نوزدهم به ایران آمده بودند، وضعیت بردگان را در جامعه‌ی ایران بسیار مطلوب توصیف کردند. به عنوان نمونه، جانسون در سال ۱۸۱۸ وضعیت بردگان را در ایران چنین توصیف کرد:

«وضعیت برده در خانواده‌ی مسلمان شباهت زیادی به یک فرزند خوانده دارد که به‌موجب آن، بردگان امکان می‌یابند بخشی

مسئله‌ی تجارت برده به

عنوان ابزاری در اعمال

فشار انگلیسی‌ها به

دولت ایران برای

تثبیت قدرت آن‌ها

در خلیج فارس

به کار گرفته

می‌شد

پارلمان

لایحه‌ی

دولت را رد

کرد؛ زیرا سودی

که تجار انگلیسی از

این راه به دست می‌آوردند،

بسیار زیاد بود. با تمام این‌ها،

در سال ۱۸۰۸ دولت انگلیس

اقداماتی جدی برای جلوگیری از

تجارت برده به عمل آورد تا بالاخره

در سال ۱۸۳۴ م / ۱۲۵۰ هـ. ق، دولت

مزبور تمام بردگان را آزاد کرد [آدمیت، ۱۳۲۳:

۴۰۵].

در سال ۱۸۲۲ م / ۱۲۳۸ هـ. ق، هنگامی که

آخرین لایحه‌ی الغای برده‌داری در تمام متصرفات

بریتانیا در مجلس آن کشور به بحث گذاشته شد، نمایندگان

سیاسی بریتانیا در مسقط، **سعید بن سلطان** را مجبور ساختند

قراردادی امضا کند که طبق آن، اتباع مسقط حق فروش برده

به کشورهای مسیحی را نداشته باشند [بوندارفسکی، ۱۳۶۱:

۸۰]. علاوه بر آن قرار شد که یک نفر نماینده از طرف آن‌ها در

مستملکات آفریقای شرقی سلطان اقامت گزیند تا در تجارت

برده بازرسی و نظارت داشته باشد و جهازاتی را که حامل

غلام به ممالک عیسوی هستند، توقیف کند [آدمیت، ۱۳۲۳:

۴۰۹]. در حقیقت، نخستین حکمران محلی که حاضر شد چنین

اختیاراتی را واگذار کند، امام مسقط بود. [اسدی، ۱۳۸۴: ۹۱؛

مدنی، بی تا: ۱۵۹].

هنری لایارد که به واسطه‌ی مأموریت خویش از کرانه‌های

خلیج فارس دیدن کرده بود، در مورد تجارت برده در مسقط

می‌نویسد: «در مسقط و عمان برده‌هایی که از زنگبار و آفریقا

آورده می‌شوند، در معرض فروش قرار می‌گیرند. غلامان

آزادانه در بازار و در محل‌های فروش بردگان عرضه می‌شوند.

آن‌ها درست مانند دواب به معرض فروش گذاشته می‌شوند و

خریداران که عموماً آن‌ها را برای فروش به مشتریان آن سوی

خلیج فارس خریداری می‌کنند، صحت و سلامت بردگان و سن

آن‌ها را در نظر می‌گیرند. غلامان جوان‌تر بهای زیادتری دارند و

در بازار به فوریت به فروش می‌روند» [دلرم، ۱۳۶۳: ۱۵۱].

انگلیسی‌ها در سال ۱۲۵۴ هـ. ق / ۱۸۳۸ م فشار زیادی

به سلطان مسقط آوردند و او را به انعقاد قراردادهای دیگری

مجبور کردند. در این قراردادها مقررات و اختیارات بیشتری

نسبت به قرارداد سال ۱۸۲۲ گنجانده شده بود و به موجب آن‌ها،

به کشتی‌های انگلیسی اجازه داده می‌شد که هرگاه کشتی‌های

عمانی را خارج از منطقه‌ی مجاز، مظنون به اشتغال به تجارت

برده بدانند، آن‌ها را تفتیش کنند و در صورتی که ثابت شود،

جهازات مزبور حامل غلام برای فروش هستند، آن‌ها را توقیف

کنند [ویلسون، ۱۳۶۶: ۲۵۵]. به علاوه، گذشته از کشتی‌های

انگلیسی، برای نیروهای دریایی هند نیز حق تفتیش قائل

می‌شوند. این شرط دارای اهمیت خاصی بود، زیرا کشتی‌های

انگلیسی در آن زمان کمتر در خلیج فارس رفت و آمد می‌کردند

[نشات، ۱۳۴۴: ۳۷۱ - ۳۷۰].

انگلیسی‌ها به بهانه‌ی بازرسی کشتی‌ها در خلیج فارس برای

جلوگیری از فروش برده، از کار خود بهره‌ی کامل بردند و

مقاصد سیاسی و اقتصادی خود را که بسط نفوذ و اقتدارشان در

خلیج فارس و در دست گرفتن امور اقتصادی منطقه بود، به دست

آوردند. چون این زمان مقارن با پایان لشکرکشی **محمدشاه** به

هرات بود، برای این‌که بتوانند سواحل ایران و کشتی‌های ایران

را تحت نظر و بازرسی دقیق خود قرار دهند، برای ابلاغ فرمان

منع برده‌فروشی، **سرهنگ شیل**، سفیر انگلیس در تهران، با **حاج**

میرزا آقاسی، صدراعظم وقت، ملاقات و مذاکره کرد.

کلنل شیل، با وجود کوشش‌های فراوان نتیجه‌ای نگرفت

و بنابراین به جای وی کلنل **فرانت** گمارده شد. او برخلاف

شیل با شاه و رجال ایران رفتاری توأم با احترام داشت و موفق

شد در سال ۱۸۴۸ موافقت ایران را در مورد منع برده‌فروشی در

خلیج فارس به دست آورد [هاولی، ۱۳۷۷: ۲۱۰].

سرهنگ فرانت طی نامه‌ای مفصل به **حاج میرزا آقاسی**

می‌نویسد: «در باب منع تجارت برده از طریق دریا در خلیج فارس،

مدتی است جناب عالی وعده داده‌اید که منع ورود غلام و کنیز را

به خلیج فارس حکم خواهید داد. دولت انگلیس با نهایت نگرانی،

تصمیم دولت ایران را در این باب انتظار می‌کشد. بنابراین از شما

خواهش می‌کنم، لطفاً یک جواب قطعی به این جانب داده شود

[محمود، ۱۳۰۲، ۴۰۳].

این نامه که باید آن را تقاضا برای انهدام جهازات تجاری

و کشتی‌رانی ایران در خلیج فارس دانست، نخستین گام برای

هجوم انگلیسی‌ها به آب‌های گرم خلیج فارس بود که با موافقت

نیز روبه‌رو شد [آدمیت، ۱۳۲۳: ۴۱۱]. علت موافقت **محمدشاه**

با این تقاضای وزیر مختار انگلیس را **دکتر فریدون آدمیت**

چنین بیان می‌کند: «با این‌که نیش دسایس مکنایل چنان بر دل

محمدشاه نشسته و احساسات او را جریحه‌دار ساخته بود که به

همه‌ی عمر، خاطره‌ی آن را از یاد نمی‌برد، معهذاً محض اظهار

به خوبی می‌دانست، انگلیسی‌ها که تا این زمان نفوذ خود را در منطقه گسترش داده‌اند، با اجرای این قانون سعی در تضعیف موقعیت ایران در منطقه دارند. اعطای این امتیاز با اهداف امیرکبیر در زمینه‌ی تمرکز قدرت مرکزی در خلیج فارس مغایرت داشت [همان، ص ۵۴۰].

انگلیسی‌ها برای متقاعد کردن امیرکبیر تلاش‌های مستمری انجام دادند، از جمله این‌که استشهادی را به نام اهالی بوشهر برای او فرستادند. شیل^۳ طی نامه‌ای در ۲۵ رجب ۱۲۶۶، استشهادنامه‌ی زیر را برای امیرکبیر می‌فرستد: «استشهاد و استعلام می‌نماید که توقف و تردد جهازات سرکاری انگلیس^۴ در خلیج فارس باعث اطمینان تجار و موجب امنیت دریا و بنادر عرب و عجم است و تعدی‌شان به هیچ‌کس در دریا نرسیده است، بلکه باعث رفاه و اطمینان تجار از تعدی طوایف عرب، مثل قواسم^۵ و غیره است و از واریسی جهازات سرکاری با خشاب مترددین که آن‌ها را بشناسد و واقف شود هیچ عیب و نقصی در اموال تجارت به هم نمی‌رسد» [همان، ص ۵۳۰].

عظوفت نسبت به فرانت، دست‌خط زیر را به عهده‌ی حاجی میرزا آقاسی صادر نمود:

جناب حاجی نگذارید دیگر از راه دریا کنیز و غلام وارد شود. بگذارید از راه خشکی بیاورند. این مرحمت فقط در حق فرانت صاحب می‌شود و به حکام فارس و عربستان بنویس، من این اجازه را داده‌ام، والا بین ما و دولت انگلیس خیلی اختلاف موجود است» [همان، ص ۴۱۲].

تجارت برده در خلیج فارس مقارن به سلطنت رسیدن ناصرالدین شاه

با روی کار آمدن ناصرالدین شاه و وزارت امیرکبیر، علاقه‌ی ایران به تجارت برده و منافع حاصل از آن موجب شد، تجارت برده هم‌چنان ادامه یابد و کوشش‌های پی‌گیر انگلستان برای دریافت فرمان ممنوعیت تجارت برده در دربار اثری نبخشید. امیرکبیر برای رفع بهانه و دستاویز انگلیسی‌ها دست به اقداماتی زد؛ از جمله:

- تأسیس نیروی دریایی در خلیج فارس، به منظور حفظ امنیت در این منطقه و کوتاه کردن دست راه‌زنان دریایی و قاچاقچیان برده.
- صدور فرمان‌های مؤکد و لازم به فرمانداران خوزستان و بنادر، به منظور ممانعت از تجارت برده.
- اعزام امیرحسنعلی خان با عنوان دریابگی خلیج فارس برای نظارت مستقیم بر ممانعت از تجارت برده در این منطقه.
- امیرکبیر، امیرحسنعلی خان را به بوشهر اعزام داشت و او را به سفارت انگلیس و (مستر هنل) کنسول آن دولت در بوشهر رسماً معرفی کرد. وی مأمور بود از فروش برده در خلیج فارس جلوگیری کند و بازرگانان برده را مورد توبیخ و جریمه قرار دهد. حاکم بوشهر مأموریت داشت از بازرگانانی که برده حمل می‌کنند، جریمه‌ی مالی بگیرد [همان، ص ۴۱۹-۴۱۶].
- امیرکبیر می‌دانست که اگر اجازه‌ی تفتیش یا هرگونه امتیازی در خلیج فارس به انگلیسی‌ها بدهد، با خاتمه‌ی بازرگانی و عدم اقتدار ایران مواجه خواهد شد. زیرا مسلماً انگلیسی‌ها به بهانه‌ی بازرسی کشتی‌ها، آن‌قدر آن‌ها را معطل می‌کنند و به آن‌ها صدمه می‌رسانند که اصولاً از ورود به خلیج فارس صرف‌نظر کنند [همان، ص ۴۲۹].
- دلیل دیگر مخالفت امیرکبیر، سوءظن او به سیاست‌های انگلیس در خلیج فارس بود. چرا که او

هنگامی که در
رجب سال ۱۲۶۷،
روس‌ها موفق شدند
مهدیقلی میرزا (حاکم
مازندران) را عزل کنند، سفیر
انگلیس هم به دربار ایران مراجعه
کرد و اظهار داشت: همان‌طور که
ایران در شمال به روس‌ها امتیازی داده
است، در جنوب هم باید امتیاز جلوگیری
از برده‌فروشی را به ما بدهد. امیرکبیر ناچار شد
اجازه دهد فقط یک کشتی جنگی انگلیسی با یک
مأمور دولت در آن، فقط برای مدت چهار ماه در
خلیج فارس تفحص کند و در صورت یافتن کشتی‌های
حامل برده، فقط برای یک بار آن‌ها را متوقف کند و زر
خریدان آن را تحویل ایران دهد. انگلیسی‌ها هنگامی که دولت
ایران را گرفتار روس‌ها دیدند، به دولت و امیرکبیر فشار آوردند
تا دامنه‌ی امتیاز را وسیع‌تر کنند. به این معنی که: اولاً مدت منع
ورود برده زیادتر شود، ثانیاً امتیازات بیشتری به دست آورند
[همان، ص ۴۳۶].

با این اقدامات، سرانجام در شوال ۱۲۶۷ / آگوست ۱۸۵۱
انگلیسی‌ها موفق شدند قراردادی به مدت ۱۱ سال با دولت ایران
منعقد سازند که مطابق آن، کشتی‌های نیروی دریایی انگلیس
می‌توانستند به بنادر ایران وارد شوند (رایت، ۱۳۵۹: ۸۸). به
کشتی‌های جنگی دولت انگلیس اجازه داد شد که جهازات
تجاری مظنون به حمل برده را با حضور مأمورین ایران تفتیش
کنند و اگر غلامانی در این جهازات باشند، انگلیسی‌ها آن‌ها را
با خود ببرند و آزاد کنند و جهازات را تحویل مأمورین ایران
بدهند [مقتدر، ۱۳۳۳: ۶۷]. مأموران انگلیسی اجازه داشتند،
کسانی را که به تجارت برده مبادرت ورزیده باشند، جریمه
کنند. این قرارداد در عهدنامه‌ی صلح پاریس که در سال ۱۸۵۷
بین دو کشور منعقد شد، به مدت ۱۰ سال دیگر [رایت، ۱۳۵۹:
۸۸] تمدید یافت [مقتدر، ۱۳۳۳: ۶۷].

البته از طرف دولت انگلیس قراردادهای متعددی با تمام
شیوخ خلیج فارس در منع برده‌فروشی بسته شد. از جمله در سال
۱۲۸۷ هـ. ق / ۱۸۶۱ م، قراردادی با شیخ محمد (شیخ بحرین)
بست و شیخ مزبور در این قرارداد تعهد کرد از تجارت برده و
کنیز و غلام جلوگیری کند، با دزدان دریایی همدست نشود و
برای ترک‌ها، ایرانی‌ها و انگلیسی‌ها دسیسه و فتنه‌جویی نکند
[لرد کرزن، ۱۳۴۷: ۱۷۴] یا زمانی که در سال ۱۲۸۷، انگلیسی‌ها

اهالی
بوشهر این
سند را با زور
سرنیزه و فشار امضا
کردند و خیر نداشتند که
با امضای چنین استشهادی،
سند اضمحلال و انهدام
دریانوردی و تجارت خویش را
مهر و تسلیم بیگانگان کرده‌اند.
انگلیسی‌ها برای کسب اجازه‌ی بازرسی
کشتی‌های تجاری و تحت تابعیت درآوردن
دریانوردی ایرانیان، تا آن‌جا که توانستند حيله
و نیرنگ به کار بردند تا سرانجام موفق به تحصیل
اجازه شدند. گرچه این تلاش‌ها را نجات‌بندگان خدا
و بردگان عالم نام نهادند، ولی تا مدت‌ها نتوانستند کاری
از پیش ببرند و برای آن‌که به این کار خاتمه دهند، واقعه‌ی
تصرف جزایر آشورآده و قریه‌ی فیروزه را به دست روس‌ها
علم کردند.

پی‌نوشت

۱. مسلمانان براساس تعالیم دینی‌شان، آموزه‌های دینی را به بردگان یاد می‌دادند و ایشان را به دین اسلام دعوت می‌کردند. این بردگان در خانواده‌های مسلمان از موقعیت اجتماعی و رفاهی مناسبی برخوردار بودند و بعدها آزاد می‌شد. (ر.ک: شیل، ماری. خاطرات لیدی شیل. ترجمه‌ی حسین ابوترابیان. نشر نو. تهران. ۱۳۶۲. ص ۳۱۴.
۲. زنگبار از قدیم مرکزی برای تجارت و داد و ستد بین سرزمین اصلی آفریقا با منطقه‌ی خلیج فارس و هند بود.
۳. فرانت در زمان اقامت خود در ایران در زمان ناصرالدین شاه نتوانست امتیازی کسب کند. لذا در سال ۱۲۶۶ هـ. ق / ۱۸۴۹ م ایران را ترک کرد و جای خود را به کلنل شیل سپرد.
۴. جهازات سرکاری منظور کشتی‌های انگلیسی است.
۵. «فواسم» نام طایفه‌ای است از طوایف ساحلی خلیج فارس که سابقه‌ی ممتدی در دزدی دریایی داشته‌اند. محل سکونت آن‌ها در ساحل عمان از رأس مسندام تا شبه‌ی جزیره قطر بوده است.
۶. آشوراده [عاشوراده] نام جزیره‌ای در خلیج استرآباد است که در زمان محمدشاه تحت اشغال روس‌ها درآمد و در زمان امیرکبیر مورد منازعه میان ایران و روسیه بود. در سال ۱۲۶۷، به دنبال کشته شدن عده‌ای از اتباع روسیه در آشوراده، روسیه خواهان عزل حاکم مازندران شد و علی‌رغم مقاومت امیرکبیر، به عزل مهدی قلی خان حاکم مازندران منجر شد.

منابع

۱. جناب، محمدعلی. خلیج فارس نفوذ بیگانگان و رویدادهای سیاسی ۱۹۰۰-۱۸۷۵. پژوهشگاه علوم انسانی. تهران. آبی تا.
۲. توماس، امریکس. اعراب و تجارت برده در دریای پارس. ترجمه‌ی حسن زنگنه. نوید. شیراز. ۱۳۸۰.
۳. عیسوی، چارلز. تاریخ اقتصادی ایران، ترجمه یعقوب آژند، تهران. نشر گسترده. ۱۳۶۹. ص ۱۹۳.
۴. ویلسون، آرنولد. خلیج فارس. ترجمه‌ی محمد سعیدی. علمی و فرهنگی. ۱۳۶۶.
۵. مارتین، وانسا. «توقف تجارت برده و اوضاع اجتماعی ایران». ترجمه‌ی ایرج وفایی. فصل‌نامه‌ی تاریخ روابط خارجی. شماره‌ی ۱۷. سال ۱۳۸۲.
۵. آه‌میت، فریدون. امیرکبیر و ایران (ج ۲). شرکت سهامی چاپ. تهران. ۱۳۲۳.
۶. بوندرفسکی، گریگوری. برتری جوان و امپریالیست‌ها در خلیج فارس. ترجمه‌ی ش. م زمان‌زاده. ابوریحان. تهران. ۱۳۶۱.
۷. اسدی، بیژن. خارجیان در خلیج فارس تهران. مرکز بازشناسی اسلام و ایران. تهران. ۱۳۸۴.
۸. مدنی، احمد. محاکمه‌ی خلیج فارس نویسان. توس. تهران. آبی تا.
۹. دلد، اسکندر. خلیج فارس و سلطه‌جویان استعمارگران. نوید. تهران ۱۳۶۳.
۱۰. نشات، صادق. تاریخ سیاسی خلیج فارس. آبی تا. آبی جا. ۱۳۴۴.
۱۱. هاولی، رونالد. دریای پارس و سرزمین‌های متصالح. ترجمه‌ی حسن زنگنه. مرکز بوشهرشناسی با همکاری انتشارات همسایه. تهران. ۱۳۷۷.
۱۲. محمود، محمود. تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن ۱۹ (ج ۲). اقبال. تهران. ۱۳۰۲.
۱۳. رایب، دنیس. انگلیسی‌ها در میان ایرانیان. ترجمه‌ی لطفعلی خنجی. امیرکبیر. تهران. ۱۳۵۹.
۱۴. مقتدر. کلید خلیج فارس. علمی. تهران. ۱۳۳۳.
۱۵. لرد کزن. ایران و مسئله‌ی ایران. ترجمه‌ی علی جوهرکلام. ابن‌سینا. تهران. ۱۳۴۷.
۱۶. سدیدالسلطنه، محمدعلی خان. تاریخ مسقط و عمان و بحرین و قطر. تصحیح و تحشیه احمد اقتداری. دنیای کتاب. تهران. ۱۳۷۰.

تجارت برده و کنیز را در زنگبار ممنوع کردند و در ازای این خسارت که بر حکومت زنگبار وارد آمده بود، قرار شد هر سال انگلیسی‌ها مبلغ چهل هزار ریال به حکومت مسقط بدهند، انگلیسی‌ها توانستند با دریافت این امتیاز نفوذ خود را در منطقه‌ی خلیج فارس تثبیت کنند [سریرالسلطنه، ۱۳۷۰: ۵۱]. برخی از نویسندگان مانند **آرنولد ویلسون** این قرارداد را مکمل قرارداد صادره در دوران محمدشاه دانسته‌اند. انگلیسی‌ها با به دست آوردن این فرمان به تدریج موفق شدند، تمام امور خلیج فارس را کنترل کنند و برای این‌که کشتی‌های ایران را بازرسی کنند، فرمان فوق را بهانه قرار می‌دادند و به حيله‌های فراوان متوسل می‌شدند. گاهی هم که کشتی‌های جنگی انگلیسی با کشتی‌های حامل بردگان مصادف می‌شد، پس از این‌که بردگان آن را خارج می‌کردند، کشتی با سرنشینان آن را به توپ می‌بستند و آن‌ها را به قعر دریا می‌فرستادند [ویلسون، ۱۳۶۶: ۲۵۶-۲۵۵].

محمود محمود، قراردادهای فوق را محو درباری ایران در خلیج فارس و نفوذ انگلیسی‌ها دانسته است و می‌نویسد: «این قرارداد یکی از وسایل مهم بسط نفوذ سیاسی دولت انگلیس در خلیج فارس شد. تحت این عنوان، کشتی‌های جنگی دولت انگلیس به نام بشردوستی به آب‌های خلیج فارس وارد می‌شدند. آن‌ها جزو دلایل نفوذ سیاسی خود، یکی هم موضوع جلوگیری از برده‌فروشی در خلیج فارس را ذکر می‌کنند.» [محمود، ۱۳۰۲: ۴۰۵].

دولت انگلیس تا پایان دوره‌ی قاجاریه همیشه سعی داشت برده‌فروشی و محروم بودن ایران از نیروی دریایی را بهانه قرار دهد و در بازداشت جهازات بادی و حتی موتوری و مجبور کردن آن‌ها به افراشتن پرچم انگلیس بر فراز دکل‌های خود، تردید نکند. این تعدیات نیروی دریایی انگلیس که خلیج فارس را حوزه‌ی نفوذ و اقتدار خود می‌دانست، تا تأسیس نیروی دریایی کماکان ادامه داشت [آدمیت، ۱۳۲۳: ۴۴۴].

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان نتیجه گرفت که مسئله‌ی تجارت برده به عنوان ابزاری در اعمال فشار انگلیسی‌ها به دولت ایران برای تثبیت قدرت آن‌ها در خلیج فارس به کار گرفته می‌شد و حکومت قاجاریه به دلیل نداشتن نیروی دریایی، عدم حاکمیت تثبیت شده در منطقه‌ی خلیج فارس، و مشکلات عدیده‌ی دیگر، ابزار لازم برای مقابله با آن‌ها را در دست نداشت. انگلیسی‌ها از عقد این قرارداد نتایج متعددی گرفتند که از جمله‌ی آن‌ها باید بسط نفوذ سیاسی، تحکیم سیادت دریایی، قبضه‌ی بازرگانی بین‌المللی، تسلط بر جزایر و بنادر و تکیه‌گاه‌های نظامی کشورهای آسیایی، و اعمال نظارت بر شیوخ و طوایف این منطقه را نام برد.

مهري حامد ناجي
دبير جغرافيا، تبريز

خاطره‌ای از بمباران دبیرستان زینبیه میانه تاریخ دفاع مقدس

کلیدواژه: جنگ تحمیلی.

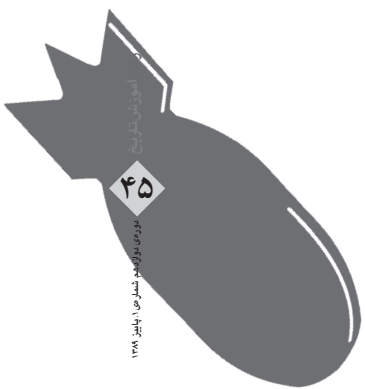
با خواندن خاطره‌ی خانم فاطمه بیرامی در مجله‌ی رشد تاریخ (دوره‌ی نهم، شماره‌ی ۲ بهار ۸۷)، بار دیگر یاد و خاطره‌ی فاجعه بمباران دبیرستان زینبیه‌ی شهرستان میانه در ۱۲ بهمن ۱۳۶۵ برایم زنده شد؛ خاطره‌ای که همیشه سعی کرده‌ام فراموشم نشود و آنرا به یاد نیاورم!

دانشجوی ورودی ۶۵ تربیت معلم خدیجه‌ی کبری «میانه» بودم. برای اولین بار بود که از جمع خانواده جدا می‌شدم و به زندگی جمعی جدیدی در کنار هم‌سالان خود می‌پیوستم. یک‌سال در شهری غریب و با دوستانی جدید. ... نزدیک امتحانات ترم اول، برای بازدید جمعی از مجلس شورای اسلامی به تهران رفتیم. سال ۶۵ سال اوج جنگ و بمباران شهرهای بزرگ مثل تهران، تبریز و اصفهان بود و توجه روی شهر کوچکی چون میانه کمتر بود. حتی به خاطر دارم، هر آخر هفته، تهیه‌ی بلیط برای آمدن از تبریز به میانه، مشکل بود. چون عده‌ی زیادی از مردم تبریز، برای درمان ماندن از بمباران، به میانه می‌رفتند.

بعد از برگشتن از تهران، برای این‌که بتوانم به امتحانات ترم برسم، ماندن در خوابگاه را به رفتن به تبریز ترجیح دادم و چون وسایل ارتباطی مانند امروز به سهولت در دست‌رس نبود، برای اطلاع دادن به خانواده‌ام، به مرکز مخابرات میانه که در یکی از میدان‌های اصلی شهر قرار داشت، رفتم. میانه شهر کوچکی بود و تربیت معلم تا مخابرات، فاصله‌ی چندانی نداشت.

این عکس در روز ۱۲ بهمن ۱۳۶۵ از حیاط مرکز تربیت معلم خدیجه کبری (میانه)، نزدیک ظهر، در لحظه‌ی بمباران دبیرستان زینبیه گرفته شد.

مشتریان پروپا قرص مخابرات هم سربازان بودند و ما دانشجویان تربیت معلم. در کیوسک‌های سکه‌ای خارج از ساختمان مخابرات، به نوبت ایستادیم.

عصر روز ۱۱ بهمن بود. سربازی که جلوتر از من ایستاده بود، نوبتش را به من داد. من بعد از تمام شدن صحبتم، از باجه‌ی تلفن خارج شدم و به داخل ساختمان مخابرات رفتم تا با دیگر دوستانم به خوابگاه برگردیم که ناگهان با انفجاری مهیب و وحشتناک، ساختمان مخابرات تکان خورد و شیشه‌های آن فرو ریخت. تمام کسانی که در مخابرات بودند، هر کدام در جایی، زیر نیمکت‌ها، میز و... پناه گرفتند. من گیج و منگ دور خودم می‌چرخیدم و نمی‌دانستم چه باید بکنم. حتی به جای پناه گرفتن، ناشیانه بیرون دویدم. میگی سیاه رنگ را دیدم که به قدری پایین آمده بود که حتی می‌شد خلبانش را دید. پس از چند لحظه، میگ عراقی به سرعت اوج گرفت و دور شد. در همین لحظه، چشمم به باجه تلفنی افتاد که چند لحظه قبل در آن بودم؛ با گوشی تلفن آویزان و شیشه‌های خرد شده و قطرات خون. و از آن سرباز هم خبری نبود.

غباری غلیظ مانند مه همه‌جا را گرفته بود و چشم چشم را نمی‌دید. به طرف خوابگاه دویدم. تازه آن‌جا بود که فهمیدم، هدف هواپیما ساختمان بلند مخابرات بوده اما راکت میگ عراقی به حمای که نقطه‌ی مقابل مخابرات بوده، اصابت کرده است خدا می‌داند آن شب را تا صبح در هوای سرد بهمن ماه در حیاط مرکز چگونه گذراندیم. کسی اندیشه‌ی رفتن به خوابگاه را نداشت. تا صبح کشیک دادیم. صبح در سر

داشتیم. با شنیدن صدای انفجارهایی از نزدیک و دور شدن میگ‌های عراقی،

کم‌کم به خود آمدیم. به طرف پایین (طبقه‌ی اول) رفتیم. چند دقیقه بعد، از بلندگوی مرکز اعلام کردند که هرچه سریع‌تر محل را ترک کنید و به شهرهای خود بازگردید. همه به سرعت به طرف ترمینال که نزدیک تربیت معلم بود، دویدیم. ولی آن‌جا بیشتر شبیه خانه‌ی ارواح بود تا ترمینال. شیشه‌های اتوبوس‌های مسافربری شکسته بود و کسی در آن‌جا حضور نداشت. به ناچار به سمت جاده‌ی اصلی میانه - تبریز رفتیم. دود غلیظی را دیدیم که از سمت دبیرستان زینیه به هوا بلند شد. همه‌ی مردم شهر از کوچک و بزرگ و پیر و جوان، به سمت نقطه‌ای نامعلوم در حال دویدن بودند. هر کس به خیال خود می‌خواست جان خودش را نجات دهد. گویی قیامت کبری برپا شده بود. کسی، دیگری را نمی‌شناخت. همه در حال فرار بودند. ما هم حدود ده پانزده نفری می‌شدیم که جلوی اتوبوسی را که به سمت تبریز می‌رفت، گرفتیم و چون در اتوبوس جا نبود، تا تبریز کف اتوبوس نشستیم. من حتی قدرت فکر کردن هم نداشتم و تنها هدفم این بود که به خانه‌ی پدری‌ام برگردم، چون فکر می‌کردم تنها نقطه‌ی امن شهر تبریز، خانه‌ی خودمان است.

...قبل از آن، از جنگ چیزی نمی‌دانستم. فقط اخبار آن را از رادیو و تلویزیون می‌شنیدم و می‌دیدم. گاه گذاری هم صدای آژیر قرمز و هر از گاهی صدای انفجارهای پراکنده و ضد‌هوایی را. خدا رحمت کند

کلاس درس، به جای درس خواندن، صحبت

از جنگ بود و تاکتیک‌های دشمن و این‌که اگر بار دیگر میگ‌های عراقی آمدند چه باید کرد که ناگهان وضعیت قرمز اعلام شد. رئیس مرکز، خانم شاه‌محمدی که خدا حفظش کند، مدیر با تدبیری بود. گفت بلافاصله پرچم را از حیاط مرکز پایین بیاورند. کلاس‌ها را تعطیل و دانشجویان محلی را مرخص کرد تا به منازل خود بروند، و به ما که از شهرهای دیگر استان در آن‌جا مانده بودیم، گفت در یک‌جا متمرکز نشویم و به صورت پراکنده، در نقاط امن پناه بگیریم تا اگر ساختمان مرکز هدف قرار گرفت، تلفات به حداقل برسد و کسی هم در حیاط نماند.

در آن لحظات بحرانی و سرنوشت‌ساز، من با دوستم که از جلفا آمده بود، برای برداشتن کیف‌هایمان به خوابگاه که در طبقه‌ی دوم قرار داشت، رفتیم. اتاق ما درست انتهای راهرو بود. درست در لحظه‌ای که می‌خواستیم برگردیم، صدای گوش‌خراش میگ‌های عراقی را که لحظه به لحظه نزدیک‌تر می‌شدند، شنیدیم. هر دو وحشت کرده بودیم و قدرت حرکت نداشتیم. بلند شدم که به طرف حیاط بدوم، ولی پاهایم تحمل وزنم را نداشت و به زمین افتادم. سفیر مرگ با صدای گوش‌خراش و مهیبش، لحظه به لحظه نزدیک‌تر می‌شد. حتی زمان هم از حرکت ایستاده بود. من و دوستم در حالی که همدیگر را بغل کرده بودیم و چشم‌هایمان را بسته بودیم، فریاد می‌کشیدیم و هر لحظه انتظار مرگ

پدرم را که در آن زمان تا آخرین لحظات بمباران شهر تبریز خانه را ترک نکرد. باغچه‌ی خانه را کنده بود و خاک‌های آن را درون گونی ریخته بود. با این گونی‌ها، سقفی روی باغچه‌ی کوچک حیاط خانه‌مان درست کرده بود. هر وقت وضعیت قرمز می‌شد، به درون این پناهگاه کوچک خانگی می‌رفتیم و تا اعلام وضعیت سفید در همان‌جا می‌ماندیم. در محله‌ی ما (خیابان حافظ) و در کوچه‌مان، چند خانواده بیشتر نمانده بودند. بقیه برای حفظ جان خود، به روستاها و شهرستان‌های اطراف رفته بودند. با همه‌ی این احوال، من باز هم نمی‌دانستم که جنگ یعنی چه. ولی در میانه، جنگ نابرابر و وحشیانه و هجوم دشمن را به یکباره دیدم. آن وقت بود که دانستم، جنگ یعنی ویرانی، یعنی مرگ، یعنی نیستی، یعنی ترس و وحشت و کشتار ناجوان‌مردانه‌ی دانش‌آموزان بی‌پناه و... به تبریز که رسیدیم، فقط دلم

می‌خواست هرچه سریع‌تر خود را به خانه برسانم و تا پایان جنگ، در همان سنگری که پدرم درست کرده بود، بمانم. درست لحظه‌ای که به خانه رسیدم، دوباره وضعیت قرمز بود و همه درون سنگر کوچک خانه بودند. در آن‌جا بود که فهمیدم، پدرم برای پیدا کردن من (چه زنده و چه مرده)، به میانه رفته است. تا دو ماه به میانه نرفتیم. از آن زمان به بعد، هر وقت که در تبریز وضعیت قرمز اعلام می‌شد، اولین کسی که به درون پناهگاه خانگی شیرجه می‌رفت، من بودم. بعد از عید که جنگ شهرها تا حدودی فروکش کرده بود، به میانه بازگشتم. معمولاً بعد از تعطیلات نوروزی هم باید شاد و خوش حال می‌بودیم، ولی این خوشی جای خود را به غم و اندوهی بی‌پایان داده بود. من و دیگر دانشجویان و مدرسان مرکز و

این عکس، از درون اتومبیل، در مسیر جاده به طرف تبریز توسط مژگان عطایی از دانشجویان اهل شبستر در ۱۲ بهمن ۱۳۶۵ گرفته شد.

اهالی شهر، همه ماتم زده بودیم. حتی باور نداشتیم که طی یکی دو ماه گذشته، این همه بلا و مصیبت بر سر این شهر آمده باشد. حتی روی تخته سیاه کلاس‌مان در مرکز، این شعر نوشته شده بود:

یاران چه غریبانه رفتند از این خانه
هم سوخته شمع ما، هم سوخته پروانه
و من به یاد شعری افتادم که در اولین شب ورودم به خوابگاه در مهر ماه ۶۵، روی دیوار نوشته شده بود:

احساس غریبی مکن این‌جا که رسیدی
این کلبه‌ی ناچیز تعلق به تو دارد

این جسم من از خاک است، هم خاک شود روزی
این خط من از دیوار، هم پاک شود روزی
هر کس که مرا دید، این خط مرا خواند
شاید که کند یادی، افسرده شود روزی
و به راستی که همه‌ی ما افسرده بودیم.
هفته‌ی اول را فقط با مرور اتفاقاتی که افتاده بود، گذرانیدیم.

در اواخر اردیبهشت ماه ۶۷، برای شرکت در مسابقه‌ی نهج‌البلاغه، به ساختمان آموزش و پرورش میانه رفته بودیم. در انتهای سالن، وسایل درهم و برهمی که روی زمین ریخته شده بود، توجهم را به خود جلب کرد. وقتی نزدیک‌تر رفتم، دیدم که اشیای به‌جا مانده از فاجعه‌ی دبیرستان زینبیه را آن‌جا جمع کرده‌اند. تعدادی کیف و کتاب و دفتر و مقنعه و چادر خونین و سوخته. گویی تک‌تک این اشیای زبان باز کرده و آن واقعه‌ی هولناک را بازگو می‌کردند و از مظلومیت و معصومیت دانش‌آموزان بی‌گناهی می‌گفتند که خودشان هم نمی‌دانستند به کدامین گناه رفتند!

یاد و خاطره‌ی شهدای دبیرستان زینبیه گرامی باد.

اشاره

چندی پیش فرصتی پیش آمد تا همراه با چند تن از همکاران گروه تاریخ شهر اندیمشک از برخی از آثار باستانی بازدید کنیم. نوشته‌ی حاضر حاصل مشاهدات و یادداشت‌های آن سفر است.

شهناز شعبانی پور
دبیر تاریخ، اندیمشک

نگاهی به آثار باستانی شوشتر، کرمانشاه، کردستان، همدان و لرستان

کلیدواژه‌ها: آثار باستانی، شوشتر، کرمانشاه، کردستان، همدان، لرستان.

آثار به جای مانده‌ی آسیاب‌های آبی بازدید کردیم. قدمت آبشارها به دوران اشکانی و ساسانی برمی‌گردد.

۳. آرامگاه علامه شیخ محمدتقی شوشتری
در این مکان علاوه بر زیارت آرامگاه این

معماری شوشتر به دوران اشکانی و ساسانی برمی‌گردد، ولی شکوفایی این شهر در دوران ساسانی صورت گرفته است. با ظهور اسلام شوشتر موقعیت ممتاز خود را حفظ کرد و مرکز بسط و گسترش اسلام و به خصوص مذهب تشیع گردید. پل آبشارها بر روی رودخانه‌ی گرگر قرار گرفته و ما از

آبشارهای شوشتر

بازدید از آثار باستانی شوشتر

۱. پل شادروان

این پل در زمان ساسانیان و به دستور شاپور ساسانی و با کمک والرینوس یا والرین، امپراتور روم، که در جنگ با ایران به اسارت شاپور در آمده بود، و البته با تلاش سربازان رومی، ساخته شده است. پل شادروان به پل شاپوری نیز معروف است. پایه‌های این پل مربوط به دوره‌ی ساسانی و طاق‌های آن مربوط به دوره‌های بعدی است.

۲. آبشارهای شوشتر

دشت شوشتر از دیرباز به دلیل موقعیت ویژه، خاک حاصلخیز و آب فراوان از جایگاه ممتازی برخوردار بوده است. شوشتر همواره در طول تاریخ مهد تمدن‌های کهن بوده و گفته شده است که شوشتر صفت تفضیلی کلمه‌ی شوش است. به گفته‌ی حمزه‌ی اصفهانی شوش به معنای خوب و خوش و شوشتر به معنای خوب‌تر است. البته برخی مورخین هم شوشتر را به «شش در» معنا کرده‌اند، به این معنا که شوشتر در گذشته دارای شش در (دروازه) بوده است.

علامه‌ی شهپر معاصر، به موقعیت تاریخی این منطقه نیز پرداخته شد. روستای قیصر در این قسمت از شهر شوشتر قرار گرفته که مردم محلی می‌گویند والرین امپراطور روم در آن‌جا حاضر می‌شده و بر ساختن پل شادروان و بند میزان نظارت می‌کرده است.

۴. برج کلاه فرنگی

بنا به نظر مورخان، بالای این برج هشت ضلعی محل نشستن والرین امپراطور روم و نظارت بر ساختن پل شادروان و بند میزان بوده است.

۵. بند میزان

این بند رودخانه‌ی کارون را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند. بند میزان یا بند شاپور، یادگار دوران ساسانی است که به صورت نیم‌دایره ساخته شده است. بخشی از آب کارون توسط این بند در شرق شهر جاری شده و رودخانه‌ی گرگر را به وجود آورده که در گذشته به آن دودانگه نیز می‌گفته‌اند؛ بخش دیگر هم در قسمت غرب جاری است که به آن شطیط می‌گویند.

۶. بقایای قلعه‌ی سلاسل

این قلعه که در دوره‌ی ساسانی احداث شده دارای بخش‌هایی از قبیل تأسیسات نظامی، سربازخانه‌ها، سردابه‌ها و خندق بوده که در حال حاضر آثار و بقایای آن مشهود است این قلعه زندان یا محل نگهداری والرین امپراطور روم بوده است.

۷. نهر داریون

کانال داریون از زیر قلعه‌ی سلاسل عبور می‌کند. در گذشته برای مشروب کردن زمین‌های کشاورزی منطقه، تونلی جهت هدایت آب کارون در این قلعه

حفر گردیده است.

۸. زیارتگاه مقام صاحب الزمان (عج)

در این زیارتگاه کاشی‌کاری‌های بسیار زیبای آن، چشم بیننده را خیره می‌کند. در این مکان همکاران نماز را به جماعت و در فضایی معنوی خواندند و مقام حضرت را نیز زیارت کردند.

۹. مسجد جامع

ساخت این مسجد را به المعتز بالله خلیفه‌ی عباسی در قرن سوم هجری نسبت می‌دهند که در قرن هفتم و هشتم هجری نیز مرمت و بازسازی شده است. مسجد جامع دارای ستون‌های سنگی تراشیده با طاق‌های جناغی بلند است. مسجد در قسمت شمال دارای ۱۲ ردیف و در جنوب دارای ۸ ردیف ستون است. بر بالای محراب این مسجد کتیبه‌ای به خط کوفی متعلق به قرن هشتم هجری دیده می‌شود. بقایای یک منبر چوبی نیز که متعلق به قرن هفتم هجری است در این مسجد نگهداری می‌شود. مناره‌های مسجد جامع شوشتر متعلق به دوره‌ی آل چوپان (چوپانیان) است.

۱۰. بارگاه امام‌زاده عبدالله

قدمت این بنا به قرن هفتم هجری برمی‌گردد که تاریخ ۶۲۹ ه.ق بر بالای ایوان اصلی آن حاکی از این موضوع است. البته کاشی‌کاری زیبا و گچبری‌های آن به دوره‌های صفویه و قاجاریه تعلق دارد. این بنا در کنار پل لشکر واقع شده؛ ضمن این که بر روی تپه احداث گردیده، لذا دارای منظره‌ی زیبایی است. گنبد آن متأثر از ساخت گنبد، به شیوه‌ی معماری جنوب ایران است و شباهت زیادی به گنبد یعقوب لیث و گنبد امام‌زاده رودبند دزفول و گنبد دانیال نبی در شوش دارد.

۱۱. خانه‌ی مستوفی الممالک

این بنا، مربوط به دوره‌ی قاجاریه و گویا متعلق به یکی از مستوفی‌های آن دوره بوده است. معماری بنا منحصر به فرد است، مثل همه‌ی عمارت‌های قدیمی در ایران، روی دو لنگه در عمارت، دو کوبه یا دستگیره، یکی برای زنان و دیگری برای مردان، ساخته شده تا صاحب‌خانه از صدای آن متوجه زن یا مرد بودن دق الباب کننده بشود.

خانه‌ی مستوفی حیاط بزرگی دارد و نیز دارای اتاق‌ها، ایوان‌ها، پنجره‌ها و... است که همه نشان دهنده‌ی سبک معماری دوره‌ی قاجار می‌باشد.

▼ بازدید از آثار باستانی استان کرمانشاه

آقای محسن رستمی سرگروه سابق تاریخ استان کرمانشاه راهنمای ما در این گردش تاریخی بود و اطلاعات مربوط به آثار باستانی این استان زیبا و دیدنی را برای همکاران گروه تاریخ اندیمشک تشریح کرد که به اختصار در این‌جا می‌آید.

۱. تکیه‌ی معاون الملک

این عمارت که در نوع خود بی نظیر است در سال ۱۳۳۹ ه.ق، حدود صد سال پیش، توسط حسن خان معاون الملک که از بزرگان کرمانشاه بوده بنا گردیده است. این تکیه، زمانی به خاطر اختلافات محلی تا حدودی تخریب می‌شود ولی چندی بعد با خرید ساختمان‌های مجاور مجدداً در مقیاس بزرگ‌تر تجدید بنا می‌شود. آئینه کاری و کاشی‌کاری این عمارت بسیار جالب و دیدنی است. از جمله دارای سه تکیه به ترتیب به نام‌های حسینیه، زینبیه، و عباسیه است که هر سال در ماه محرم در آن‌ها مراسم عزاداری برپا می‌شود. بر دیوارهای کاشی‌کاری این بنا صحنه‌هایی مربوط به واقعه‌ی عاشورا به طرز زیبایی

طاق بستان. سنگ نگاره‌ی اردشیر دوم

به تصویر کشیده شده است. در حیاط حسینه بر روی کاشی‌ها، تصاویری از برخی پادشاهان ایرانی نیز به طرز جالبی حک شده است.

تکیه‌ی عباسیه دو طبقه است. طبقه‌ی اول به موزه‌ی آلات جنگی، سفال و... و طبقه‌ی دوم به موزه‌ی مردم‌شناسی، پوشاک و زیورآلات مردم استان کرمانشاه (پاوه، جوانرود، گیلانغرب، قصرشیرین، هرسین، سنقر و...) اختصاص یافته است. در طبقه‌ی اول خمره‌های سفالی بسیار بزرگی دیده می‌شود که «گورِ دخمه» نام دارد که سال‌ها پیش در محل طاق بستان کشف شده است. از این خمره‌ها برای دفن افراد و بعضاً جهت ذخیره‌ی محصولات کشاورزی استفاده می‌شده است.

۲. طاق بستان

این بنا در حومه‌ی کرمانشاه و در شمال شرقی آن، در دامنه‌ی کوهی به همین نام واقع شده است. در طاق بستان آثاری از دوره‌ی ساسانی شامل سنگ نگاره‌ی اردشیر دوم، سنگ نگاره‌ی خسرو پرویز سوار بر اسب خود شب‌دیز، در داخل دو طاق سنگی، یکی کوچک و دیگری بزرگ وجود دارد. سراب یا استخر بستان، زیبایی فزاینده‌ای به این محل بخشیده است. علاوه بر آن، طاق بستان دارای صحنه‌های تاج ستانی، نقش سوارکار، صحنه‌ی شکار گوزن، شکار گراز و سنگ نگاره‌ای نه چندان زیبا از دوره‌ی قاجار می‌باشد.

سنگ نگاره‌ی اردشیر دوم

در سمت راست ایوان کوچک، سنگ نگاره‌ای وجود دارد که صحنه‌ی تاج ستانی اردشیر دوم، نهمین شاه ساسانی را نشان می‌دهد. در سمت راست شاه، پیکر اهورامزدا به حالت ایستاده با صورتی نیم‌رخ و بدنی تمام رخ نقش شده است. دست چپ خود را به کمر زده است و با دست راست حلقه‌ی روبان‌داری را به شاه

ایوان کوچک

این ایوان فضایی مستطیل شکل است. دیوار انتهایی این ایوان به دو بخش تقسیم شده است: در بخش فوقانی، طاقچه‌ای است که در داخل آن، پیکره‌های شاپور سوم و پدرش شاهپور دوم، همراه با کتیبه‌هایی به خط پهلوی و به زبان فارسی میانه حجاری شده است. در این اثر، هر دو شخصیت به حالت ایستاده با صورتی نیم‌رخ و بدنی تمام رخ نقش شده‌اند. هر دو، دست راست را بر قبضه‌ی شمشیر و دست چپ را بر قسمت بالای غلاف قرار داده‌اند.

ایوان بزرگ

مهم‌ترین اثر در طاق بستان، ایوان بزرگ است، در دو طرف ورودی این ایوان مستطیل شکل، دو جرز چهار گوش ایجاد شده است. بر روی این جرزها، طاقی با

اهداء می‌کند. در سمت چپ نقش اردشیر دوم، پیکر ایزدمهر بر روی نیلوفر بزرگی ایستاده، با صورت و بدنی نیم‌رخ نقش شده است. در بالای سر وی، هاله‌ای از نور دیده می‌شود و در دست‌های او دسته‌ای از شاخه‌های گیاهی مخصوص مراسم مذهبی (برسم) به چشم می‌خورد.

در زیر پای اهورامزدا و اردشیر دوم، پیکر دشمن شکست خورده‌ای نقش شده که بخش زیادی از آن از بین رفته است. برخی از محققین این پیکره را متعلق به یکی از پادشاهان شکست خورده (پادشاه کوشان) می‌دانند؛ ولی امروزه بسیاری از محققین این نقش را به (جولیانوس) امپراطور روم نسبت می‌دهند که در سال ۳۶۲ م. به دست اردشیر دوم کشته شد.

طاق بستان. صحنه‌ی شکار

قوس نعل اسبی قرار دارد. در انتهای ایوان، سکویی دیده می‌شود. بر روی این سکو دو نیم ستون حجاری شده است. دیوارهای داخلی ایوان بزرگ دارای دو بخش است و هر بخش استادانه تزیین شده و هنوز تمام تزیینات آن بر جای مانده است. جرزهای دو طرف مدخل ورودی ایوان با نقش یک درخت تخیلی و قوس ایوان با دو ردیف نقوش گیاهی تزیین شده است: ردیف پایین گل‌های سه برگی دارد که انتهای آن‌ها به هم وصل شده است. در مرکز قوس ایوان، هلالی نقش شده که به آن دو رشته رویان آویزان است. در لچکی‌های ایوان نیز نقش دو الهه‌ی بال‌دار (نیکه) دیده می‌شود. هر کدام از این الهه‌ها در یک دست حلقه‌ی رویان‌دار و در دست دیگر، جامی پر از مروارید دارند، دیوار انتهای ایوان به دو بخش تقسیم شده است. در بالا صحنه‌ی تاج‌ستانی شاه ساسانی و در پایین یک سوارکار نقش شده است.

نقش سوارکار

در بخش پایین دیوار انتهای ایوان، نقش یک مرد سوار بر اسب قوی همکلی حجاری شده است. این شخص کلاه‌خودی بر سر دارد که تمام صورت و گردن او را به جز چشم‌ها پوشانده است. ابودلف، مسعودی و یاقوت حموی، سوار را خسرو پرویز و اسب را شبدیز معرفی کرده‌اند.

صحنه‌ی شکار گوزن

در این صحنه، سه ردیف فیل‌بان گوزن‌ها را از طریق دروازه‌ای که در سمت راست حصار تعبیه شده است، به داخل شکارگاه رم می‌دهند. این گوزن‌ها به دنبال چند گوزن دست‌آموز که رویانی در گردن دارند، در حال فرار هستند. در درون شکارگاه، شاه در سه قسمت نمایش داده شده است: در قسمت بالا، سوار بر اسب آماده‌ی شکار است. صحنه‌ی بعدی، شاه را در حال شکار نشان می‌دهد، در پایین این صحنه، شاه کمان را بر گردن انداخته که

به سه زبان پارسی باستان، ایلامی و بابلی درج گردیده که زبان‌های رسمی و علمی زمان خود بوده‌اند.

بازدید از آثار باستانی استان کردستان

۱. قرآن نوگل در منطقه‌ی نوگل (نگل)

نوگل روستایی است که بر سر راه سنندج به مریوان واقع شده است. در این روستا یک جلد قرآن نفیس، که گفته می‌شود به خط خلیفه‌ی سوم عثمان است و بر روی پوست آهو نوشته شده وجود دارد که بسیار جالب و دیدنی است. عثمان این قرآن را می‌نویسد و به ایران ارسال می‌دارد. این قرآن تاکنون دوبار به سرقت رفته است ولی خوشبختانه هر دو بار قبل از این‌که از کشور خارج شود، پیدا و به جای خود بازگردانده شده است.

۲. مریوان

شهر مریوان از شهرهای مرزی ایران با عراق است. در این شهر دریاچه‌ی زریوار وجود دارد که از جاذبه‌های دیدنی-سیاحتی

حاکمی از آن است که شکار پایان یافته است. در سمت چپ حصار، چند نفر شتر سوار، گوزن‌های کشته را حمل می‌کنند.

صحنه‌ی شکار گراز

این صحنه در قابی مستطیل شکل حجاری شده است. در سمت چپ این قاب، دوازده فیل که بر روی هر یک دو نفر سوار هستند، در پنج ردیف عمودی نقش شده‌اند. این فیل سوارها در حال رم دادن گرازها از مخفی‌گاه باتلاقی خود به درون نیزارها هستند. در قسمت بالای صحنه‌ی شکار، قایق پارویی دیده می‌شود. در سمت راست قاب، صحنه‌ی پایان شکار نشان داده شده است که در آن، شاه در داخل قایقی ایستاده و کمانی با زه باز را به نشانه‌ی خاتمه‌ی شکار در دست چپ گرفته است. در پایین این صفحه، نقش پنج فیل سوار در حال جمع‌آوری گرازهای شکار شده، دیده می‌شود.

۳. کتیبه‌ی بیستون

کتیبه‌ی بیستون به فرمان داریوش هخامنشی، در ارتفاع بسیار بلندی از کوه بیستون حجاری شده است. می‌توان گفت قدیمی‌ترین گاه‌شماری ایرانی در این کتیبه ضبط شده است. متن کتیبه به خط میخی و

در جای دیگری از این بنا آثاری منبت کاری شده از استاد **علی اکبر بهزادی** دیده می شود که با ظرافت فنی خاص و بسیار زیبا ساخته شده است. از دیگر قسمت های جالب آن عمارت آینه ی سنگی است. قسمت دیگری از بنا نیز نمایشگاهی است که از پوشاک مردم کردستان تشکیل شده است. در محوطه ی عمارت آصف باغچه ای بزرگ و زیبا وجود دارد که در آن درختان میوه از جمله: سیب، گردو و... همراه با گل های رز به رنگ های مختلف، چشم ها را خیره می کند. جالب این که در هنگام بازدید ما، یکی از نوادگان آصف الدوله که پیرمردی بیش از ۸۰ ساله بود، در زیر سایه ی درختی در حال مطالعه ی کتاب، روی صندلی نشسته بود. بخشی از خانه ی آصف نیز مطبخ است که مجسمه های زنان را در حال آشپزی در آن قرار داده اند.

۶. مسجد جامع سنندج [مسجد دارالاحسان]

در مرکز شهر سنندج مسجد جامع، یکی از آثار بزرگ معماری اسلامی،

مروان. دریاچه ی زریوار

۵. عمارت آصف الدوله یا خانه ی کرد

این عمارت بزرگ یکی دیگر از بناهای شهر زیبای سنندج و دارای بخش های مختلفی است که هر کدام مربوط به کار خاصی بوده است. از جمله، حمام خان که دارای رختکن و خزینه است. معماری این بخش چشم هر بیننده ای را خیره می کند.

مسجد جامع سنندج

کردستان است و ما چند ساعتی را به دیدن آن اختصاص دادیم.

۳. زیارت مرقد هاجره خاتون

در بازدید از اماکن تاریخی شهر سنندج خانم **باقرزاده**، سرگروه تاریخ استان کردستان، راهنمای ما بود که صمیمانه از ایشان قدردانی می شود. گفته می شود هاجره خاتون، خواهر امام رضا (ع) است که مرقد او در شهر سنندج قرار دارد. این مکان که در بازار قدیمی شهر سنندج قرار دارد، بسیار ساده و فضای آن فوق العاده کوچک است.

۴. موزه ی سنندج

موزه ی سنندج دارای سه طبقه است و در هر طبقه آثار یک بخش از تاریخ ایران قرار دارد: ایران قبل از اسلام، ایران دوران اسلامی و ایران دوران معاصر. لازم به ذکر است که علاوه بر سه طبقه ی بالا در زیرزمین موزه نیز تعدادی آثار تاریخی در معرض دید بازدیدکنندگان قرار دارد. حیاط و محوطه ی موزه فضای سبز بسیار زیبایی دارد که بازدیدکنندگان را نشاط می بخشد.

همدان . گنج نامه

مربوط به دوره‌ی صفویه نمایان است. کاشی کاری‌های زیبایی در این مسجد به چشم می‌خورد که به همان عصر صفویه بر می‌گردد. بر روی این کاشی‌های زیبا آیاتی از قرآن کریم با خطوط زیبا نقش بسته است. مسجد جامع دارای منبری چوبی و ستون‌های متعدد سنگی است، البته در کنار این مسجد قدیمی، بخش بسیار بزرگ‌تری به منظور توسعه‌ی آن افزوده‌اند که محل برگزاری نماز جماعت است. در حیاط این مسجد ایوان‌هایی برای خواندن نماز، حوض آب و باغچه‌هایی پر از درخت مو (انگور) وجود دارد.

۷. عمارت خسروآباد

این بنای تاریخی دارای معماری زیبا و گچ‌بری‌های بسیار دیدنی است و در حیاط آن نیز حوض آبی وجود دارد. در عمارت خسروآباد ستون‌ها، درهای چوبی منبت کاری شده و دیوارها، اتاق‌ها، ایوان‌ها، طاقچه‌ها، گچ‌بری‌ها و... همه و همه از آثار قابل تأمل است.

بازدید از آثار باستانی استان همدان

۱. آرامگاه ابوعلی سینا

آرامگاه این دانشمند شهیر در مرکز شهر همدان واقع شده است و بازدیدکنندگان بسیار زیادی دارد. نکته‌ی جالب توجه در این بنای زیبا این است معمار بنا (هوشنگ سیحون) نمای بیرونی آن را به صورت ستونی، مشابه با بنای گنبد قابوس طراحی کرده است که نشان دهنده‌ی عصری است که بوعلی در آن می‌زیسته است.

۲. گنج نامه و آبشار عباس آباد

گنج نامه در ۶-۵ کیلومتری شهر همدان قرار دارد. در این مکان کتیبه‌ای از خشایارشا

که به چند زبان حک شده قرار دارد.

پایین‌تر از کتیبه آبشار بسیار زیبایی واقع شده که تفرج‌گاه عمومی است.

۳. شیر سنگی

شیر سنگی در وسط یکی از میدانی شهر همدان واقع شده و از آثار به جا مانده از دوران مادها می‌باشد.

۴. بازدید از شهر باستانی هگمتانه (تپه‌های هگمتانه)

تپه‌های هگمتانه در کنار شهر همدان

قرار دارد و بازمانده‌ای از شهر هگمتانه یا اکباتان، مرکز حکومت مادهاست. این شهر دارای هفت طبقه بوده که تاکنون فقط یک طبقه از آن مورد حفاری قرار گرفته است. سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان همدان در حال ادامه‌ی حفاری و کاوش در این طبقه می‌باشد. در کنار این تپه‌ها موزه‌ی هگمتانه قرار دارد. در این موزه آثار بسیار زیادی که در حفاری‌های این ناحیه پیدا شده است نگهداری می‌شود؛ از انواع ظروف و وسایل مورد استفاده‌ی مردم گرفته تا

همدان . آرامگاه باباطاهر

را نگاه می‌کنی تمامی شهر خرم آباد در زیر پایت است؛ روشن است که قلعه با دقت نظر خاصی بر فراز این تپه ساخته شده است تا بتوان حمله‌ی دشمن یا اقوام مهاجم را تحت نظر گرفت.

۳. بنای پامنار

در ورودی شهر خرم آباد، در منطقه‌ی شقایق (خیرآباد) بنایی به نام پامنار وجود دارد که ظاهراً محلی برای دیده‌بانی و

بازدید از آثار باستانی استان لرستان

۱. پل صفوی

این پل در شهر خرم‌آباد قرار دارد و گفته می‌شود از آثار مربوط به دوره‌ی صفویه است. از زیر پل رودخانه‌ای می‌گذرد و در زیر آن بنایی برای استراحت مسافران. معماری و ساخت این بنا نیز مربوط به دوره‌ی صفوی است.

تابوت‌ها و گور دخمه‌ها و کوزه‌ها و سکه‌ها و... یک لحظه احساس می‌کنی که در دوران باستان آن هم در دوره‌ی مادها سیر می‌کنی، به یاد آیه‌ای از قرآن می‌افتی: قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه‌ المکذبین.
در این محل بقایای یک کلیسا نیز وجود دارد که بیانگر وجود مسیحیان و آیین مسیحیت در این منطقه است.

۵. آرامگاه باباطاهر

آرامگاه باباطاهر در وسط میدان بزرگی قرار دارد. باباطاهر شاعری دوبیتی‌سرا متعلق به دوره‌ی سلجوقیان بوده است. دوبیتی‌های او که با لهجه‌ی شیرین محلی سروده شده هر شنونده‌ای را مجذوب می‌کند و در میان مردم مشهور است.
دیوارهای داخل آرامگاه باباطاهر با دوبیتی‌های او، با کاشی‌کاری‌های زیبا، تزئین شده است.

۶. شهر لالچین (شهر سفال)

بعد از بازدید از آرامگاه باباطاهر، به طرف شهر لالچین همدان، که به شهر سفال نیز مشهور است، رفتیم و سفال‌های زیبای این شهر را از نزدیک دیدیم.

۷. قلعه‌ی پری

قلعه‌ی پری، در روستای پری، بر فراز تپه‌ای در بین راه ملایر به اراک قرار دارد. متأسفانه این قلعه تا حد زیادی از بین رفته است و متأسفانه اهالی روستا، خود نقش زیادی در تخریب آن داشته‌اند. پری، زادگاه کریم خان زند، سرسلسله‌ی حکومت زندیه بوده است. در اطراف این تپه درختان و چشمه‌های جوشان، بر زیبایی محل افزوده است.

خرم‌آباد. قلعه‌ی فلک‌الافلاک

۲. قلعه‌ی فلک‌الافلاک

این قلعه که در بلندترین نقطه‌ی شهر خرم‌آباد قرار دارد بسیار دیدنی است. بنای اولیه‌ی آن مربوط به عصر ساسانی بوده و در دوره‌ی قاجار تجدید بنا شده است.
در این قلعه موزه‌ای وجود دارد که در آن آثار مختلف از قبیل: سفال، سکه، مجسمه، ظروف و... به نمایش گذاشته شده که حاکی از راز و رمز زندگی گذشته‌ی مردمان این خطه از ایران است.
وقتی از قلعه‌ی فلک‌الافلاک پایین

محافظت از شهر در دوره‌های مختلف بوده است.

این بنای برج مانند، دارای پلکانی است که با گذر از آن به بالای برج می‌رسیم، طوری که به راحتی تمامی نقاط اطراف را می‌بینیم. در قسمت‌های مختلف بنا پنجره‌های کوچکی تعبیه شده که احتمالاً برای روشنایی، جابجایی هوا و... بوده است.

به پایان آمد این دفتر

حکایت هم‌چنان باقی است...

تاریخ در پایگاه‌های خبری

مژگان عقیقی

دو قلعه‌ی تاریخی در استان ایلام مرمت شد

برای نخستین بار دو بنای تاریخی استان ایلام مرمت و بازسازی شد. سرپرست معاونت میراث فرهنگی استان ایلام گفت: «مرمت این بناها از طریق صندوق بهره‌برداری از بناهای تاریخی است.» محمد جواد خانزادی افزود: «این دو بنا شامل قلعه‌ی کُنجان‌چم مهران و قلعه‌ی میرغلام هاشمی دره شهر است که با تغییر کاربری و بهره‌برداری از این دو بنای تاریخی، ضمن ایجاد اشتغال، به حفظ بهتر اثر کمک فراوانی می‌کند.»

وی بیان داشت: «کنجان‌چم در ۱۵ کیلومتری شمال شرقی شهرستان مهران به شیوه‌ی چهار ایوانی با سقف‌های مقوس به مقوس نیم‌دایره و طاق گهواره‌ای بنا شده و در سال ۱۳۷۹ به شماره‌ی ۲۷۴۳ در فهرست آثار ملی کشور جای گرفته است.» وی اضافه کرد: «قلعه‌ی میرغلام هاشمی یکی از بناهای دوره‌ی قاجاریه است که به استناد سنگ نوشته‌ی نصب شده بر

دیواره‌ی ورودی بنا، آن را میرغلام هاشمی در سال ۱۳۰۳ ه.ق در روستای فرخ آباد احداث کرده است.»

خانزادی یادآور شد: «بنای قلعه به سبک دوره‌ی ساسانی و به شکل چهار ایوانی است و با مصالحی از سنگ و ملات گچ ساخته شده که در زمان خود کاربرد مسکونی داشته و پلان بنا مربع شکل است.» این قلعه در دره‌ی سیکان به فاصله‌ی هشت کیلومتری شمال غرب شهر دره شهر واقع است.

ناشر روس مجله‌ای درباره‌ی ایران منتشر می‌کند

سرگی بوریگین از انتشارات «وچه» با حضور در محل رایزنی فرهنگی ایران در مسکو، از انتشار دو کتاب «اسرار ایران باستان» و «راهنمای تاریخی ایران» و اختصاص یک شماره از نشریه‌ی «سفر به دور دنیا» به ایران خبر داد.

به گزارش اداره‌ی کل روابط عمومی و اطلاع رسانی سازمان فرهنگ و ارتباطات

اسلامی، سرگی بوریگین ضمن ابراز رضایت از همکاری با رایزنی فرهنگی ایران در روسیه، ابراز امیدواری کرد که مقدمات انتشار دو جلد کتاب دیگر در خصوص ایران به نام‌های «جزیره‌ی کیش» و «مکان‌های درمانی ایران» فراهم شود. وی آمادگی انتشاراتی بیلبیوگلوبوس را برای برگزاری رونمایی این دو کتاب منتشر شده، اعلام کرد.

بیش از ۱۲ هزار برگ سند تاریخی جذب مدیریت اسناد آستان قدس رضوی شد

مدیر امور اسناد و مطبوعات مرکز اسناد آستان قدس رضوی گفت: «طی سال گذشته بیش از ۱۲ هزار و ۶۰۰ برگ سند تاریخی شامل احکام، فرامین، مصالحه‌نامه و نکاح‌نامه خریداری و جذب مدیریت امور اسناد و مطبوعات این آستان شد.»

منصور سلطان‌محمدی در بازدید خبرنگاران از این مجموعه گفت: سال گذشته در راستای غنی‌سازی مدیریت

علویان از آغاز احیای ۲ هزار و ۴۰۰ خانه‌ی تاریخی خبر داد و گفت: امسال سال احیای خانه‌های تاریخی است. وی با اشاره به این که امسال به عنوان سال احیای خانه‌های تاریخی و به عنوان استراتژی سازمان میراث فرهنگی اعلام شده است، اضافه کرد: بر این اساس مشارکت مردم با سازمان میراث فرهنگی را به عنوان برنامه‌ی اصلی خود تعیین کرده‌ایم. به گفته‌ی علویان، براساس این مشارکت ۵۰ درصد از هزینه‌های مرمت توسط سازمان میراث فرهنگی به مردم پرداخت و با تعیین کاربری‌های خاص و مرتبط، عملکرد مناسبی برای خانه‌های تاریخی فراهم می‌شود. وی ابراز امیدواری کرد که با احیای این خانه‌ها روح دوباره‌ای در بافت‌های تاریخی دمیده شود.

خوی به عنوان هجدهمین شهر فرهنگی، تاریخی و مذهبی کشور معرفی شد

شهردار خوی از معرفی این شهرستان به عنوان هجدهمین شهر فرهنگی-تاریخی و مذهبی کشور خبر داد. به گزارش خبرنگار

باستانی بودایی در زلزله‌ی اخیر چین، که جان بیش از ۲ هزار نفر را گرفت، از بین رفت. به گزارش خبرگزاری مهر، دو صومعه‌ی ذن و گیگو که از آثار مقدس بودایی حفاظت می‌کردند در زلزله‌ی ۷/۱ ریشتری چین به شدت صدمه دیدند و تخریب شدند. زلزله روز ۱۴ آوریل روی داد که ۱۳۸۰ پس لرزه نیز به همراه داشت و بیش از ۸۰ درصد ساختمان‌ها، از جمله برخی ساختمان‌ها در شهرهای باستانی منطقه را از بین برد.

تاریخ ساخت صومعه‌ی گیگو به دو هزار سال پیش باز می‌گردد؛ و مهم‌ترین سالن گردهمایی آن در این زلزله ویران شد. این سالن خود دارای تاریخی بیش از ۵۰۰ سال بود. در جریان این واقعه هشت راهب هم جان خود را از دست دادند.

تسهیلات ویژه‌ی میراث فرهنگی برای احیای خانه‌های تاریخی

معاون حفظ، احیا و ثبت آثار سازمان میراث فرهنگی اشاره به ارائه‌ی تسهیلات مناسب برای احیای خانه‌های تاریخی گفت: این تسهیلات با بهره‌ی اندک و حمایت ویژه و یارانه‌های اختصاصی سازمان میراث فرهنگی در اختیار مردم قرار می‌گیرد.

مسعود علویان صدر اظهار داشت: با بهره‌گیری از عنوان «روز جهانی بناها و محوطه‌های تاریخی» می‌توانیم در تبیین جایگاه میراث فرهنگی و تاریخی کشور سهم ارزنده‌ای داشته باشیم.

علویان صدر خاطر نشان کرد: «آنچه در کشورمان به عنوان میراث فرهنگی و تاریخی مطرح است برگرفته از فرهنگ، اندیشه‌ها، باورها، دانش‌ها و آگاهی‌هایی است که در طول تاریخ شکل گرفته، رشد و نمو پیدا کرده و هم‌اکنون به عنوان یک هویت بسیار غنی برای مردم معنی پیدا کرده است.»

اسناد، مجموعه‌های بسیار ارزشمندی از مجموعه‌داران بزرگ خریداری شده که دارای اهمیت فراوانی هستند.

وی خاطر نشان کرد: «یکی از مجموعه‌ها که شامل یک هزار و یکصد و یازده برگ سند تاریخی مانند اجاره‌نامه و مصالحه‌نامه‌های مربوط به آرامنه و یهودیان، استفتانامه، شکایت‌نامه، احکام، استشهادنامه، وکالت‌نامه، مدارک تحصیلی اواخر دوره قاجاریه و اوائل دوره پهلوی، طومارهای جمع و خرج و نامه‌های اداری و تجاری است از مجموعه‌داری به نام حسن طرفه‌نژاد خریداری و جذب مدیریت امور اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی شده است.»

سلطان محمدی افزود: «از آنجا که در مدیریت امور اسناد و مطبوعات در سال‌های اخیر در راستای حفاظت، نگهداری و اطلاع‌رسانی کوشش‌های فراوانی به انجام رسیده و هم‌اکنون اسناد تاریخی به روش‌های نوین و مطابق با استانداردهای جهانی در این مرکز نگهداری می‌شود، از همه‌ی صاحبان اسناد تاریخی که علاقه‌مند به ماندگاری تاریخ مکتوب ایران و اسلام هستند، می‌خواهیم تا این‌گونه اسناد را قبل از این که از بین بروند به صورت وقف، اهدا و یا فروش در اختیار این مرکز قرار دهند.» شایان ذکر است که مدیریت امور اسناد و مطبوعات آستان قدس رضوی با بیش از ۷ میلیون برگ سند، دارای گنجینه‌ای نفیس از اسناد تشکیلات اداری آستان قدس رضوی در دوره‌های صفویه، افشاریه و قاجاریه است که مورد توجه بسیاری از شرق‌شناسان، ایران‌شناسان و علاقه‌مندان به اسناد تاریخی قرار می‌گیرد.

صومعه‌ی ۲۰۰۰ ساله‌ی بودایی تخریب شد

ساختمان دو صومعه‌ی تاریخی و

مهر در خوی، ابراهیم کربلایی خلیل در جلسه‌ی کارگروه فرهنگی این شهرستان با اعلام این مطلب گفت: «فرهنگستان هنر کشور به سبب برخوردار بودن خوی از ظرفیت‌های بالای فرهنگی، تاریخی و هنری، این شهر را به عنوان هجدهمین شهر فرهنگی، تاریخی و مذهبی کشور معرفی کرد.»

وی ادامه داد: «با معرفی شهر خوی به عنوان شهر فرهنگی، تاریخی و مذهبی زمینه‌ی پژوهش‌های گسترده از نظر مردم‌شناسی، شهرسازی و باستان‌شناسی در این شهر فراهم می‌شود.»

غلامحسین عماری فرماندار خوی هم در این جلسه با اشاره به رویکرد فرهنگی برنامه‌های دولت در سال جاری اظهار داشت: ظرفیت‌های خوبی برای گسترش فعالیت‌های فرهنگی در خوی فراهم شده است.

شوش، هگمتانه و جیرفت به یونسکو معرفی می‌شوند

رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با اشاره به تلاش برای ثبت مساجد تاریخی در سال جاری گفت: شوش، هگمتانه و جیرفت هم به زودی برای ثبت به یونسکو معرفی می‌شوند.

حمید بقایی در گفت‌وگو با خبرنگار ایلنا درباره‌ی ثبت جهانی شهر شوش گفت: «تا پیش از این یونسکو اماکن را مورد به مورد ثبت می‌کرد و اگر به همان روال باقی می‌ماند ما هرگز نمی‌توانستیم آثارمان را ثبت کنیم؛ زیرا یک پرونده داشتیم که آن هم مشخص نبود تأیید شود یا خیر.»
وی با بیان این‌که یونسکو اخیراً «ثبت مجموعه‌ای» را آغاز کرده گفت: ما

شوش، هگمتانه، جیرفت و چند اثر دیگر را در مجموعه‌ی محوطه‌های تاریخی قرار دادیم که در یک بسته به یونسکو تحویل می‌دهیم. وی تأکید کرد: بر این اساس در صورت پذیرفته شدن یک بسته چندین اثر باستانی ما به ثبت می‌رسد. بقایی درباره‌ی بسته‌ی پیشنهادی امسال گفت: در سال جدید تلاش بر این است که مجموع مساجد تاریخی ایران به ثبت برسد.

کشف تکه‌های مجسمه‌ی تاریخی در مقدونیه

بقایای مجسمه‌ای که احتمالاً به یک امپراتور تعلق داشته است در معبدی در مقدونیه کشف شد.

باستان‌شناسان در جریان کاوش‌های اخیر خود در محوطه‌ی تاریخی استوبی (Stobi) در مرکز مقدونیه، موفق به کشف تکه‌های مجسمه‌ی سر یک مرد و یک پیکر و نیم تنه‌ی کوچک برجای مانده از سال‌های نخستین تمدن روم باستان شدند.

به گزارش بالکان تراولرز، این آثار علاوه بر نادر بودن، بخش‌های تاریک زندگی مردمان مقدونیه در هزاران سال قبل را آشکار می‌کند. به گفته‌ی یکی از باستان‌شناسان

حاضر در این پروژه، شکل مو و صورت مجسمه‌ی کشف شده نشان می‌دهد که این مجسمه به یک امپراتور و یا یک شهروند مهم که در قرن اول میلادی می‌زیسته، تعلق دارد.

وی هم‌چنین بر این باور است که کاوش‌های بیشتر می‌تواند شواهدی درباره‌ی این معبد، به ویژه این‌که معبد به چه کسی اهدا شده و یا در چه زمانی احداث شده است بینجامد؛ هر چند که این اثر تاریخی در گذشته به کرات مورد دستبرد قاچاقچیان آثار تاریخی قرار گرفته است.

اکنون پروژه‌ی کاوش در محوطه‌ی تاریخی استوبی با حضور ۶۵ باستان‌شناس و ۴۰۰ کارگر در جریان است.

در دسامبر سال ۲۰۰۸ نیز یک مجسمه‌ی سالم که در ابعاد یک انسان بالغ (۱۷۰ سانتی‌متر) ساخته شده است، در یکی از محوطه‌های تاریخی مقدونیه کشف شد. این مجسمه پیکره‌ای از ونوس الهه‌ی تمدن روم باستان است که از او به عنوان الهه‌ی عشق نام برده می‌شود. روی ساق پای چپ مجسمه که در سال‌های اولیه‌ی رواج مسیحیت در اروپا ساخته شده، تصویری از یک دلفین، که نشان دهنده‌ی خروج این الهه از آب است، حجاری شده است.

بر اساس تحقیقات انجام شده توسط باستان‌شناسان مقدونیه، محوطه‌ی تاریخی اسکوپیه، طی قرن‌های اول تا هفتم پس از میلاد مسیح (ع)، یکی از شهرهای مشهور روم باستان بوده است. در جریان کاوش‌های انجام شده در این محوطه، حدود ۲۳ هزار شیء تاریخی کشف شده که بخش اعظم آن‌ها در موزه‌ی اسکوپیه به نمایش درآمده است.

اسناد انتخابات مجلس شورای ملی سابق از دست خط مدرس تا راپورت قلب در آرا

مرکز اسناد کتابخانه‌ی مجلس مجموعه‌ی تاریخی و مستند «اسناد انتخابات دوره‌ی دوم تا پنجم مجلس شورای ملی» را که حاوی اسناد و مدارک و صورت‌جلسات همه‌ی اتفاقات متن و حاشیه‌ی این دوره‌هاست به زودی منتشر و روانه‌ی بازار نشر می‌کند.

زهرا غلامحسین‌پور، کارشناس مرکز اسناد کتابخانه‌ی مجلس از اتمام پروژه‌ی فهرست‌نویسی اسناد انتخابات دوره‌های دوم تا پنجم مجلس شورای ملی خبر داد و گفت: این پروژه پنج ماه به طول انجامیده و در یک جلد کتاب، در آینده‌ای نزدیک به علاقه‌مندان و پژوهشگران حوزه‌ی مجلس و انتخابات عرضه می‌گردد.

به گزارش خیر آنلاین، این کتاب در بردارنده‌ی فهرست کاملی از اسناد انتخابات دوره‌های دوم تا پنجم مجلس شورای ملی سابق است که برای نخستین بار فهرست‌نویسی شده و در قالب کتاب، منتشر می‌شود تا برای استفاده‌ی پژوهشگران این حوزه از تاریخ مفید

باشد. بنابر این گزارش، از مهم‌ترین اسناد مجموعه‌ی انتخابات می‌توان به صورت‌مجلس‌های انتخابات حوزه‌های مختلف، دست‌خط‌های برخی نمایندگان مانند محمدتقی بهار (ملک الشعراء) و سید حسن مدرس، شکایات مردمی از نحوه‌ی برگزاری انتخابات و یا اظهار نارضایتی از منتخبین، اعتراض به تقلب در آراء، اسنادی در اظهار رضایت از نحوه‌ی انتخابات، گزارش‌ها و... اشاره نمود.

شایان ذکر است که فاصله‌ی زمانی این اسناد سال‌های ۱۲۸۸ تا ۱۳۰۴ خورشیدی را دربرمی‌گیرد. قرار است این پروژه تا پایان ۲۴ دوره‌ی مجلس شورای ملی سابق تداوم یابد، که گامی مؤثر در راه اطلاع‌رسانی سریع و صحیح در این راه است.

بنای تاریخی امام‌زاده یحیی (ع) همدان

به گزارش خبرنگار مهر در همدان، این بنا که یک در آن به داخل کوچه و در دیگر آن به بلوار مدنی شهر همدان باز می‌شود، از زیبایی منحصر به فردی برخوردار است به طوری که زیبایی‌های آن، بنا را شاخص کرده است.

در ورودی اصلی این امام‌زاده در ضلع باختری دارای سردری قوس‌دار و دو مناره‌ی ساده است و بقعه در وسط حیاطی بزرگ و مستطیل شکل قرار دارد که دیواره‌های شمالی، جنوبی و خاوری آن را محصور کرده‌اند.

در کتیبه‌های این بنا نوشته‌ای که مشخص‌کننده‌ی صاحب بقعه و زمان احداث آن باشد دیده نمی‌شود. بر روی قبر امام‌زاده نیز، سنگ نوشته‌ای وجود

ندارد، اما براساس سنگ عقیق مرمرینی که چند سال پیش از زیر خاک بیرون آورده شد و اینک بر روی دیوار بقعه نصب شده است، صاحب قبر یحیی نام دارد.

در واقع به استناد کتاب سرالانساب، شجره‌نامه‌ی این امام‌زاده با ده واسطه، به امام حسن مجتبی (ع) می‌رسد و این بدان معناست که یحیی بن علی بن حسین بن هارون القطع بن حسین بن محمد بن هارون بن محمد بن قاسم بن حسن بن زید بن حسن مجتبی (ع) در حدود نیمه‌ی دوم قرن هشتم هجری در همدان می‌زیسته است.

براساس شناسنامه‌ی فنی نیز، بنای بقعه به دوره‌ی ایلخانان مغول یا تیموریان تعلق دارد و به شماره‌ی ۱۳۵۴/۱۲۸۶ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

سفر به بلندی‌های بادگیر و آخرین کتاب مرحوم آذریزدی

به گزارش خیر آنلاین، کتاب «یزد»، آخرین اثر مرحوم مهدی آذریزدی که آن را به اتفاق حسین مسرت نوشته است، توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی وزرات آموزش و پرورش منتشر می‌شود. بنا بر گفته‌ی بهشیدملاصالحی، مدیر تولید کتاب این دفتر، کتاب یزد سومین کتاب از مجموعه‌ی «سرزمین من ایران» به شمار می‌رود. این کتاب در چهار فصل اصلی: سیمای طبیعت، سفری در تاریخ، فرهنگ و آداب و رسوم و گذرگاه زندگی تدوین شده است.

بخش نخست با تعریف و توصیف کویر آغاز می‌شود. در این فصل وضعیت جغرافیایی استان یزد یعنی آب‌وهوا،

پدیده‌های طبیعی چون غارها و کوه‌ها، زندگی جانوری و پوشش گیاهی آن به تصویر درمی‌آید. بخش دوم کتاب، خواننده را به سفری تاریخی می‌برد. نویسندگان کتاب در این سفر تماشایی، نگاره‌های دوازده هزار ساله‌ی نقش شده بر بدنه‌ی کوه ارنان، بقایای معبد آناهیتا، کتاب‌ها و کتیبه‌های هزار ساله، مساجد باشکوه و سکه‌های عهد ساسانی، قنات‌های به هم پیوسته و کاروان‌سراهای عصر صفوی و آب انبارها و یخچال‌های عصر قاجاریه را نشان می‌دهند و خواننده را بدین ترتیب در زمان پیش می‌برد. در این سفر پر بار خواننده از فراز بادگیرهای بلند یزد به پرواز درمی‌آید و سر راه از ابرکوه، اردکان، بافق، تفت، خاتم، صدوق، طبس، مهریز و میبد می‌گذرد.

در فصل سوم به فرهنگ و آداب و رسوم مردم یزد شامل هنرهای گوناگون از معماری گرفته تا نقاشی، ادبیات، با ضرب‌المثل‌ها، آیین‌ها، خوراکی‌ها، عروسی‌ها، عزاداری‌ها و حتی بازی‌های کودکان اشاره می‌شود. و بالاخره در آخرین فصل که «گذرگاه زندگی» نام دارد از صنایع دستی مردم یزد چون حصیربافی و قالی‌بافی، و نیز از کارخانه‌های صنعتی مدرن، از استخراج معادن، از دامپروری و مرغداری و از محصولات کشاورزی خصوصاً آناژ شیرین یزد سخن می‌رود. این کتاب در ۱۴۲ صفحه در شمارگان ۵ هزار نسخه به زودی منتشر می‌شود.

آثار تاریخی و نیز با حس گرهای بی‌سیم کنترل می‌شود

دانشمندان ایتالیایی به منظور حفظ و کنترل آثار تاریخی شهر و نیز پروژه‌های را برای تجهیز این بناهای تاریخی به

حس گرهای بی‌سیم، اجرا می‌کنند. به گزارش خبرگزاری مهر، در این پروژه که با بودجه ۳۲۰ هزار یورویی دانشگاه کافوسکاری و ایده‌ی دانشگاه معماری و نیز اجرا می‌شود، ۲۶ حس گر بی‌سیم بر روی «کاخ دوک‌نشینی» و «پل ریالتو» نصب می‌شوند.

در سال ۲۰۰۷ یک قطعه مرمر ۵۰ کیلویی از کاخ دوک‌نشینی سقوط کرد که به یک گردشگر آسیب رساند.

کاخ دوک‌نشینی و پل ریالتو دو نماد مشخص و نیز در تمام دنیا به شمار می‌روند و به همین دلیل حفظ این دو اثر تاریخی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

حس گرها که در قسمت‌های مختلف سقف و دیوارهای این سازه‌های تاریخی نصب خواهند شد، نسبت به لرزه‌های ناشی از زلزله، شرایط اقلیمی و جوی و لرزه‌های ناشی از حرکت مردم حساس هستند و اطلاعاتی را که جمع‌آوری می‌کنند در تمام ساعات شبانه‌روز به یک مرکز پردازش داده‌ها انتقال می‌دهند. آن‌گاه در این مرکز، تمام اطلاعات به سیستم‌های ریاضی ترجمه می‌شود که به این ترتیب دانشمندان می‌توانند بر وضعیت سلامت بنای تاریخی نظارت کنند.

براساس گزارش آنسا، در صورتی که این محاسبات ریاضی، لرزش‌های نگران‌کننده را ثبت کند معماران و کارشناسان مرمت وارد عمل می‌شوند.

کشف دو سنگ‌نگاره‌ی تاریخی در گتوند خوزستان

نقاط مختلف استان خوزستان از گذشته‌های بسیار دور مهد تمدن و زندگی بشر بوده است و به همین دلیل نیز پراکندگی آثار باستانی در همه‌ی بخش‌ها و نقاط این استان دیده می‌شود.

دو سنگ‌نگاره‌ی منحصر به فرد با نقش‌های انتزاعی از بز و دیگر حیوانات در شهرستان گتوند استان خوزستان کشف شد. این دو سنگ‌نگاره که از سوی سازمان میراث فرهنگی و کارشناسان آن مورد شناسایی قرار گرفته در منطقه‌ی کیارس شهرستان گتوند و در حاشیه‌ی رودخانه کیارس یافت شده است.

سنگ‌نگاره‌های کشف شده، بر روی تخته سنگ‌هایی به اندازه‌ی یک در یک و نیم متر و در فاصله‌ی ده متری از رودخانه قرار دارد و بر روی آن‌ها نگاره‌هایی انتزاعی از یک بز بزرگ و چند بز دیگر در پیرامون آن به همراه چند تصویر حیوان دیگر کشیده شده است.

ایتالیا خواستار بازگرداندن ماسک تاریخی‌اش از انگلیس شد

ایتالیا از دولت انگلیس درخواست کرد تا ماسک تاریخی سه هزار ساله‌ای را که بخشی از یک مجموعه‌ی خصوصی بوده است و دولت انگلیس قصد دارد

خود جای داده‌اند که بخش اعظم آن‌ها به دلیل عدم حفاظت کافی به حال خود رها و به منبع درآمد قاچاقچیان آثار تاریخی تبدیل شده‌اند.

میراث تاریخی امارات به اینترنت می‌رود

محوطه‌های تاریخی و آثار موزه‌های امارات در اینترنت به نمایش درمی‌آید.

به گزارش خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، دولت امارات متحده عربی اعلام کرد که در آینده نزدیک سامانه‌ای راه‌اندازی می‌شود که با استفاده از آن، کاربران اینترنتی می‌توانند در قالب تورهای مجازی از محوطه‌های تاریخی این کشور و هم‌چنین آثار تاریخی که در موزه‌ها در حال نمایش هستند، دیدن کنند.

این در حالی است که در سال ۲۰۰۹ نیز سایت گوگل اعلام کرد که این شرکت تصاویر هزاران اثر تاریخی موزه‌ی بغداد را که در سال ۲۰۰۸، پس از شش سال تعطیلی بازگشایی شد در این سایت در معرض دید عموم قرار می‌دهد.

موزه‌ی بغداد که سال‌ها، یکی از غنی‌ترین موزه‌های جهان به شمار می‌رفت در سال ۲۰۰۳ و در روزهای پایانی حکومت صدام بر عراق، مورد هجوم سارقان قرار گرفت.

هر چند تا به حال در حدود نیمی از آثار به سرقت رفته توسط پلیس عراق پیدا شده‌اند، ولی سرنوشت بسیاری از آثار شاخص این موزه، از جمله مجسمه‌هایی از تمدن آشور و مهرهایی از تمدن بابل نامعلوم است.

تاریخی‌شان از دیگر کشورها، افزایش یافته است. در این میان، کشور مصر موفق‌ترین عملکرد را در این زمینه داشته و از سال ۲۰۰۲ تاکنون، توانسته است ۳۱ هزار اثر تاریخی خود را از موزه‌ها و مؤسسات حراجی دیگر کشورها باز پس بگیرد.

در پایان همایش قاهره مقرر شد که تمامی کشورهای شرکت‌کننده، تا حداکثر یک ماه آینده، فهرستی از آثار تاریخی‌شان را که در موزه‌های دیگر کشورها نگهداری می‌شود ارائه کنند، این در حالی است که از سال‌ها قبل مصر و یونان به دنبال بازپس‌گیری دو اثر تاریخی شاخص خود، سنگ رزتا و مجسمه‌های الگین هستند که از سال‌ها قبل در موزه‌ی بریتانیا نگهداری شده و تلاش‌های این دو کشور برای پس گرفتن آن‌ها، تا به حال بی‌نتیجه بوده است.

در ماه ژانویه مدیرکل سازمان یونسکو، خواستار ممنوعیت خرید و فروش آثار تاریخی کشور زلزله‌زده‌ی هایتی شد و ابراز امیدواری کرد که تجربه‌ی تلخ تاراج محوطه‌های تاریخی افغانستان و عراق، در مورد محوطه‌های تاریخی هایتی تکرار نشود.

پس از سقوط حکومت صدام در عراق در سال ۲۰۰۳، محوطه‌های تاریخی این کشور در شرایط بسیار بدی قرار گرفت و بسیاری از آن‌ها تا امروز به حال خود رها شده‌اند.

محوطه‌های تاریخی کشور افغانستان نیز که به دلیل قرار داشتن در مسیر جاده‌ی ابریشم در هزاران سال قبل، از غنی‌ترین محوطه‌های تاریخی جهان هستند، آثار تاریخی ارزشمندی را در

آن را به عنوان بدهی مالیاتی مجموعه‌دار مالک آن به فروش برساند به این کشور برگشت دهد. دولت ایتالیا این اثر تاریخی را بخشی از میراث تاریخی خود می‌داند.

به گزارش روزنامه‌ی گاردین، این ماسک سه هزار ساله به تمدن اتروسکان تعلق داشته و سال‌ها قبل به طور غیرقانونی از ایتالیا خارج شده است.

اقدام دولت ایتالیا برای بازپس‌گیری این اثر تاریخی ارزشمند در شرایطی صورت می‌گیرد که این کشور یکی از کشورهای حاضر در همایشی بود که با موضوع راهکارهای بازپس‌گیری آثار تاریخی، در مصر برگزار شد.

در این همایش دو روزه که در شهر قاهره، پایتخت مصر برگزار شد فقط ۱۶ کشور از جمله ایتالیا، عراق، یونان، قبرس و چندین کشور دیگر حضور یافتند، در حالی که هیئت ارشد آثار باستانی مصر از مقامات فرهنگی ۳۰ کشور برای حضور در این همایش دعوت کرده بود.

در سال‌های اخیر، تلاش‌های کشورهای جهان برای بازپس‌گیری آثار

گزارش جلسه شورای برنامه‌ریزی درس تاریخ

حشمت‌اله سلیمی

پس از سخنان توکلی، هر یک از حاضران در جلسه در مورد مسائل مربوط به عرصه‌ی تاریخ، آموزش تاریخ و وظایف و اختیارات شورای برنامه‌ریزی، سخن گفتند

پرتوی مقدم ابتدا اعضای شورا را معرفی کرد و سپس ادامه داد: می‌دانید که مدت زمانی از تدوین راهنمای برنامه‌ی درسی تاریخ می‌گذرد؛ در طول این مدت نیازهای جدیدی به وجود آمده که بازنگری در راهنما را ضروری ساخته است. هم در برنامه‌ی درسی، هم در تدوین محتوا و هم در عرصه‌ی آموزش و ارزش‌یابی درس تاریخ، ما با مشکلات متعدد روبه‌رو هستیم. مخصوصاً در ارزش‌یابی؛ که زحمات سایر عرصه‌ها را به هدر می‌دهد. در راهنمای برنامه‌ی درسی، لازم است هم در نگاه و هم در روش‌ها، تجدیدنظر شود و روش‌ها به روز شده و پاسخگوی نیازها باشد. از نظر محتوا، غلبه با تاریخ سیاسی است و این مسئله محتوا را از تعادل خارج کرده است. در واقع، به حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کمتر پرداخته شده است. ضمناً در حوزه‌ی سیاسی تا حدودی پیوستگی رعایت شده، اما در سایر حوزه‌ها پیوستگی لازم وجود ندارد. نتیجه این که، دانش‌آموزان با متن‌های پراکنده‌ای مواجه هستند. به شیوه‌های سه‌گانه‌ی زیستی یعنی زندگی شهری، زندگی روستایی و زندگی عشایری کمتر پرداخته شده است. آموزش تاریخ در ساده‌ترین لایه‌های دانشی باقی مانده است.

عرصه‌های پژوهشی آشنا نیستند. از سوی دیگر نویسندگان آثار پژوهشی تاریخ هم با عرصه‌ی آموزش ارتباط ندارند. مشکلات دیگری هم داریم: معلمان و دانش‌آموزان از تازه‌های نشر بی‌اطلاع‌اند؛ معلمان با عرصه‌های گوناگون تاریخ‌نگاری بیگانه‌اند و چه بسا یک اثر و یا دیدگاه تاریخی را مبنای مباحث تاریخی قرار دهند. فیلم‌ها و سریال‌های تاریخی صداوسیما هم در بسیاری از موارد بسیار سطحی و با چاشنی‌های ذوقی تخیلی تولید می‌شوند. در کنار این معضلات و مشکلات، ما موظف به نوشتن نظریه‌ی رسمی تاریخ هستیم، در حالی که این نظریه‌ی رسمی هم در تاریخ ما وجود ندارد. فقدان نظریه‌ی رسمی، کار را برای همکاران در عرصه‌ی تألیف متن درسی مشکل می‌کند. توکلی اضافه کرد: مطلب دیگر وجود پدیده‌ی «کفر» در تاریخ است. عناصر کفر و ادبیات کفر از حوزه‌ی مباحث کلامی و فلسفی به حوزه‌ی ادبیات تاریخی در کشور راه پیدا کرده است و این موضوعی است که به صورت بسیار پیچیده در حوزه‌ی ادبیات تاریخی در حال افزایش است. این مسائل فرایند کار را برای گروه تاریخ مشکل می‌کند. در حوزه‌ی تاریخ، ما نمی‌توانیم بی‌طرف باشیم. اصرار بر بی‌طرفی، عین جانبداری است. با توجه به این عرصه‌های پرخطر، ما باید وارد کار آموزشی شویم. بر همین اساس دست نیاز به سوی عزیزان دراز کرده‌ایم و انتظار همکاری داریم.»

نخستین جلسه‌ی شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در سال ۸۹ در روز سه‌شنبه ۸۹/۲/۲۸ با شرکت آقایان حجت‌الاسلام دکتر بهرام محمدیان (رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی)، دکتر محمدمهدی اعتصامی (مسئول شورای بخش علوم انسانی دفتر)، حجت‌الاسلام مهدی طهماسبی (کارشناس بخش علوم انسانی دفتر)، عباس پرتوی مقدم (کارشناس مسئول گروه تاریخ)، مسعود جوادیان (کارشناس گروه تاریخ و عضو شورای برنامه‌ریزی گروه)، یعقوب توکلی (مسئول شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ)، حشمت‌اله سلیمی (کارشناس گروه تاریخ و عضو شورای برنامه‌ریزی گروه)، دکتر غلامرضا معصومی (عضو شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ)، خانم‌ها دکتر فهیمه فرهمندپور و فاطمه غدیری (اعضای شورای برنامه‌ریزی گروه تاریخ)، تشکیل شد.

در ابتدای جلسه آقای توکلی ضمن تشکر از حضور شرکت‌کنندگان در جلسه، سخنانی کوتاه در مورد راهنمای برنامه‌ی درسی، نظارت بر متون درسی و وظایف شورای برنامه‌ریزی درسی ایراد کرد و سپس به بیان مشکلات مربوط به آموزش تاریخ پرداخت. وی گفت: «بین دو عرصه‌ی مهم آموزش‌ها و پرورش‌های ما فاصله‌ی زیادی وجود دارد. غالباً یافته‌های جدید پژوهشی به عرصه‌ی آموزش وارد نمی‌شود و لذا اصلی‌ترین آموزندگان تاریخ (معلمان) با

تحویل داد.

معصومی: تاریخ باید طوری تدوین شود که دانش آموز احساس خستگی نکند بلکه از خواندن آن لذت هم ببرد. بیایم تمدن را در تاریخ توسعه بدهیم. علل و عوامل مؤثر در انقلاب را برای دانش آموزان تشریح کنیم. ارزش های انقلاب و شهدا را در تاریخ معرفی کنیم و از فراموشی آن جلوگیری کنیم. باید در کتاب های درسی تاریخ نسبت به بی توجهی به ارزش های انقلاب اسلامی هشدار بدهیم. آیا انقلاب ما صرفاً انقلابی بود که به خاطر مسائل اقتصادی و رفاهی به انجام رسید؟ طبیعی است که جنبه های معنوی انقلاب بسیار قوی است. شعارهایی که در انقلاب مطرح بوده، باید در تاریخ به آن ها توجه شود. باید در کتاب ها به صورت بنیادین به انقلاب بپردازیم.

فرهمندپور: در اولین جلسه بهتر است که شرح وظایف و اختیارات شورا معرفی شود و زمان را براساس آن تنظیم کنیم. به نظر من نباید به عرصه هایی که در حوزه اختیار و وظایف شورا قرار ندارد وارد شویم چرا که ثمری برای شورا ندارد.

غدیری: هدف من از همکاری با شورا این است که رابطی باشم بین عرصه های آموزشی و این شورا. موضوعی که به نظر من بسیار اهمیت دارد این است که آنچه در شورا مطرح و تدوین می شود، با آنچه که در عرصه های آموزش در کلاس اجرا می شود، تناسب داشته باشد. موضوع «مخاطب شناسی» که آقای سلیمی به آن اشاره کردند، موضوع مهمی است. علاوه بر آن، اگر سنجش برنامه بر آموزش، مقدم باشد بهتر است یعنی قبل از این که کتابی چاپ شود، اعتبارسنجی شود. بخش اشاعه ای برنامه های درسی، بخش مهمی از برنامه را تشکیل می دهد که البته ممکن است برخی از بندهای آن قابل اجرا نباشد. با توجه به این مسائل، سنجش کتاب بهتر است مقدم باشد بر آموزش آن.

نحوه انتقال این اسوه ها در شکل گیری شخصیت دانش آموزان بسیار مؤثر است. نکته ی دیگر این که ما وقتی تاریخ را به عنوان مطالعه ی آزاد می خوانیم، برایمان شیرین است، اما وقتی با آن به عنوان درس مواجه می شویم این شیرینی وجود ندارد. اما چه کار باید بکنیم که تاریخ همیشه شیرین باشد؟! این راز را باید کشف کنیم. بحث دیگر بحث هویت ملی و دینی ما است که باید از طریق آموزش تاریخ علقه های دانش آموزان را با هویت ملی و دینی پیوند بزنیم.

طهماسبی: یکی از مشکلاتی که در تاریخ وجود دارد و لازم است به آن توجه شود، یکسان دیدن روحانیت به طور کلی است. در متون درسی تاریخ روحانیت اسلامی، روحانیت مسیحی و روحانیت سایر ادیان از یکدیگر تفکیک نشده اند. جا دارد که این تفکیک صورت گیرد، طوری که عملکرد روحانیت مسلمان از عملکرد روحانیت سایر ادیان برای دانش آموزان قابل تشخیص باشد.

سلیمی: در مورد نظریه ی رسمی یا تاریخ نگاری رسمی که آقای توکلی به آن اشاره کردند، لازم است به این نکته توجه شود که یکی از حساسیت های که دانش آموزان از خود نشان می دهند، حساسیت نسبت به متون رسمی است؛ علاوه بر این، دانش آموزان از تکرار بیزارند. دانش آموزان ما در دوره ی راهنمایی، تاریخ می خوانند و مجبورند دوباره همان تاریخ را در دوره ی متوسطه با تفصیل بیشتری بخوانند. بحث دیگر، لزوم مخاطب شناسی و آشنایی با نیازهای مخاطبان است. نسل امروز، چشم و گوش بسته نیست. علاوه بر آن بسیار منتقد است. دانش آموزان اطلاع تاریخی فراوان دارند و حتی بسیاری از آن ها موضوعات تاریخی را تجزیه و تحلیل می کنند. بنابراین نمی توان به این نسل متن های یکجانبه نگر به عنوان متن درسی

با توجه به این شرایط ما ناچاریم هم در راهنمای برنامه و هم در محتوا بازنگری کنیم

حجت الاسلام محمدیان گفت: ما در آستانه ی ایجاد تحول در آموزش و پرورش هستیم. سند تحول آموزش و پرورش و سند برنامه ی درسی ملی، دو سندی هستند که برای ایجاد تحول در آموزش و پرورش تهیه شده اند. در برنامه ی درسی ملی، به تاریخ، هم چون سایر علوم انسانی نگاه شده است. در واقع تاریخ در یک بخش ترکیبی قرار گرفته و به توازنی که آقای پرتوی به لزوم آن اشاره کردند در برنامه ی درسی ملی به آن توجه شده است. نکته ی دیگر، بحث تحول آموزش و پرورش و تأثیر و تأثرات علوم مختلف حوزه ی علوم انسانی در یکدیگر است که آن را باید در هر دانشی از جمله در تاریخ هم ببینیم. در فرایند یاددهی-یادگیری، تاریخ باید به علوم دیگر خط بدهد. نکته ی دیگر بحث روش آموزش است. وقایع تاریخی در کشوری همانند ایران با این سابقه ی تاریخی طولانی، زیاد است و نمی توان همه ی وقایع را بازگو کرد، از این رو ما باید به روش تحلیلی به آن بپردازیم و دانش آموزان را نیز در تفسیر و تحلیل و کسب نگرش تاریخی، توانمند کنیم. آقای پرتوی مشکلات مربوط به ارزشیابی را کتباً ارائه دهند و با گروه های آموزشی هم در این زمینه جلساتی برگزار کنند.

در ادامه سایر اعضای حاضر در جلسه نیز به شرح زیر به بیان نظرات پرداختند.

دکتر اعتصامی: تشکر می کنم از گروه تاریخ به خاطر تشکیل شورای برنامه ریزی گروه. من در ارتباط با تاریخ و آثار آن چند نکته عرض می کنم. از جنبه ی تربیتی، تاریخ برای ما آموزنده است و می تواند برای دانش آموزان الگوسازی کند. بهترین موقعیت شکل گیری شخصیت دانش آموزان در اختیار ما است و می توانیم از این فرصت استفاده کنیم و اسوه ها را برای آن ها معرفی کنیم.

برگزاری نشست علمی-کاربردی خلیج فارس و برنامه‌ی درسی به مناسبت روز ملی خلیج فارس

حشمت‌اله سلیمی

را از بین ببرد. بنابراین در برنامه‌ی درسی خودمان باید به موضوع خلیج فارس نگاه جدیدی داشته باشیم.»

در ادامه‌ی این نشست، از کتاب خلیج فارس، هارتلند جهان، که اخیراً از سوی انتشارات مدرسه منتشر شده است، رونمایی شد و آقای **سیروس غفاریان** مؤلف کتاب به ایراد سخن پرداخت. وی گفت: «این اثر به معرفی خلیج فارس از جنبه‌های ژئوپلیتیک، انرژی، تاریخ، فرهنگ و تمدن و تاریحچه‌ی نام آن پرداخته است.

سپس میزگردی با حضور آقایان دکتر **سیاوش شایان** استاد جغرافیا و سردبیر مجله‌ی رشد آموزش جغرافیا، دکتر **یارمحمد بای** کارشناس مسئول گروه متوسطه‌ی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، دکتر **عباس پرتوی مقدم**، کارشناس مسئول گروه تاریخ دفتر تألیف و دکتر **امانی طهرانی** دبیر شورای علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار شد و شرکت‌کنندگان در میزگرد به ایراد سخن پرداختند.

آقای امانی اظهار داشت برای نظام‌های آموزشی کارکردهای مختلفی در نظر گرفته شده است که یکی از آن‌ها، کارکرد ملی است. برنامه‌ی درسی نگهبان مقوله‌های هویتی، فرهنگی و اجتماعی جامعه است. نحوه‌ی پرداختن به این مؤلفه‌ها در برنامه‌ی درسی، دو گونه است: یکی این که کارکرد مستقیم یا اولیه دارد؛ به این صورت که در برنامه‌های دروس مختلف لازم است به حوزه‌های اختصاصی هر درس پرداخته شود. اغلب محتوای کتاب‌های درسی راهمین مباحث تخصصی به خود اختصاص می‌دهد. کارکرد دیگر کارکرد غیرمستقیم یا ثانویه است. در کارکرد ثانویه می‌توان در مباحث تخصصی به برخی مباحث جانبی نیز به صورت غیرمستقیم اشاره کرد. این اشاره می‌تواند به صورت متن کوتاه، تصویر و یا تصویر پشت جلد باشد.

آقای **پرتوی مقدم** نیز اظهار داشت: در کتاب‌های درسی که به طور محدود از خلیج فارس یاد شده، بیشتر حول محور نام آن بوده است. این کار لازم است اما کافی نیست. اگر فرنان برودل نویسنده‌ی کتاب معروف «مدیترانه و دنیای

به مناسبت دهم اردیبهشت روز ملی خلیج فارس، نشست علمی-کاربردی خلیج فارس و برنامه‌ی درسی با حضور صاحب‌نظران، کارشناس مسئولان و کارشناسان گروه‌های درسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، دفتر انتشارات کمک آموزشی و نمایندگان گروه‌های آموزشی شهر تهران و شهرستان‌های استان تهران در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برگزار شد. در ابتدای این نشست حجت الاسلام محمدیان رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ضمن تشکر از برگزارکنندگان، به بیان اهمیت امر به معروف و نهی از منکر با تأکید بر شایستگی‌ها، پرداخت و به شرح زیر سخن خود را ادامه داد: «در دنیایی که هویت‌های ملی و دینی با تهاجم فرهنگی مواجه‌اند، آموزش و پرورش با توجه به رسالتی که دارد، می‌تواند این تهاجم را خنثی کند. کشورهایی که شعار هویت جهانی می‌دهند، با وجود این که سابقه‌ی تاریخی‌شان بیش از ۳۰۰ سال نیست، دنبال بی هویت نشان دادن ملت‌های دیگر هستند. به این دلیل آموزش و پرورش باید به مقوله‌ی هویت اهمیت دهد. کارکرد برنامه‌ی درسی تنها انتقال مفاهیم دانشی نیست، بلکه برنامه‌ی درسی باید بتواند هویت ملی، انسانی و دینی مخاطبان را تقویت کند. از این منظر است که به موضوع خلیج فارس در برنامه‌ی درسی نگاه می‌کنیم. خلیج فارس در درس‌های جغرافیا و تاریخ می‌تواند بخشی از یک درس باشد، اما این تمامی اهمیت خلیج فارس را نمی‌تواند منعکس کند. خلیج فارس بخشی از

هویت تاریخی ماست. نقشه‌ی کشور ما همیشه با خلیج فارس مزین بوده است. در جغرافیای اقتصادی، خلیج فارس کانون اقتصاد و منبع انرژی و در جغرافیای سیاسی، کانون امنیت ملی و منطقه‌ای است. ما بر نام «خلیج فارس» نه یک کلمه کمتر و نه یک کلمه بیشتر تأکید داریم و به این معناست که می‌گوییم خلیج فارس هویت ماست. کرانه‌های خلیج فارس یادآور مرزداری در عرصه‌های ملی و دینی است. امروز، تحریف نام خلیج فارس توسط دیگران به معنی حذف یک واژه نیست، بلکه حمله‌ای است که می‌خواهد تاریخ و هویت ما

دفتر انتشارات کمک آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

رشد **کودک** (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه‌ی اول دوره‌ی دبستان)

رشد **نواآموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره‌ی دبستان)

رشد **دانش‌آموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره‌ی دبستان)

رشد **نوجوان** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)

رشد **دانش‌پژوه** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

رشد آموزش ابتدایی • رشد آموزش راهنمایی تحصیلی • رشد تکنولوژی

آموزشی • رشد مدرسه فردا • رشد مدیریت مدرسه • رشد معلم

مجله‌های بزرگسال تخصصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

رشد برهان راهنمایی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی) • رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه) • رشد آموزش قرآن • رشد آموزش معارف اسلامی • رشد آموزش زبان و ادب فارسی • رشد آموزش هنر • رشد مشاور مدرسه • رشد آموزش تربیت بدنی • رشد آموزش علوم اجتماعی • رشد آموزش تاریخ • رشد آموزش جغرافیا • رشد آموزش زبان • رشد آموزش ریاضی • رشد آموزش فیزیک • رشد آموزش شیمی • رشد آموزش زیست‌شناسی • رشد آموزش زمین‌شناسی • رشد آموزش فنی و حرفه‌ای • رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

نشانی: تهران، خیابان ایران‌شهر شمالی، ساختمان شماره‌ی ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.

تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸

مدیران‌های در عصر فیلیپ دوم» تاریخ منطقه‌ی مدیترانه را از تاریخ دریا جدا نمی‌داند، بدون شک و تردید می‌توان ادعا کرد که تاریخ فلات ایران نیز هیچ‌گاه از تاریخ خلیج فارس قابل انفکاک نبوده است. بنابراین ضرورت دارد شهروندان ایرانی علاوه بر آگاهی از پیشینه‌ی نام تاریخی خلیج فارس و اطلاع از اهداف و اغراض شوم مبدعان و جعل‌کنندگان نام جعلی، نسبت به تاریخ خلیج فارس و جایگاه بس رفیع آن در تاریخ ایران از لحاظ سیاسی، اقتصادی و به خصوص فرهنگی توجه داده شوند. خلیج فارس یک پهنه‌ی آبی نیلگون نیست که فقط اهمیت استراتژیک و اقتصادی برای ایران داشته باشد، بلکه بخشی از شناسنامه‌ی جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران است و همواره در طول تاریخ میان اقتدار و حاکمیت ملی ما و نفوذ و تسلط بر خلیج فارس رابطه‌ای مستقیم وجود داشته است.

آقای **بای** با اشاره به بخش‌هایی از کتاب‌های درسی جغرافیا که به خلیج فارس پرداخته است گفت: «مطالعات نشان می‌دهد که با وجود اهمیت استراتژیکی خلیج فارس برای مملکت ما، کشورهای دیگر بیشتر به موضوع خلیج فارس توجه داشته‌اند. در امارات متحده‌ی عربی با وجود سابقه‌ی کم تاریخی‌شان، هر کدام چندین جلد تاریخ تألیف کرده و به جعل نام خلیج فارس پرداخته‌اند. در انگلستان چند صد جلد کتاب در زمینه‌ی مآخذشناسی خلیج فارس چاپ شده است. به نظر می‌رسد هنوز نتوانسته‌ایم خلیج فارس را آن‌طور که شایسته است، تبیین کنیم. شاید یکی از علل این مشکل این باشد که آثاری که در مورد خلیج فارس می‌نویسیم، به زبان فارسی است، در حالی که آثاری که به زبان فارسی نوشته می‌شوند در مقایسه با آثاری که به زبان‌های عربی و انگلیسی نوشته می‌شوند، در خارج از ایران کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند».

دکتر **شاپان** اظهار داشت: ممکن است آگاهی ما از اطلاعاتی که در مورد خلیج فارس موجود است، کم باشد، اما این به معنای کمبود اطلاعات نیست وی ادامه داد: سازمان بنادر و دریانوردی در

وزارت آموزش پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

همت مضاعف، کار مضاعف

برگ اشتراک مجله‌های رشد

شرایط:

۱. پرداخت مبلغ ۷۰/۰۰۰ ریال به ازای یک دوره یک ساله مجله‌ی درخواستی، به صورت علی‌الحساب به حساب شماره‌ی ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه‌ی سه راه آزمايش (سرخه‌حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.
۲. ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده‌ی اشتراک باپست‌سفارشی. (کپی فیش را نزد خود نگه دارید.)

♦ نام مجله‌های درخواستی:

.....
.....

♦ نام و نام خانوادگی:

.....

♦ تاریخ تولد:

.....

♦ میزان تحصیلات:

.....

♦ تلفن:

.....

♦ نشانی کامل پستی:

.....

استان: شهرستان:

.....

♦ خیابان:

.....

♦ پلاک: کدپستی:

.....

♦ در صورتی که قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره‌ی اشتراک خود را بنویسید:

کد اشتراک:

امضاء:

- صندوق پستی مرکز بررسی آثار: ۱۵۸۷۵/۶۵۶۷
- صندوق پستی امور مشترکین: ۱۶۵۹۵/۱۱۱
- نشانی اینترنتی: www.roshdmag.ir
- پست الکترونیک: Email:info@roshdmag.ir
- امور مشترکین: ۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۰۶-۷۷۳۳۵۱۱۰
- پیام‌گیر مجله‌های رشد: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۸۲

یادآوری:

- ♦ هزینه‌ی برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی و عدم حضور گیرنده، برعهده‌ی مشترک است.
- ♦ مبنای شروع اشتراک مجله از زمان دریافت برگ اشتراک خواهد بود.

سال‌های اخیر اطلاعات متنوع و گسترده‌ای در ارتباط با موضوعات مختلفی که با خلیج فارس مرتبط هستند، جمع‌آوری کرده و در پایگاه اطلاعاتی خود قرار داده است. از این اطلاعات می‌توان در محتوای درسی رشته‌های مختلف اعم از فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی، تاریخ و جغرافیا استفاده کرد.

به گفته‌ی دکتر شایان خلیج‌فارس متعلق به کسانی است که درباره‌ی آن اطلاعات داشته باشند. حال که حجم زیادی از اطلاعات دقیق و علمی و انکارناپذیر درباره‌ی خلیج‌فارس داریم هم می‌توانیم به وجود این منطقه‌ی ارزشمند ببالیم و هم آن را کاملاً متعلق به خود بدانیم. سپس یادآور شد که برای آگاهی از اطلاعات مربوط به خلیج‌فارس می‌توانید به سایت سازمان بنادر و دریانوردی، لینک «طرح مدیریت یکپارچه‌ی نواحی ساحلی کشور» مراجعه کنید. این نشست با استقبال خوب میهمانان مواجه شد.

سخنی با خوانندگان

مسعود جوادیان

انتشار رشد آموزش تاریخ علیرغم کاستی‌ها و مشکلات فراوان، هم‌چنان ادامه دارد و اکنون به شماره‌ی ۴۰ رسیده است. در این سال‌ها کوشیده‌ایم مطالب مورد نیاز دبیران محترم تاریخ را ارائه کنیم و در عین حال با انتشار مقالات و مطالبی که برای ما می‌فرستید آینه‌ی پژوهش‌ها و زحمات‌تان باشیم. در عین حال ناگزیریم نکته‌ای را برای خوانندگان عزیز مجله بیان کنیم و آن این‌که: همکاران بسیاری برای ما مطلب می‌فرستند و با پیگیری‌ها و تماس‌های خود، خواستار انتشار هر چه زودتر آن‌ها می‌شوند. اما برای هیئت تحریریه‌ی رشد آموزش تاریخ مهم است که از مفید و کاربردی بودن مطالب منتشر شده اطمینان حاصل کند. هیئت تحریریه می‌کوشد با ارائه‌ی مصاحبه، گزارش و خبر و مقالاتی متنوع در حوزه‌های مختلف تاریخی نظیر تاریخ ایران اسلامی، باستان، معاصر و... در بهبود آموزش تاریخ و تحقق اهداف آموزشی هر یک از کتاب‌های درسی، سهم و نقشی داشته باشد به همین دلیل علاقه‌مندیم از نحوه‌ی استقبال همکاران‌مان مطلع باشیم. اگر مقاله یا مقالاتی را نمی‌پسندند یا جای خالی بعضی از مباحث در مجله سراغ دارند و یا گفت‌وگو با اساتیدی را ضروری می‌دانند ما را مطلع سازند.

قلم به دست بگیرید و دیدگاه‌های خود را درباره‌ی رشد آموزش تاریخ بیان کنید.